Lónyay Menyhért

Az Állam-vagyonról. I.

DK
27a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

AZ

ÁLLAMVAGYONRÓL

HÓDOLATTELJES ELŐTERJESZTÉSE

Ő CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉHEZ

LÓNYAY MENYHÉRT

MAGYAR KIRÁLYI PÉNZÜGYMINISTERNEK.

OSZLÁGOS FRÓEL MAGYAR TUDOMÁNYOS TÁRSULAT 1866 Dec. 9.
L/3. I.
I

BUDÁN,

A M. KIR. TUDOMÁNY-EGYETEM NYOMDÁJÁBÓL.

1869.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

MAGYAR ERDÉSZETI EGYESÜLET 1905 Dec. 9.

Császári s apostoli királyi Felség!

Legkegyelmesebb Ur!

Bevezetés.

Két éve mult, hogy Felséged a pénzügyministeri teendők vitelével legkegyelmesebben megbizni méltoztatott. Ezen két év alatt a közjogi kérdések megoldásán kivül még számos más nagyfontosságu ügy elintézésének gondjai is nehezedtek Felséged hódolatteljes magyar ministeriumára.

A közös költségek viselésének aránya, az államadóssági járulék, a vám- és kereskedelmi szerződések iránti egyezmények, különösen pedig a létező közterhek törvényesitése és a kezelési szabályok megállapítása az államjövedelmek biztosítása és némely adónemre nézve reformok javaslatba hozatala és keresztülvitele s az egész pénzügyi szolgálatnak a hivatalos nyelv igényeihez alkalmazott átalakitása alig engedtek elegendő időt s kellő gondot fordítani az államvagyonnál szükséges intézkedések életbe léptetésére.

Azonban az elmult két év folytán szerzett tapasztalatok és életbe léptetett intézkedések eredményei — nézetem szerint — kimutatták az utat, melyen tovább haladva el lehet érni azon czélt, hogy a magyar államvagyon gyümölcsöztetése lépcsőzetesen és okszerűleg fejlesztve és biztosítva, meghozza azon jövedelmet, melyet annak valódi értéke után várni lehet.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Mielőtt áttérnék azon intézkedésekre, melyek Felséged legmagasabb jóváhagyása folytán a törvényhozás elé lennének terjesztendők, kötelességemnek tartom fölsorolni az államvagyon állományát, megemlíteni főbb vonalokban azon intézkedéseket, melyeket azok kezelésére nézve létesitettem, kimutatni az ezen intézkedések folytán eddig bekövetkezett eredményt és megjelölni azon elveket, melyeknek következetes alkalmazása által a kivánt czélt elérhetőnek vélem.

Az államvagyon elősorolása.

Az államjavak a mr. szent koronához tartozó országokban állanak:

a) A koronai és kincstári uradalmakból, melyek a gazdálkodási ágazatok szerint ismét mezőgazdasági, erdőgazdasági és ménesnevelő uradalmakra oszlanak.

b) A kincstári bányászatot képező vagyonból, és végre

c) az államépületekből.

Az egyes uradalmak kiterjedése, valamint jövedelmezésök eredménye, a mr. kir. ministerium megalakulását közvetlen megelőző öt év alatt és azóta, a mennyiben a beszerzett adatok lehetővé tevék, a később elősorolandó mellékletekben részletesen vannak kimutatva.

Koronai uradalmak kiterjedése.

A rendelkezésre álló adatok szerint a koronai uradalmak kiterjedése a gödöllői kor. uradalmat is beleszámitva, összesen 147.147 cat. holdat és 85 □ ölet tesz; ide nem számitva a tiszai koronai kerület mintegy 30 □ mértföldnyi területét, mely még per alatt lévén a hozandó itélettől függ, hogy mennyi tekintendő abból urbéri vagy szerződési földeknek, és hogy a közös területekből a birtokrendezés keresztülvitele után mennyi fog jutni a magyar koronának.

A m. o. kincstári uradalmak kiterjedése.

A kincstári uradalmak területe 1.245,884 cat. holdat és 40 □ ölet tesz, melyből azonban 194.381 cat. hold, t. i. a nagy-kikindai uradalom, örökbérbe van adva.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A bányászati erdőuradalmak területe 1.302,880 cat. hold.

A m. o. bányászati uradalmak.

Ezeken kivül három uradalom t. i. a bábolnai, kisbéri és mezőhegyesi, ménesnevelésre használtatván a mr. kir. földmivelési és kereskedelmi ministerium kezelése alatt áll, melyek kiterjedése 46.007 cat. hold és 327 □ öl, a kisbéri uradalomra vonatkozólag megjegyezvén, hogy az iránt cs. k. Felséged legmagasabb elhatározása folytán létesitendő egyezményre nézve a tárgyalások még nincsenek befejezve.

A ménesnevelő uradalmak.

Az erdélyi uradalmak kiterjedése.

Az erdélyi államuradalmak területe pontosan még meg nem határozható; de miután ezek többnyire erdőségekből állanak, melyek területe a létező felvételek szerint 485.530 cat. holdat tesz, ezen uradalmak területe is ennyinek bizvást vehető, ide nem számitva az elzálogositott államjavakat, melyek területét mintegy 197.197 cat. holdra lehet tenni.

A horvátországi két uradalom területe 75.921 cat. hold és 696 □ öl.

Minélfogva a m. kir. pénzügy- és földmivelési ministeriumok kezelése alatt létező álladalmi uradalmak a tiszai kor. kerületet ide nem értve, összesen 3.500,566 cat. holdat tesznek, mely összeghez ha

A államjavak összes területi nagysága.

a határőrvidéki erdőségeket is hozzászámitjuk (1.194,300 cat. hold) a mr. szent koronához tartozó országok területén lévő államjavak kiterjedését 4.694,866 cat. holdra vagyis körülbelül 470 □ mértföldre lehet tenni, a mi az összes magyar államterületnek mintegy tizenketted részét képezi.

Az államjavak felosztása.

Ezen államjavak, gazdászati szempontból, a birtokok természetéhez képest mezőgazdasági és erdőgazdasági uradalmakra oszthatók. Az elsők közé a szorosan vett földmivelésre alkalmas területek u. m. szántóföldek, rétek, szőllők, legelők stb. tartoznak, s az összes államjavak területéhez aránylag körülbelül ugy állanak, mint 1 : 9-hez, a tulnyomólag nagyobb területet erdőségek képezvén.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A mezőgazdasági uradalmak területe 1867. előtt.

A mezőgazdasági uradalmak területe 1867 előtt 412,709 cat. holdat és 50 □ ölet tett, melynek öt évi átlagos jövedelme, a m. kir. ministerium megalakulását közvetlen megelőző öt utolsó évből t. i. 1862—1866-ig, az A. alatti mellékletben van részletesen kimutatva, melynek eredménye összevonva e következő :

A/

Azok jövedelme 1862—1866-ig.

1. A magyarországi

a) nagyobb uradalmakból a

bevétel volt	2.939,891 frt
kiadás	1.607,217 „
Tiszta jövedelem	1.332,674 frt

melyet elosztva a nagyobb uradalmak területével t. i. 412.709 holddal, egy holdra 3 frt 22 krnyi tiszta jövedelem esik.

b) kisebb birtokokból a

bevétel volt	232.891 frt
kiadás	118,461 „
Tiszta jövedelem .	114,430 frt

2. A horvátországi uradalmakból a

bevétel volt	40,385 frt
kiadás	22,519 „
Tiszta jövedelem .	17,866 frt

mely tiszta jövedelmet elosztva a 24,057 cat. holdnyi területre, egy hold tiszta jövedelme = 74 kr.

E három tétel alatti tiszta jövedelem tehát, u. m. :

a) A magyarországi nagyobb uradalmakból. . .	1.332,674
) A kisebb birtokokból	114,430
c) A horvátországi uradalmakból	17,866
tesz összesen .	1.464,970 frtot;

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

s ámbár kevés is aránylag azon mezőgazdasági uradalmak területe, melyek ezen tiszta jövedelmet szolgáltatták, de mivel azok az ország termékenyebb vidékein feküsznek, csekélységénél fogva, a kimutatott átlagos évi tiszta jövedelem meglepő volt rám nézve, s a m. kir. pénzügyministerium vezetésének átvételekor, első feladatomnak tekintém ezen csekély jövedelem okát megvizsgálni, s felismervén a létező hiányokat, ezek megszüntetését minélelébb eszközölni.

Gazdálkodási rendszer 1867. előtt.

A gazdálkodási rendszer, mely az államjavak kezelésére nézve a m. kir. ministerium megalakulását megelőző korszakban fenállott, egészen eltérő volt az 1848 előtti időkben divatozott rendszertől. Ugyanis, midőn 1848 előtt az urbéri munkaerőnek használata és a a dézsma beszolgáltatása mellett az uradalmi birtokok nagyobb kiadás nélkül házilag voltak kezelhetők: a terjedelmesebb pusztákat kivéve, melyek régibb időkben is haszonbérbe voltak adva, az államvagyon is nagyobb részt házilag kezeltetett. Ezen házi kezelés tekintetéből az összes államvagyon több rendbeli uradalmi igazgatóságokra, präfecturakra volt felosztva, melyek mellett a jogügyek vitele tekintetéből ugynevezett kincstári ügyészségek állottak fen.

Az uradalmi igazgatóságok és ügyészségek megszüntetése.

Az urbéri viszonyok megszünte folytán azonban a gazdálkodási rendszernek is meg kellett változni; és igy az 1850-ik évben az említett uradalmi igazgatóságok a kincstári uradalmi ügyészségekkel együtt, meg lettek szüntetve, az ugynevezett fundus instructus eladatott, és általánosan bérleti rendszer hozatott be; az összes államuradalmak kezelése a pénzügyi közegekre, illetőleg pénzügyi felügyelőségekre bizatván.

Bérrendszer behozatala.

Később 1863. évben az államuradalmak legértékesebb része a volt cs. kir. pénzügyministerium rendelete folytán a bécsi nemzeti banknak adatott által; de 1866-ban az állam a bécsi nemzeti banknál lévő tartozásainak nagyobb részét törlesztvén, azok az akkori cs. kir. pénzügyministerium kezelése alá ismét visszakerültek.

A gazdálkodási rendszer hiányai.

Azon ki nem elégitő jövedelem-eredmény okai, melyet fentebb hódoló tisztelettel bemutatni bátorkodtam, egyrészt a felállitott egy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

oldalu gazdálkodási rendszerben, másrészt pedig ezen rendszer hiányos alkalmazásában, keresztülvitelében és kezelésében keresendők. Okszerü bérrendszertől üdvös eredmény minden esetre várható; de ha elvei a létező birtokjogi szintugy mint gazdászati viszonyokkal és körülményekkel öszhangzásban nem állanak, károkat szül, s jövedelemcsökkenésen kivül tőkeérték csökkenését is vonja maga után. Ezen gazdasági rendszer keresztülvitele, illetőleg az államjavak kezelése a pénzügyi felügyelőségekre, tehát oly hatóságokra bizatott, melyek hivatásuk és rendeltetésüknél fogva más térre lévén utalva, az államjavak nagyfontosságu vezetését csak mellékes kötelességnek tekintették. A birtokrendezések, tagositások; s legelőelkülönitések tekintetében majd semmi lépés nem történt, holott azok nemcsak a jövedelememelkedésre, hanem a tőkevagyon gyarapodására is lényeges befolyással birnak. Az intézkedő hatóságok a birtokjogi és gazdászati helyi viszonyokat közelebbről nem ismervén, a bérletkiadásoknál a kincstárra nézve káros szerződések köttettek, s az alkalmazott hivatalnokok szakértők nem lévén a létező hibákat és visszaéléseket sem felismerni sem megszüntetni nem tudták, a régiek folyvást fenmaradtak, sőt ujakkal szaporodtak. A bérleengedések napi renden voltak, az activ követelések érvényesitése nagyobbrészt eszközölhető nem volt, a bérhátralékok nőttön nőttek, ugy hogy az, az 1866. év végével

A hiányok okai.

= 9,491.168 ftra és 69 krra emelkedett. Ha történetesen czélszerü rendeletek és utasitások keletkeztek is, ezek a kincstár érdekeit a legtöbb esetben, a helyett hogy előmozditották volna, még inkább hátráltatták; mivel a collegialis hatósági rendszer természetéhez képest a végrehajtó közegek a mulasztásokért, rendetlenségekért, visszaélésekért s az ezekből származható károkért személyes felelősséggel nem tartozván, a végrehajtás nélkülözte a kellő szigort és lelkiismeretes pontosságot, melytől siker és eredmény várható. Mind ezen hiányokat összevéve nem csoda, ha az államjavak jövedelme a helyett hogy emelkedett volna, évrül évre csökkent.

Jelen felterjesztés felosztása.

Mint fentebb hódoló tisztelettel megemlitém, az állambirtokok,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

természeti lényegökhez képest két különböző, nevezetesen mezőgazdasági és erdőgazdasági uradalmakra oszthatók: minélfogva kezelésökre nézve is különböző eljárás lévén követendő, s különböző intézkedések életbeléptetendők: elébb a mezőgazdasági uradalmak kezeléséről, jövedelmezéséről, s ezen jövedelmezés emelésének eszközlésére vezető s eddig már életbe léptetett és jövőre életbe léptetendő intézkedésekről leszek bátor szólani; azután pedig áttérni az erdőgazdasági uradalmak állapotára, jövedelmére, s kezelésök iránt eddig életbeléptetett és jövőre életbe léptetni kivánt intézkedésekre.

Szakemberek alkalmazása a pénzügyministeriumban.

Az államjavak kezelése körül, a fentebbiekben érintett s mindjárt az első pillanatra felismerhető hibák, ha egyszerre nem is, de biztosan hogy orvosolhatók legyenek, kezdetben a mr. kir. pénzügyministerium vezetésének átvételekor, hódoló tisztelettel felterjesztést intéztem azirán cs. kir. Felségedhez, hogy az államjavak kezelésénél a pénzügyministeriumban levő elismert szakképzettségü gazdászati erők jöjjenek alkalmazásba, kik a viszonyokat a helyszinén kellőleg tanulmányozván és felismervén, czélszerü intézkedések iránt javaslatokat tehessenek és az elhatározott intézkedéseket következetesen keresztül vihessék; minek folytán a Felséged által legkegyelmesebben kinevezett Peterdy Gábor és Divald Adolf osztálytanácsosokat, az elsőt a mezőgazdasági, az utóbbit pedig az erdőgazdasági uradalmaknak a helyszinén leendő megtekintésére azonnal kiküldtem.

Szakférfiak kiküldetése.

A jelentések, melyeket nevezett osztálytanácsosok a viszonyoknak a helyszinén való tanulmányozása után tettek, arra inditottak, hogy Felségedhez egy hódolatteljes felterjesztést intéztem az államuradalmak kezelésének a pénzügyi felügyelőségek köréből való elvétele és álladalmi jószág-igazgatóságok felállitása iránt.

Ezen javaslatomhoz Felséged legmagasabb beleegyezését adván: tiz álladalmi jószág-igazgatóság állitatott fel, még pedig: Ó-budán, Diósgyőrött, Hradeken, Ungváron, Pécskán, Temesváron, Lippán, Zomborban, Kulán és Csatádon, a bányászati erdőuradalmak szakértő erdészek kezelése mellett a bányaigazgatóságok alatt maradván.

Praefecturák felállitása.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A tiz álladalmi jószág-igazgatóság területi kiterjedéséről és szervezéséről, valamint az összes igazgatóságok alárendelt mezőgazdasági és erdészeti hivatalok berendezéséről a B. alatti melléklet ad részletesebb kimutatást.

B/

Az álladalmi jószág-igazgatóságok élére ahhoz képest, mint a területöket képező uradalmakban mezőgazdasági vagy erdőgazdasági érdekek birnak nagyobb fontossággal, szakképzett igazgatókat igyekeztem állitani, kik is a vezetésökre bizott uradalmak kezelése és jövedelmezése tekintetében a mulasztások vagy hibás intézkedések folytán a kincstárt érinthető károkért személyes felelősséggel tartoznak. A szorosabban vett mezőgazdasági jószág-igazgatóságok: az ó-budai, pécskai, temesvári, zombori, kulai és csatádi; az erdőgazdasági jószág-igazgatóságok pedig a hradeki és lippai.

A diósgyőri és ungvári igazgatóságnál az ipargazdászat, illetőleg bányászati érdekek voltak inkább tekintetbe véve. Diósgyőr azon szerencsés körülménynél fogva, hogy ott nevezetes fatermelésen kivül egyszersmind kőszén és vasércz is találtatik, és a vasuti hálózat kiépitése folytán egyenes összeköttetésbe jön a gömöri vasiparvidékkel, ipargazdászatra különösen hivatva van: minélfogva ezen uradalomban egy külön vasgyár felállitására történtek a szükséges intézkedések, mely ugy hiszem nem sokára nevezetes haszonnal meg fogja kezdeni működését.

Kiegyezés az ungvári uradalmi bérlőkkel.

Az ungvári uradalom, midőn a pénzügyministerium vezetését átvettem, több évekre terjedő bérletbe volt adva oly bérlőknek, kikkel a kincstár a bérleti szerződés hibás szerkezete folytán peres vitában állott. Miután ezen uradalom nagy kiterjedésü erdeiben oly nevezetos kincs rejlik, melynek értékesitése az ungvár-csapi mellék vasutvonal kiépitése által teljesen biztositható s ezáltal ezen uradalom jövedelme, melyet eddig csak támogatással lehetett fentartani, nevezetesen emelhető: a bérlőkkel kedvező feltételek mellett kiegyeztem és igy, ha a közlekedést közvetitő ungvár-csapi vasutvonal a Tiszáig elkészül, a mennyiben az erdők jobb kihasználása végett a szükséges

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

beruházások tétele fenakadást nem szenvedend, ezen uradalom is, mint ipargazdászatra kitünően alkalmas, rövid idő mulva nevezetes jövedelmet fog kimutathatni.

A bányászati erdőuradalmakhoz tartozó selmeczi, beszterczebányai, breznobányai és körmöczi erdőségek a selmeczi főbányagrófi hivatal rendelkezése alatt, a szomolnoki és sóvári bányaerdőségek a szomolnoki bánya- és a sóvári erdők a sóvári bányaigazgatóság alatt, a szigeti királymezei és vörösmegyei erdőségek a mármaros-szigeti bányaigazgatóság alatt, a nagybányai és strimbuli erdőségek pedig a nagybányai bánya igazgatóság alatt állanak. A bányászati uradalmak hatósági illetősége.

A topánfalvi, vajdahunyadi, szászvárosi, nagyszebeni, fogarasi, nagyszentmiklósi és krakói erdőségek a kolosvári bányaigazgatóságnak vannak alárendelve.

A horvátországi fužinei és nagytábori erdőségek a zágrábi pénzügyi igazgatóság kezelése alatt állanak.

Az államuradalmak gazdászati elmaradása mellett tekintetbe véve azon kedvezőtlen körülményt, hogy a bérhátralékok tetemesen felszaporodtak, az activ követelések behajtása érvényesithető nem volt, a tagositások, birtokrendezések tárgyában majd semmi lépések nem történtek, a függő peres kérdések teljesen elakadtak, átalában az államuradalmakat érdeklő jogügyek, melyek a kincstárra nézve igen gyakran életkérdések, nagyon elhagyatott helyzetbe jutottak: ezen jogügyek kellő ellátása tekintetéből, cs. k. Felséged legkegyelmesebb jóváhagyása folytán, a tiz álladalmi jószágigazgatóságnál az államuradalmi ügyészségeket ismét felállitottam, s jóllehet szervezésök csak az utóbbi időben létesittetett, mindamellett az államuradalmak jogügyeinek kezelese máris észrevehető lendületet mutat, s a kinevezett uradalmi ügyészekre átalában a jogügyek pontos és törvényszerü vezetéseért, valamint mulasztásaik és hiányos vagy törvényellenes intézkedéseik folytán a kincstárt érhető károkért a személyes felelősség kiterjesztetvén, ezen intézkedés várt eredményének sükerén kételkedni alig lehet. Uradalmi ügyészségek felállitása.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Birtok könyvek szerkesztése behozatik.

Intézkedések tétettek az iránt is, hogy minden egyes uradalomra nézve egy birtokkönyv létesíttessék, mely magába foglalja az uradalom helyszini leirását, a birtok alkatrészeit, a talaj minőségét és termőképességét, az égalji viszonyokat, a helyi gazdászati körülményeket, a piaczi árakat, termelési költségeket, közlekedési összeköttetéseket, terménynszállitási és kereskedelmi viszonyokat, a birtokterület részletes kimutatását, művelési ágak szerinti felosztását, és a gazdálkodási rendszer módját, továbbá a birtokrendezésre, tagositásra és legelőelkülönítésre vonatkozó függő kérdéseket, azok állásának alapos kimutatását és akadályainak felderítését, a birtokrendezési hivatalok szervezetét és beosztását, a birtok jövedelmét a legközelebb mult 10 év alatt és jelenben, részletenkint jövedelmi források szerint és községenkint kitüntetve, a bérleti és telepitvényi rendszer átvizsgálását, előnyeinek és hátrányainak kiemelésével, az erdők kezelését, a legelők, az épületek összeirását, állapotát és kihasználását, a kegyuri terheket, nyugdijakat, adókat, bérhátralékokat és azok okait, végre a teendő intézkedések és javaslatok elősorolását, valamint azon eszmék kifejtését, melyek az uradalom kezelésére, rendezésére és jövendőbeli jobb jövedelmeztetésére nézve hivatalos okmányok és a helyszinén szerzett tapasztalatok nyomán követendő irány végett elfogadhatók.

Megszemlélt uradalmak.

A mezőgazdasági uradalmak megszemlélése végett általam kiküldött Peterdy Gábor osztálytanácsos eddig már 21 uradalomban tett helyszini vizsgálatot, hol a berendezés iránti javaslatok nagyobbrészt már érvényesitve is vannak, mely uradalmak e következők: Diós-Győr, Tokaj, Pécska, Ménes, Tót-Várad, Lippa, Lugos, Rékás, Facset, Sz.-András, Denta, Csatád, Szőreg, Nagy-Becskerek, Párdány, Szántova, Baracska, Apatin, Kis-Sztapár, Kula és Palánka, összesen 737,820 cat. holddal, s évi tiszta jövedelmök 1.764,767 forint 28 krral van előszámitva.

Helyszini vizsgálatok eredménye.

A helyszini vizsgálat és rendezés, még az ó-budai, visegrádi, szolnoki, ungvári, bradeki és likkavai uradalmakra nézve van hátra; egyébiránt a kiküldött osztálytanásos jelentéseinek föbb és közérdekü

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

részei a C. alatti mellékletben foglaltatnak; a D. alatti melléklet pedig a már felvizsgált 21 uradalomra vonatkozó birtokkönyvet tünteti elő főbb eredményeiben. C/ D/

A mezőgazdasági uradalmak jelenlegi kiterjedése 437.673 cat. hold és 1266 □öl, ide nem értve sem a házi kezelés alatt álló gödöllői uradalmat, melynek kiterjedése 12.445 cat. hold és 14 □öl, sem pedig a három ménesnevelő uradalmat, melyek a mr. kir. földmivelési ministerium vezetése alatt állanak, s kiterjedésök 46.007 cat. holdat s 327 □ölet tesz. Mezőgazdászati uradalmak kiterjedése.

Ezen mezőgazdasági uradalmak a felállitott álladalmi jószágigazgatóságok szerint ekkép oszattak be: Beosztása igazgatóságok szerint.

1. Az **ó-budai** igazgatósághoz tartozik:

a) Az ó-buda-visegrádi uradalomból	12,329	c. h.	1340 □öl.
b) A szolnoki uradalom	17,304	„	802 „
c) A gödöllői „	(12,445	„	14 „)
Összesen	29,634	c. h.	542 □öl.

2. A **diósgyőri** igazgatósághoz:

a) A diósgyőri uradalomból	8,609	c. h.	212 □öl.
b) A tokaji „	3,213	„	1180 „
Összesen	11,822	„	1392 „

3. A **hradeki** igazgatósághoz:

a) A hradeki uradalomból	12,493	c. h.	—
b) A lykavai „	10,154	„	—
Összesen	22,647	c. h.	—

4. Az **ungvári** igazgatósághoz:

Az ungvári uradalomból	18,184	c. h.	1080 □öl.

5. A pécskai igazgatósághoz:

a) A pécskai uradalomból	94,317	c. h.	255 □öl.
b) A ménesi „	8,919	„	208 „
Összesen	103,236	c. h.	463 □öl.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

6. A **temesvári** igazgatósághoz:

a) A dentai uradalomból	28,209	c. h.	283	□öl.
b) A szentandrási uradalomból	17,944	„	1200	„
c) A rékási „	14,395	„	—	
Összesen	60,548	c. h.	1483	□öl.

7. A **lippai** igazgatósághoz:

a) A lippai uradalomban	22,957	c. h.	—	
b) A facseti „	20,798	„	—	
c) A lippai „	9,952	„	1560	□öl.
d) A tótváradi „	697	„	1097	„
Összesen	54,405	c. h.	1057	□öl.

8. A **zombori** igazgatósághoz:

a) Az apatini uradalomból	17,289	c. h.	1131	□öl.
b) A kis-sztapári „	12,122	„	1068	„
c) Baracska-Szántova	519	„	143	„
d) A mindszenti birtokból	143	„	580	„
Összesen	30,074	c. h.	1322	□öl.

9. A **kulai** igazgatósághoz:

a) A kulai uradalomban	13,354	c. h.	—	
b) A palánkai „	5,071	„	—	
c) Az ó-becsei „	1,519	„	1263	□öl.
Összesen	19,944	c. h.	1263	□öl.

10. A **csatádi** igazgatósághoz:

a) A csatádi uradalom	37,620	c. h.	373	□öl.
b) A szöregi „	15,047	„	1008	„
c) A nagybecskereki uradalom	14,860	„	878	„
d) A párdányi „	19,646	„	4	„
Összesen	87,174	c. h.	663	□öl.

Főösszeg 437,673 cat. hold 1265 □öl *).

*) Ezen területkimutatás a pénzügyministeriumi központi számvevőség kezeinél létező adatok nyomán állittatott össze, melyek a valóságos területmennyiségtől némely

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Jelen kimutatás szerint a mezőgazdasági uradalmak területe 24,964 cat. holddal és 1215 □öllel mutatkozik többnek, mint volt 1867. előtt, mely különbség egyrészt némely tagositások időközben történt végrehajtásából, másrészt pedig a párdányi uradalom felvételéből származik, mivel ezen uradalom 1867. előtt, mint nem jövedelmező, az azon időbeli kimutatásokból kihagyatott. Területtöbblet.

Ezen területeken kivül vannak még kisebb birtokrészek is, melyek részint az álladalmi jószágigazgatóságok, részint pedig elszortságuknál fogva a pénzügyigazgatóságok által kezelletnek. Horvátországban ugyanis a fužinei és nagytábori uradalmak mezőgazdasági területe a zágrábi pénzügyigazgatóság, — az erdélyi uradalmak csekély mezőgazdasági területe pedig az erdélyi bányaigazgatóság kezelése alatt áll. Kisebb birtokrészek.

Az elősorolt uradalmak közül, a termőértéket illetőleg az első helyet a pécskai uradalom foglalja el, mely 94,317 cat. hold szántóföldön, egy tagban, a talaj kitünő minőségénél fogva, mindenféle nemes gazdasági növény termesztésére alkalmas. Szintén kitünő minőségüek a szőregi, nagybecskereki, dentai, szentandrási és apatini uradalmak, valamint a rékási uradalom is, melynek nagy része a Temes folyó és Béga csatorna közt vonulván, kevés költséggel öntözhetővé tehető. Talajminőség.

Ezen mezőgazdasâgi uradalmak mit jövedelmeztek 1867-ben, a már fentebb érintett intézkedések életbeléptetése után azonnal, vagyis az első évben, midőn a m. k. pénzügyministerium vezetését cs. k. Felséged legmagasabb bizodalma folytán átvettem, az E/. alatti melléklet mutatja ki részletesen, itt csak az eredményt tüntetem ki főbb tételeiben: Jövedelemkimutatás 1867-röl. E/

1. A magyarországi nagyobb vagyis uradalmi birtokok után volt

a bevétel	3.945,493 frt
a kiadás	1.110,050 „
a tiszta jövedelem .	2.835,443 frt,

helyütt eltérnek; de addig ki nem igazithatók, míg az államuradalmak helyszini felvétele be nem fejeztetett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mely tiszta jövedelmet elosztva a kezelés alatt lévő mezőgazdasági uradalmak területével 437,673 cat. holddal, egy holdra 6 forint 47 kr tiszta jövedelem esik.

2. A kisebb birtokrészek után volt, egy összegben

a bevétel	329.278 frt
a kiadás	95,322 „
a tiszta jövedelem .	233,956 frt.

3. A horvátországi uradalmak mezőgazdasági része után pedig volt

a bevétel	88,350 frt
a kiadás	86,146 „
a tiszta jövedelem .	2,204 frt,

melyet elosztva az illető mezőgazdasági területtel . 24,057 cat. holddal, egy holdra 9½ krnyi tiszta jövedelem esik.

Mely tételeket főösszegben tüntetve ki, 1867-ben volt az összes

bevétel	4.363,121 frt
kiadás	1.291,518 „
tiszta jövedelem .	3.071,603 frt.

Jövedelemkimutatás 1868-ról. F/

Ugyancsak ezen mezőgazdasági uradalmak 1868. évi jövedelmét az F/. alatti melléklet mutatja ki részletesen, melynek eredménye, főbb tételeiben, e következő:

1. A magyarországi nagyobb vagyis uradalmi birtokok után volt

a bevétel	4.048,076 frt
a kiadás	1.241,589 „
a tiszta jövedelem .	2.806,487 frt,

mely tiszta jövedelmet elosztva a kezelés alatt lévő mezőgazdasági uradalmak területével 437,673 cat. holddal, egy holdra 6 frt 44 kr tiszta jövedelem esik.

2. A kisebb birtokrészek után volt egy összegben

a bevétel	420,877 frt
a kiadás	112,806 „
a tiszta jövedelem .	308,071 frt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

3. A horvátországi uradalmak mezőgazdasági része után pedig volt

a bevétel	23.370 frt
a kiadás	25,170 „
a veszteség .	1,800 frt.

Mely tételeket főösszegben tüntetve, ki 1868-ban volt az összes

bevétel	4.492,323 frt
kiadás	1.379,565 „
tiszta jövedelem .	3.112,758 frt.

A mezőgazdasági államuradalmak 186²/₆—1867 és 1868. évi jövedelmezéséről szóló kimutatások eredményét egymás mellé állítva részletesen a G/. alatti melléklet foglalja magába, melynek főbb tételei e következők: Jövedelem eredmények összehasonlitása. G/

	186²/₆.	1867.	1868.
Bevétel . . .	3,213,167 frt	— 4.363,121 frt	— 4.492,323 frt
Kiadás	1.748,197 „	— 1.291,518 „	— 1.379,565 „
Tiszta jöved. . .	1.464,970 frt	— 3.071,603 frt	— 3.112.758 frt,

s engedje meg cs. kir. Felséged, hogy ezen hódoló tisztelettel bemellékelt kimutatásokat e következő észrevételekkel kisérhessem: Az összehasonlitásból eredő észrevételek.

1. Az egyes uradalmak a holdankénti tiszta jövedelemre nézve nevezetesen eltérnek egymástól, ugyanis a Holdankénti jövedelem.

pécskai	uradalomban	10 frt 75 kr
kulai	„	13 „ 70 „
apatini	„	9 „ 6 „
ó-buda-visegrádi	„	9 „ 94 „
csatádi	„	5 „ 69 „
szőregi	„	5 „ 85 „
dentai	„	4 „ 40 „
szentandrási	„	4 „ 64 „
nagybecskereki	„	3 „ 63 „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tiszta jövedelem esik egy cat. holdra, mely különbség oka nem azon körülményben keresendő, mintha a kevésbé jövedelmező uradalmak nem birnának oly kitünő minőségü talajjal, mint a nagyobb tiszta jövedelmet feltüntető uradalmak; hanem mivel azokban a régi haszonbéri szerződések még érvényben lévén, az általam hódoló tisztelettel javaslatba hozott és már megkezdett czélszerü intézkedéseket ott még életbe léptetnem nem lehetett.

Jövedelemcsökkenés beruházások miatt.

2. Az 1868. évi tiszta jövedelmet az 1867. évi tiszta jövedelemhez hasonlitva, némely uradalmakban jövedelemcsökkenés mutatkozik, mely jövedelemcsökkenés azonban csak látszólagos, mivel egyes uradalmakban a jövedelmek hasznos beruházásokra és befektetésekre fordittatván, ez a számadásokban a rendes kiadásoktól nem különittetett el; de ha ezen rendkivüli kiadások külön számitásba vétetnek, jövedelemcsökkenés mutatkozni nem fog. Nevezetesen a diósgyőri uradalomban vashámorok nagyobbittattak, uj kohók állittattak, kőszénbánya nyittatott, fürészmalom épittetett, mely beruházások idővel ezen uradalom jövedelmének emelkedését fogják magok után vonni. — Az ungvári uradalom holdankénti tiszta jövedelme szintén csökkent, minek oka az, hogy ezen uradalom a bérlőktől visszaváltatván, ezeknek a tett befektetésekért egyesség utján 60,000 frt térittetett meg, s ezen kiadás terhét az ungvári uradalom bevételei viselték. — A párdányi uradalomnál mutatkozó csekély tiszta jövedelem okát (19,646 holdnál = 16,140 forinttal) pedig azon körülményben kell keresnünk, hogy ezen uradalom gr. Buttler János magszakadása folytán még 1845-ben, hosszabb per után szállván a koronára, a közbejött hosszabb tartamu bérbeadás következtében különben is mérsékelt bevételből, birói zár folytán, adóban és kegyuri követelésben 24,810 frt jött levonásba.

Jövedelememelkedés.

3. Az 186⁷/₈. évi bevételeket ámbár tetemesebb nemrendes kiadások érintették is, mindamellett ezen két évi kiadás az 186²/₆. évi átlagos kiadáshoz képest szembetünőleg apadt, a tiszta jövedelem pedig, átlagban véve, legalább is 100%-kal emelkedett, mely örven-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

detes eredmény, ha a kedvező időjárás befolyását tekintetbe veszszük is, arról kezeskedik, hogy mind azon intézkedések, melyeket az államjavak jövendőbeli kezelésére nézve, cs. kir. Felséged legkegyelmesebb hozzájárulása folytán már eddig életbe léptettem, megfelelnek a kivánt czélnak, mivel az olcsóbb kezelés mellett jövedelememelkedést biztositanak; s ugy vélem alapos azon feltevés, hogy ha a sikerrel megkezdett gazdálkodási rendszert még azon uradalmakban is életbe léptethetjük, hol a régi s korszerü gazdászati viszonyainkkal ellenkező haszonbéri szerződések még jogilag fenállanak, az 186⁷/₈. évi tiszta jövedelem még nevezetesen nevelhető; minek bizonyságául szolgál a H/. alatt ide mellékelt kimutatás, mely az 1867. évtől az 1868. évi julius 1-ig a béremelkedést részletesen tünteti ki. **H/**

4. Az 1868. évi bevétel cat. holdanként 6 forint 44 krnyi tiszta jövedelmet tüntet ki; ez azonban nem vehető valóságos holdankénti tiszta jövedelemnek, mivel a 437,673 cat. holdnyi mezőgazdasági területben, mintegy 83,000 cat. holdnyi oly terület is benfoglaltatik, mint szorgalmi földek (Industrial-Felder), maradványföldek, többletföldek, jobbitmányföldek, kivágásföldek (Ausschnittfelder) stb., melyek részint semmi jövedelmet nem hoznak, részint pedig censualis természetüek lévén, használatukért néhány krnyi díj fizettetik, különben pedig a díjnak megfelelő tőkeértékben, az 1853. évi mártiushó 2-ról kelt s az országbirói értekezlet által megerősitett legfelsőbb rendelet értelmében megválthatók. Területkiigazitás.

A censualis természetü birtokrészek részletes kimutatása az I/. alatt van mellékelve, mely szerint ezen terület összesen 31,050$^{1544}/_{1600}$ holdat tesz. Censualisföldek. **I/**

Van azonban több uradalom, melyek rendezve még nem lévén részletes területi kimutatásuk a rendezés bevégzéséig nem eszközölhető. Ezen uradalmakban is fognak még censualis természetü földek mutatkozni.

A szerződéses szőllők, censualis szőllők, dézsmás szőllők, gyümölcsös kertek, epres kertek, censualis szántóföldek és szorgalmi földek, természetüknél fogva megválthatók. A kivágásföldek major- Kivágás földek.

© OEE Wagner Károly·Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

sági természetü földek ugyan, de mint vizmosások, sziklás, kavicsos és kopár terméketlen terek, vizerek, tófenekek, székes foltok és homokbuczkák, az urbéri illetőségekbe el nem fogadtattak, s ezek közt elszórva feküsznek, uradalmi tulajdonul maradtak fen, azonban jelentékeny hasznot nem hajtanak. Összesen tesz ezen terület az eddig szabályozott községekben $8254^{915}/_{1600}$ holdat.

Ezen földek elszórt fekvésüknél fogva foglalásoknak vannak kitéve, és amennyiben még is bizonyos értéket képviselnek, legczélszerübb volna ezeket eladni.

Nem jövedelmező földek. K/

Hasonlókép eladandók volnának a semmi jövedelmet nem hozó földek, melyek a K/. melléklet szerint $52,750^{898}/_{1600}$ holdat tesznek. Ilyenek többi közt a parlag szőllők, melyek magában a ménesi uradalomban $528^{110}/_{1600}$ holdat tesznek.

Kegyúri földek.

A kegyúri földek $6,480^{1465}/_{1600}$ hold, többnyíre egyházak, lelkészek, néptanitók és zárdák birtokában vannak; néhol már azok nevére is vannak telekkönyvezve, azonban az uradalmi birtokterületben még folyvást nyilván tartatnak.

Többlet földek és jobbitványok.

A többletföldek és jobbitmányok az urbéri viszonyok fenállása alatt segélyképen adattak a lakosoknak. Ezek jelenleg is a kincstár nevére vannak telekkönyvezve, noha semmi jövedelmet sem hoznak; sokhelyt még az adó is a kincstárra van róva ezen földek után.

Mind ezen területekre nézve, melyek összevéve $82,801^{842}/_{1600}$ holdat tesznek, a legczélszerübb intézkedés lenne, ha ezen területek, amennyiben magánosok birtokát képezik, az állambirtok állományából kitörültetnének; — azok pedig, melyeknek birtokjoga az államot illeti ugyan, de vagy semmi vagy csak igen csekély jövedelmet hoznak, mig a szomszéd birtokosokra nézve mégis bizonyos értéket képviselnek, mielőbb eladatnának.

Ezek levonásával a holdankinti tiszta jövedelem.

Levonva már most a $437,673^{1266}/_{1600}$ holdnyi mezőgazdasági területből, ezen hasznot nem hajtó $83,801^{842}/_{1600}$ területet, a valósággal hasznot hajtó földterület tesz Magyarországban $353,872^{424}/_{1600}$ hol-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

dat. Elosztatván pedig ezen területre az 1868-ik évi mezőgazdasági tiszta jövedelem; esik egy catastralis holdra 7 frt 93 kr tiszta jövedelem.

5. A mezőgazdasági uradalmak tiszta bevételének előszámitása, hogy kellőkép összeállitható legyen: az általam fenebb emlitett 1868-dik évi 3.112,758 forint tiszta bevételhez még hozzászámitandó a a ménesnevelő uradalmak jövedelme is. Miután ezen uradalmak, különösen a mezőhegyesi, a legkitünőbb talajjal birnak; a kisbéri és bábolnai uradalmak pedig az országnak nagyobb földértékkel biró és nagyobb népességü részében feküsznek: ha azok jövedelme nem a kitüzött ménesnevelési czélokra fordittatnék, hanem ezen uradalmak is bérbeadatnának a fentebb érintett bérrendszer szerint: bizton lehet következtetni, hogy ezen uradalmak is azon átlagos jövedelmet szolgáltatnák, melyet az 1868-ik évben a mezőgazdasági területek nagyban véve holdanként adtak; és miután kimutatás szerint a holdankinti tiszta jövedelem 7 frt 93 krt tesz, ezzel a 46,000 holdat sokszorozva: 364,780 frt jövedelemszaporulat mutatkoznék. Ezen összeg tehát, miután az államuradalmaknak ezen része a kitüzött ménesnevelési czélokra fordittatik, a ménestenyészde által mint bérösszeg volna a közös kincstárnak megtéritendő, illetőleg a ménestenyészde terhére számitásba veendő.

A ménesnevelő uradalmak jövedelmének beszámitása.

Csak az ily számitás keresztülvitele által lehetne határozottan megállapitani az állam birtokában levő összes mezőgazdasági területek valóságos jövedelmét, és előtüntetni a ménestenyészdék fentartására forditandó költségeket, melyek a fentartásukra megszavazott költségen kivül állanak még azon összegekből is, melyek ezen uradalmak jövedelmeiből azokra fordittatnak.

6. Gazdászati viszonyaink közt az erdőuradalmak jövedelmezése a legkedvezőbb viszonyok és legokszerübb gazdálkodási rendszer mellett sem mérközhetik a mezőgazdasági uradalmak jövedelmezésével; minélfogva az államjavak jövedelmének emelése tekintetéből, nem lenne tévesztett intézkedés a mezőgazdasági uradalmak

Területnagyobbitás erdőirtás folytán.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

területének nagyobbitása. S miután az államjavak területének $^{8}/_{9}$-ed részét erdőségek képezik, a magyarországi államerdőségeket megvizsgáltattam azon czélból, mennyi terület van azokban olyan, mely a fatermelés szembetünő csökkentése nélkül, mezőgazdasági területté lenne átalakitható? Mely vizsgálat eredményéből az tünt ki, hogy szórványosan találtatnak ugyan oly erdőterületek, melyek mind fekvésükre, mind talajuk minőségére nézve, a legkitünőbb minőségü mezőgazdasági területekkel egyenlők; de ezen irtás alá vehető erdőterületek összes kiterjedése 100,000 cat. holdnál többre nem igen tehető.

Birtokrendezések.

7. A 6. pontban emlitett erdőirtáson kivül, a mezőgazdasági uradalmak területének nagyobbitására nem csekély befolyást fog gyakorolni a birtokrendezési perek szerencsés keresztülvitele is, melyet a megoldandó feladatok, egyik legfontosabbikának tekintek. Mig ugyanis a magánbirtokosok által birt területek legnagyobb részében az elmult években a birtokrendezések és tagositások a legnagyobb sikerrel vitettek keresztül, annyira, hogy jelenben, kivéve Erdélyt és Magyarország hegyesebb vidékeit alig van község, melyben a tagositás és birtokrendezés vagy barátságos egyesség, vagy per utján végre ne volna hajtva, mi által a nemzetgazdászati fejlődés és földmivelési ipar felvirágzására egy nagy lépés történt: addig a kincstári uradalmakat illető birtokrendezési perekben az előbbi időkben igen kevés történt.

Hogy e tekintetben mily állapotban vannak a kincstári uradalmak, azt az L/. alatti melléklet részletesen előtünteti; mely szerint az összes államuradalmakban csak 74 községben vitetett keresztül a birtokrendezési per; azonban ezek közül is csak 27 községben fejeztetett be teljesen a végrehajtás, mig 27 községben a per végrehajtás alatt áll és 22 községben a végrehajtás ugyan megtörtént, de még hitelesitve nincsen.

L/

Ezenkivül 119 községben az előmunkálatok folyamatban vannak; 59 községben a rendezés következtében az egyességi munkálatok folynak; 7 községben itélet alatt áll a rendezési per; 95 községben végre a birtokrendezés még meg sem kezdetett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A már megtörtént előmunkálatokból amennyire következtetni lehet, az államjavak a birtokrendezések folytán nevezetesen fognak szaporodni, ugyanis:

a pécskai	uradalomban	5,991	hold,
a ménesi	„	7,500	„
a szántovai	„	7,451	„
az apatini	„	4,845	„
a kis sztapári	„	13,060	„
a kulai	„	16,384	„
a palankai	„	11,865	„
	összesen	67,091	holddal.

Ezenkivül az ungvári, ó-budai, visegrádi, diósgyőri és tokaji uradalmakban szintén jelentékeny földmennyiség fog a kincstár birtokába jutni, melyek ha nem is oly értékesek, mint az alföldi birtokokban levők; azonban ezek is fognak járulni az illető uradalmak jövedelmének aránylagos növeléséhez.

A mezőgazdasági uradalmak remélhető kiterjedése és jövedelmezése.

8. A mezőgazdasági uradalmak területe, mely a 4. pont értelmében létesitendő elidegenitések folytán 353,872 cat. holdra olvadna le, a 6. és 7. pontok alatt érintett intézkedések keresztülvitelével 520,963 holdra emelkednék, mely terület után a czélbavett gazdálkodási rendszer életbeléptetése mellett, az elmult két év tapasztalás szerint négy millio frt tiszta jövedelmet lehet reméleni; ha tekintetbe nem veszszük is azon jövedelememelkedést, melyet a tiszai koronai uradalom iránt fenforgó kincstári követelések érvényesitésére és a párdányi uradalom valóságos birtokbavételére vonatkozó jogi kérdések szerencsés megoldása fog eredményezni.

Az eddigiekben bátorkodtam hódoló tisztelettel előterjeszteni a mezőgazdasági államuradalmak kiterjedésére valamint a kezelő hatóságok szervezetére és berendezésére vonatkozó intézkedéseket. De ezek magokban véve még nem elegendők a kivánt czél elérésére, mely más nem lehet, mint a kezelés alatt lévő államjavak tőkeértékének megfelelő jövedelem biztos előállitása.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Gazdálkodási rendszer.

Ezen intézkedéseket okszerü gazdálkodási rendszer egészitheti ki, mely józan mezőgazdászati szintugy mint nemzetgazdászati elvekből kiindulva, a létező viszonyok és körülmények tekintetbe vételével, a kincstár érdekeit megőrzi és biztositja. Engedje meg cs. k. Felséged, hogy ezen gazdálkodási rendszerre vonatkozólag észrevételeimet hódoló tisztelettel a következőkben előterjeszthessem.

Házi kezelés.

Régi tapasztalások nyomány elismert tény, hogy a legkedvezőbb gazdászati eredményt azon középbirtokosok képesek felmutatni, a kik gazdaságukat magok vezetvén, mind azon intézkedéseket, melyektől a siker függ, a kellő időben vihetik keresztül; mig a sikerre vezető gazdászati intézkedések gyors és a kellő időben eszközlendő keresztülvitele nagyobb terjedelmü gazdaságokban, házi kezelés mellett, nem létesithető, mivel a végrehajtás iránt nem mellőzhető formaságok megtartása miatt, a kedvező idő és alkalom akkorra gyakran elmulik, midőn a különben czélszerü intézkedés foganatba vételét meg lehet kezdeni. A nagy kiterjedésen kivül van még egy más lényeges nehézség, mely jelenben a mezőgazdasági államuradalmakra nézve, a házi kezelés behozatalát lehetetlenné teszi, ugymint ezen uradalmakban a kellő gazdasági épületek és az ugymondott fundus instructus hiánya, s ezek beszerzése és felállitása, milliókra menő befektetést venne igénybe, melyet az ország jelenlegi pénzügyi viszonyai alig birhatnának meg.

Bér rendszer felállitása.

Ennélfogva legalázatosabb nézetem az, hogy kivéve a gödöllői uradalmat, melynél több fontos ok szól a házi kezelés megtartása mellett, ámbár a dolog természete szerint igy nem mutathat elő ezen uradalom oly fényes eredményt, mint bérbe adva felmutathatna, az államjavak összes mezőgazdászati területére nézve hosszabbtartamra szóló bérrendszer létesitendő.

A bérrendszer kellékei.

Ezen bérrendszernek azonban a kincstár érdekeit szintugy, mint a létező viszonyainknak és körülményeinknek megfelelő mezőgazdászati elveket tartva szem előtt, az iránt kell kezességet nyujtania;

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a) hogy az államjavak bérbevett területének jövedelme jó és rosz években egyiránt biztos legyen;
b) hogy a követendő gazdálkodási rendszer által a föld termő ereje lehetőleg kiméltessék; végre
c) hogy a bérjövedelem az elkerülhetetlenül bekövetkezendő birtokérték és földjövedelem növekedésének arányához képest folytonosan emelkedhessék.

Az első czélt, t. i. a jövedelem biztosságát, az által lehet elérni, ha hosszabb tartamra terjedő bérleti rendszer lép életbe. Jövedelembiztosság.

A tapasztalás ugyanis azt bizonyitá, hogy rövidebb tartamu, 3—6 évi bérleteknél a bérjövedelem bizonytalanságnak van kitétetve; mivel a bérleti időszak folyama alatt fordulhatnak elő egymás után mostoha évek, mint ez épen az utóbbi időben 1863 tól—1865-ig történt, a midőn a rövid idejü bérlők, haszinte nyilván ki van is kötve a haszonbéri szerződésben, hogy elemi csapások miatt bérleengedésnek helye nincsen, bérfizetési kötelezettségöknek eleget tenni képtelenek, s a bérbeadó tulajdonos várt jövedelmétől elesik. Ily rendszer tehát az államot, mint bérbeadó tulajdonost a jövedelem bizonytalanságon kivül esetleges veszteségeknek is kitehetné.

Ellenben, ha a bérbeadás hosszabb időre, például 20 évre történik, a bérlők az időközben előforduló mostoha évek sulyát könnyebben viselhetik, miután remélhető, hogy 20 év leforgása alatt, a kedvezőtlen évek csapásai által szenvedett kárt a kedvező évek áldásai fedezni fogják. A hosszabb tartamra szóló bérrendszernek ezenkivül még az a hatása is van, hogy miután a bérfizetés elmulasztása a haszonbéri szerződés felbontását vonja maga után, a bérlők a jövendőben remélhető haszon végett a kötelezett fizetéseket biztosabban fogják magukra vállalni, és a fizetéseket pontosabban teljesitik. Husz éves bérforgás.

A második feltételt, t. i. hogy a berleti rendszer mellett a föld termő erejében lehetőleg kiméltessék, csak azáltal lehet elérni, ha a bérlet hosszabb időre terjed és a kincstári birtokoknak tömeges nagy birtoktestekbeni kiadása egészen kizáratik és az alhaszonbérlet meg- A földtermő erejének kiméletе.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tiltása mellett a kincstári nagyobb birtoktestek oly területekben adatnak ki, a milyen a józan gazdálkodás folytatására leginkább alkalmas. E tekintetből legczélszerübbnek mutatkozott a bérleteket 200—1000 holdig terjedő birtokrészletekben 20 évre kiadni; mert azon körülménynél fogva, hogy a bérletet alhaszonbérbe adni nem szabad, és hogy a bérlő azt 20 évig használja, a bérlőnek érdekei azonosittatnak a tulajdonos kincstár érdekeivel. A bérlő igyekezni fog, hogy a hosszu évek során használatára bocsátott földet ki ne zsarolja, hanem hogy azt akép művelje, miszerint a birtok a bérlet későbbi éveiben is biztos sőt emelkedő jövedelem forrását képezze. Azonkivül a bérleti feltételek arra fogják őt szoritani, hogy a takarmánymivelésre kellő gondot forditson, és azt a birtokon használja fel; hogy a bérleti birtokon lakjék, a bérleti birtokot saját erejével mivelje és a bérleti terület arányaboz képest elegendő haszonmarhát tartson. Ezek mind oly feltételek, melyek gondos felügyelet mellett lehetévő teszik, hogy a bérlő mintegy kényszerülve legyen okszerü gazdálkodást folytatni.

Bérföldek kiterjedése.

Takarmánytermelés.

Haszonmarhatenyésztés.

De még egy más körülmény is szól különösen a mellett, hogy az államjavak mezőgazdászati területei ily hosszabb időre szóló és a tömegesebb terjedelmet kizáró bérletekre osztassanak.

Gazdasági épületek épitése.

Ugyanis a tapasztalásból tudjuk, hogy a legdusabb talaju területek is kellő hasznot csak ugy hajtanak, ha azok a kellő gazdasági épületekkel fel vannak szerelve, mely körülmény arra fogja inditani a bérlőket, hogy a hosszabb bérleti idő alatt szükséges gazdasági épületeket állitsanak.

Mennyire emeli a bérletet, épületekben a kellő és okszerü gazdasági felszerelés, mutatja épen a pécskai uradalom, melyben az épületekbe tett befektetés 1.200,000 frtnyi értéket meghalad. Mely befektetés bizonyára nevezetes tényező volt arra, hogy ezen uradalom az államuradalmak közt aránylag legnagyobb jövedelmet hoz. Kivánatos tehát, hogy az uradalmak elegendő gazdasági épületekkel láttassanak el; mit azonban a kincstár maga nem eszközölhet; mert, ha a kincstár az ily hosszabb idejü bérleteket, egyszerre a szükséges

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gazdasági épületekkel felszerelni akarná, ez több millio forintot venne igénybe. De épen a behozandó bérrendszer fogja eredményezni, hogy a bérleti területek a kincstár terheltetése nélkül a kellő gazdasági épületekkel elláttassanak azon számitás alapján, miszerint a bérlők, önnön magok érdekében, hogy a hosszabb bérleti időtartam alatt a bérleménynek kellő hasznát vehessék, a bérbirtokot egyszersmind a szükséges gazdasági épületekkel is fel fogják szerelni; miután a szükséges és czélszerü gazdasági épületek nehány év elforgása alatt viszsza szokták tériteni a befektetett épitési költségeket: és igy a kincstár az első bértartam leteltével a bérbirtokot, minden érezhető készpénz kiadás nélkül, kellő gazdasági épületekkel ellátva veszi át; s habár a bérlő, az épitkezési költségek viselése miatt az évenként fizetendő haszonbér megállapitásánál némi kedvezményben részesülne is, a kincstárra nézve az ezen kedvezményből származható hiány bőven lesz pótolva az által, hogy a következő bérszerződés-kötéskor a gazdasági épületekkel kellőkép felszerelt bérbirtok a kincstár előnyére kedvezőbb feltételek alatt lesz kiadható.

Épületfentartási költségek fedezése.

Kétségtelen előnye ezen bérrendszernek az is, hogy miután az épületfentartási költségeket jövőre a bérlők viselendik, haszinte jelentéktelenek is a létező kincstári gazdasági épületek, mégis ezeknek tatarozása és jókarban tartása évenként 100,000 frtnál többet igényel, mely kiadások fedezésétől jövőre a kincstár meg fog kiméltetni.

Nem kételkedem tehát, hogy ha az általam felállitott bérrendszer kellő következetességgel keresztül vitetik: a birtokoknak gazdasági épületekkel való felszerelése és az épületek jó karban tartása mind a bérlőnek, mind később magának a kincstárnak nevezetes hasznára fog válni.

Azon czélt tehát, hogy az államvagyon bérbeadva zsaroló gazdászati rendszernek ki ne tétessék, söt inkább, hogy e rendszer mellett a bérbirtok termő és haszonvételi értékben gyarapodjék, hosszabb időtartamra szóló és mérsékelt kiterjedésü bérletek felállitása által vélem elérhetőnek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A harmadik czélt végre, hogy t. i. a hosszabb tartamra szólló bérrendszer részesitve a kincstárt azon haszonban, mely a bérbirtok tőkeértékének és jövedelmének időről időre bekövetkező emelkedéséből származik, az által véltem elérhetőnek, hogy a bérbeadandó uradalom területe felosztatván mérsékelt kiterjedésü (200—1000 hold) bérletekre, az egyes bérletek időszerü kiadása akkép eszközöltessék, hogy a bérletekre felosztott uradalmi területeknek, 20 év elforgása alatt, minden évben $1/20$ = egy huszad része kerüljön uj bérbeadás alá.

A bérrendszer keresztülvitelének módja.

Ezen rendszer keresztülvitele kezdetben bizonyos nehézséggel jár ugyan, miután a kiosztandó bérleményeknél a bérleti időt akkép kell beosztani: hogy azon uradalmaknak, melyek egyszerre kerülnek bérbeadás alá, ugyanazon időben $1/20$-ad része 20, másik $1/20$-ad része 19, harmadik $1/20$-ad része 18 évre, és igy tovább, mig az utolsó $1/20$-ad része csak 1 évre adathatik bérbe; valamint azon uradalmaknál is, melyek jelenleg bérben lévén, csak a régi haszonbéri szerződés lejártával részletenkint kerülhetnek uj bérbeadás alá, a felállitott bérrendszer keresztülvitelében, ennek a 20 évi bérforgandóságot illető elve szintén szorosan megtartandó.

Ha tehát, mint az eddigi tapasztalás nyomán biztosan remélhető, a bérbirtokok értéke és jövedelme évről évre növekedik, ezen növekedésben az állam is folyvást részesülni fog, miután az összes mezőgazdasági területnek évenként csak $1/20$-ad része fog uj bérbeadás alá kerülni.

A bérlők megválasztása.

De nevezetes előnye ezen bérrendszernek még az is, hogy egyszerre sok bérlet nem adatván ki, hanem az összes bérleti területeknek csak $1/20$-ad része: az ajánlkozó bérlők közül a kincstár annak adhat elsőbbséget, a ki a szakképességen kivül az anyagi és erkölcsi kellékek iránt leginkább képes megnyugtató biztositékot szolgáltatni; holott ha az összes terület jönne egyszerre bérbeadás alá, a kellő verseny hiányában, a kincstár sem oly biztos bérlőkre, sem oly magas bérjövedelemre nem számithatna.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Nevezetes előnye végre ezen rendszernek még az is, hogy miután az általam kiadott rendelet értelme szerint minden ujabban kiadandó bérlet, a bérletkezdetét egy évvel megelőzőleg, a vállalkozni akaró bérlők szabad versenye végett, nyilvánosan közhirré tétetik; a bérleti ajánlatok beadása pedig nem egyedül az álladalmi jószágigazgatóságoknál, hanem bármely pénzügyigazgatóságnál, vagy a ministeriumnál is megtörténhetik: ugy hiszem ez által mind az összejátszásnak, mind pedig a netáni kedvezések gyakorlásának lehetősége ki van zárva. Másrészt pedig, miután az ajánlkozók közti választás azok vagyoni állása, tevékenysége, tapasztalt képessége és szakképzettsége szerint a kincstár számára fen van tartva: óvatos és gondos eljárás mellett, reméllení lehet, hogy rövid idő mulva sok értelmes, s elengedő kezelési tőkével és hitellel rendelkező földmives fog a kincstári birtokokon letelepedni; ami amellett, hogy az állam jövedelmét növelendi, első alapját fogja megvetni egy értelmes, igyekező és mint reméllem virágzó bérlői osztály keletkezésének, mely földmivelés tekintetében nálunknál előrehaladottabb más országokban a közvagyonosodásnak és közmüvelődésnek egyik nevezetes tényezője, de mely Magyarországban még a müvelhető területhez aránylag nem fejlődhetett.

Bérlőosztály keletkezése.

Miután a feladat: az államjavakat a tőkeerő kimerülése nélkül a lehető legnagyobb jövedelemre emelni, ezen nagyobb bérletek mellett, czélszerü intezkedésnek véltem kisbérleteket is létesiteni; még pedig azon helyeken hoztam javaslatba és léptetem életbe a kisebb 5 holdig terjedő bérleteket, a hol a kincstár nagyobb területeket bir népesebb, különösen oly községek körül, hol a vállalkozó szellem kifejlődött, hol gyár üzlettel foglalkozó népesség lakik, vagy ahol a létesitendő csatornák környéken a kisebb területek müvelése is haszonnal üzhető.

Kisbérletek felállitása.

Az összes haszonbéri rendszert szabályozó rendelet az M/. alatti mellékletben foglaltatik, az N/. alatt a haszonbéri szerződések mintája, az O/. alatt pedig a bérletekre való felügyeletet magyarázó uta-

A bérrendszert szabályozó rendelet.
M/.
N/.
O/.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

sitás mellékeltetik a magyar királyi kincstári uradalmakban alkalmazott ispánok számára.

Pécskai uradalomban.

Hogy az általam javaslatba hozott és már létesiteni megkezdett bérrendszernek miképen leendő keresztül viteléről a kellő felvilágositást megadhassam, hódoló tisztelettel a P/. alatt mellékelem a pécskai uradalom térképét, melyben ezen rendszer létesitése már munkába vétetett.

P/

Ezen uradalom egész területe tesz az erdőséggel együtt a helyben szokásos 1100 □öles holdakban 151,157½ holdat; ebből 69,651$^{380}/_{1100}$ hold, mint a mellékelt térképen barna szinben látható, nagy bérletre van beosztva, és 99 haszonbérlő család által müveltetik.

Nagybérletek.

Kisbérletek.

Kisbérletekre van egyelőre 8503$^{57}/_{1100}$ hold beosztva, azon megjegyzéssel, hogy később az apáczai 3. 4. bérrészlet 536$^{400}/_{1100}$ hold, valamint a bánhegyesi 1. 2 3. 4. bérrészlet 930 hold szintén kis bérletté fog alakittatni, mely szerint a kisbérlők, illetőleg a házas zsellérek használatába 9,969$^{437}/_{1100}$ hold lesz átbocsátva.

Ezen kivül ezen uradalomban még a régibb időkben 21 telepitvényi község állittatott fel, mely intézkedés ezen uradalom nagyobb jövedelmezését nevezetesen előmozditja. Ezen 21 telepitvényi község bérletében levő összes terület, mely a térképen zöldre van szinezve, tesz 57,163$^{535}/_{1100}$ holdat, s használja 3488 család mintegy 25,000 lélekszámmal. Ha a házas zsellérek számára a fenemlitett terület mint kisbérlet ki fog adatni, akkor a házas zsellérek és kisbérlők birtokában lesz összesen 67,132$^{972}/_{1100}$ hold, vagyis a pécskai összes szántóföldeknek mint egy fele része.

Házaszsellérek.

A másik fele pedig a fenebb emlitett nagyobb bérletekre lévén felosztva a nagyobb bérlők által fog müveltetni.

A bérrendszer földrajzi képe.

A térképen szemlélhető összeállitás adja földrajzi képét azon bérrendszernek, melyet következetesen és egymásután minden termékenyebb kincstári uradalomban a mezőgazdasági területekre nézve életbe léptetni ohajtok: ugy lévén meggyőződve, hogy ezáltal nemcsak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

az okszerü gazdálkodás mozdittatik elő, hanem egyszersmind ezen államjavak tiszta jövedelmezésének tetemes növekedése is.

Ezekben kivántam hódolatteljesen előterjeszteni azon gazdálkodási rendszert, melyet az államvagyon mezőgazdasági területén a földmivelési érdekek és közvagyonosodás előmozditása, és az államvagyon jövedelmének folytonos és biztos növekedése végett létesiteni megkezdettem. Az eddig elért eredmény után, önámitás nélkül bizhatunk a várt siker bekövetkezésében és meg vagyok győződve, hogy létező viszonyaink közt más rendszert aligha választhatnánk, mely kedvezőbb eredményekre jogosult reményt nyujthatna.

Mielőtt áttérnék az erdőgazdasági uradalmak iránti intézkedések előterjesztésére, kötelességemnek ismerem az államuradalmakban létező és létesitendő telepitvényi kérdést megemlitení. Telepitvényi rendszer.

Elméletileg tekintve ezen kérdést tagadhatatlan, hogy a nagy kiterjedésü birtokok csak akkor kezdenek kellőleg jövedelmezni, ha a földek okszerü mivelésére elegendő munkaerő áll rendelkezésünkre. Mindenütt, ahol a népesség szaporodik, az előbb csekélyebb értéket képviselő földbirtok becse emelkedik, a munkáskezek által kifejtett szorgalom folytán a termelés szaporodik és átalában el lehet mondani, hogy a népesség arányától függ nagy részben a földnek értéke, kivált ha a kellő közlekedési eszközök sem hiányoznak. Üdvös volt tehát az elmult időkben létesitett azon intézkedés, midőn a kincstári nagyobb kiterjedésü pusztákon, különösen dohánymüvelés tekintetéből számos telepitvény állittatott fel. A telepitvények czélszerüsége.

Kétséget nem szenved, hogy vannak a kincstárnak számos erdő uradalmai, ahol a munkaerő hiányában azokat kellőképen értékesitni alig lehet; de vajjon azon nevezetes és nagyértékü mezőgazdasági uradalmakban, melyek, mint a fentebbiekben láttuk, a jövedelmezés jelentékeny fokán állanak, s a hajdani telepitések folytán, kiterjedésökhez képest elég népesek, czélszerü volna-e ujabb telepitvényeket és telepitvényi községeket állitani? oly kérdésnek tekintem, melyre a telepitvényi rendszernek, valamint az emlitett uradalmak gazdászati, Mezőgazdasági uradalmakban.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

népességi és egyéb helyi viszonyainak bővebb tanulmányozása után, igen-nel válaszolni aligha lehet.

A létező telepitvények felsorolása.

Az alább megnevezett mezőgazdasági államuradalmakon és pusztákon 42 telepitvényi község van, 41.941 lélekszámmal, s mérsékelt évi haszonbérfizetés mellett birnak 75.606 cat. holdat, mely köztük családonként 15—20 holdnyi bérrészekben van kiosztva. A bérföld nem tulajdonuk.

A pécskai uradalomban.

A pécskai uradalomban 21 telepitvényi község van, s az általuk haszonbérelt földek a fentebb mellékelt térképen zöldre van szinezve, a községek e következők:

Földvár telepitvény	1,226	lélekkel,
Apácza „	2,057	„
Bodzás	980	„
Nagykamarás	1,720	„
Almás	1,578	„
Dumiratos	968	„
Kis iratos	1,817	„
Kunágata Geocz telep	1,349	„
Magyar bánhegyes	1,043	„
Éhlak	779	„
Mező-Kovátska	2,400	„
Reformatus Kovácsháza	725	„
Nagy-Majláth	772	„
Ambrózifalva	803	„
Alberti	707	„
Pitvaros	2,393	„
Királyhegyes	664	„
Mednyánszky háza	653	„
Beka	131	„
Kisujpereg	640	„
Német Pereg	600	„
Összesen	21,005	lélek.

© OÉE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A pusztákon lévő telepitvény községek haszonbérelnek 39,284 cat. hold kincstári földet, egy □ mértföldre tehát 6000 léleknél több esik.

Ha pedig a telepitvény községek lélekszámát az összes puszták területére osztjuk szét, esik egy □ mértföldre 2400 lélek; és ha tekintetbe vesszük, hogy a bérletföldeket 99 bérlő család tartja haszonbérbe, kik jövőre majorsági erővel mivelendik földjeiket, □ mértföldenkint bizton felvehetünk 3000 lelket; a miből látszik, hogy az arad-csanádmegyei kincstári nagy pusztákat nem lehet népteleneknek mondani. Lélekszám □ mértföldenkint.

Ezen kincstári pusztákon a telepitvényi bérföldek, a hivatalos számadások szerint: 1857—1866-ik évig, 10 évi átlag szerint jövedelmeztek 325,556 frtot, ennélfogva esik egy holdra 8 frt 28 kr. Ugyanazon uradalomban s ugyanazon időközben, a bérletföldek jövedelmeztek évenkint 523,022 frtot, miszerint esik egy holdra 9 frt 31 kr. A telepitvény-bérletek jövedelmezése.

Ezen adatok bizonyitják, miszerint a pécskai uradalomban a földmiveléssel foglalkozó népesség elegendő; de másrészt bizonyitják azt is, hogy a nagyobb bérletekben kiadott földek nevezetesen több jövedelmet hoznak, mint a telepitvényesek által béreltek.

A ménesi uradalomban még pedig a zimándi pusztán van összesen 5 kincstári telepítvényi község, u. m.: A ménesi uradalomban.

Zimándujfalu	680	népességgel,
Zimándköz	615	„
Magyarfakert	397	„
Németfakert	448	„
Szentleányfalva	920	„

s bérelnek összesen 6.423 cat. holdat.

Ezen telepitvényi földek jövedelmeztek a fenebb emlitett 10 évi átlagban évenkint 25.575 frtot, vagyis holdankint 3 frt 90 krt; mig az ezen puszta területén fekvő nagyobb bérletekbe osztott földek, melyek összesen 2.328 holdat tesznek, ugyanazon időben jövedelmeztek 16.555 frtot, esik tehát egy cat. holdra 7 frt 11 kr. A telepitvény-bérletek jövedelmezése.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A ménesi uradalomban tehát még nagyobb mértékben mutatkozik azon különbség, mely szerint a nagyobb bérletföldek feltünőleg nagyobb jövedelmet hoznak, mint a telepitvényi bérföldek.

A szt.-andrási uradalomban.

A szt.-andrási uradalomban a következő telepitvények vannak:

Majlátfalva . . . . . 1700 lélekkel,
Kis-Szent-Péteri . . . . . 602 „
Kistelep . . . . . 335 „
Kovácsi . . . . . 375 „

Ezen telepitvénybérletek jövedelmezése.

Ezen négy telepitvényi község bérben bir összesen 7.607 holdat, melynek átlagos jövedelme 51.879 frt; esik tehát egy holdra: 6 frt 82 kr., az ugyanazon pusztában létező nagyobb bérletek után pedig fizetnek 36,096 frt, s igy esik egy holdra 5 frt 72 kr.

A dentai uradalomban.

A dentai uradalomban 2 telepitvényi község van, u. m.:

Ürményháza . . . . . 1795 lélekkel,
Brestye . . . . . 1098 „

Jövedelmezésök.

Ezen két telepitvényi község bérel 4641 kat. holdat, melyért fizetnek 15.927 frtot, vagyis holdankint 3 frt 43 krt; mig a nagyobb bérleti földek hoznak átlagban 144.091 frtot, s esik egy holdra 7 frt 38 kr.

A szőregi uradalomban.

A szőregi uradalomban 4 kincstári telépitvény van, u. m.:

Ó-Szt-Iván . . . . . 561 lélekkel,
Sziget . . . . . 330 „
Kübekháza . . . . . 1787 „
Rábei és térvári telepitvény . . 661 „

Jövedelmezésök.

Ezen négy telepitvény bérletében van 5.640 hold, s jövedelmez 28.707 frtot, esik tehát egy holdra 5 frt 9 kr; mig a nagyobb bérletek jövedelmeznek átlagban 70.139 frt 68 krt és igy holdankint 9 frt 33 krt.

A csatádi uradalomban.

A csatádi uradalomban a pakáczi pusztán levő Ujhely telepitvény lélekszáma 730 s bérel $1370^{1292}/_{1600}$ holdat, melynek évi bérjövedelme 8.429 frt 30 kr. lévén, esik egy holdra 6 frt 14 kr. A puszta másik része, vagyis $1357^{860}/_{1600}$ hold 12 holdas kis bérletekre van beosztva,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

és jövedelmez összesen 20.862 frt 26 krt; esik egy holdra 16 frt $78\frac{1}{2}$ kr.

A cservenkai pusztán 2 telepitvény van, u. m.: A cservenkai pusztán.

Keglevichház 995 lakóval s bérel 1973 holdat, melyek évi jövedelme 9456 frt $40\frac{2}{4}$ kr., esik egy holdra 4 frt 79 kr.;

Bolgártelep 905 lakóval s bérel 1231 kat. holdat, melynek jövedelme 4779 frt 16 kr., tehát holdankint 3 frt 88 kr. Jövedelmezésök.

A szillasi pusztából alakitott aurelházi telepitvény lakossága 905 s bérel 2118 holdat s 600 □ölet, mely évenkint 9797 frt $63\frac{1}{2}$ krt., tehát holdankint 4 frt 62 krt jövedelmez. A szilasi pusztán.

A csatádi uradalomban ezeken kivül még 2 telepitvéuy van: A csatádi uradalomban.

Németszentmihály 1440 lakóval s bérel $4038\frac{770}{1600}$ holdat, mely átlagban 11.590 frt 57 krt jövedelmezvén, esik egy holdra 2 frt 82 kr. jövedelem. Jövedelmezése.

Magyarszentmárton 832 lakóval s bérel $1893\frac{1231}{1600}$ holdat, mely átlagban 5263 frt 4 krt jövedelmezvén, esik egy holdra 2 frt 78 kr.

Összesen a magyar kincstári pusztákon 42 telepitvényi község van 41.941 lakossal, melyek összesen bérelnek 75.606 cat. holdat; fizetnek évenkint átlagban 492.681 frtot, vagyis holdankint 6 frt $55\frac{1}{2}$ krt; holott ugyanazon pusztai birtokokban a nagyobb bérletek alá eső terület tesz 109.363 holdat, melyért fizettetik évenkint átlagban 895.015 frt vagy is holdankint 8 frt $18\frac{1}{3}$ kr. Az összes telepitvényi községek. Bérletök s ezek jövedelmezése.

E fenebb elősorolt adatok egyes uradalmankint a következőleg állanak:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A mr. k. kincstári uradalmak telepitvény és bérletföldjeinek jövedelmi mérlege.

Uradalom	Telepitvény föld					Bérlet föld			
	község	kiterjedés 1600 □ öles hold	összes jövedelem	esik egy holdra		kiterjedés 1600 □ öles hold	összes jövedelem	esik egy holdra	
		hold	frt	frt	kr	hold	frt	frt	kr
Pécska	21	39.284	325.556	8	28	55.080	523.022	9	31
Ménes	5	6.422	25.575	3	90	4.577	39.444	8	60
Szent-András	4	7.607	51.879	6	82	6.317	36.096	5	72
Denta	2	4.641	15.927	3	43	19.511	144.091	7	38
Szöreg	4	5.640	28.707	5	9	8.450	72.393	8	56
Csatád	6	12.012	45.037	3	75	15.428	79.969	5	18
Összesen	42	75.606	492.681	6	55½	109.363	895.015	8	18½

Bérhátralékok.

Más jelenség is mutatkozik ezen telepitvényi községeknél. Ugyanis az utóbbi 4 mostoha év és a bérhátralékok behajtásánál követett hanyag eljárás folytán a bérleti hátralékok nagyobbak ezen telepitvényi községek használatában levő földek után, mint a magános bérleteknél; mert midőn egy catastralis hold telepitvényi bérlet földre az 1868-ik év végével 24 frt 66 kr bérhátralék esik; a nagyobb bérleteknél a hátralék holdankint 16 frt 89 krt tett, mit a következő kimutatás részletesebben kitüntet.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A mr. k. kincstari uradalmak telepitvény és bérlet földjeinek hatraléka 1867. végén.

Az uradalom megnevezése	község szám	Telepitvény földek				Bérlet földek			
		kiterjedés 1600 □ öles holdakban	bérhátralék	esik egy holdra		kiterjedés 1600 □ öles holdakban	bérhátralék	esik egy holdra	
		hold	frt	frt	kr	hold	frt	frt	kr
Pécska	21	39.284	1,122.244	28	56	55.080	1,006.961	18	28
Ménes	5	6.422	220.934	38	30	4.577	104.273	22	78
Szent-András	4	7.607	283.621	37	82	6.317	156.910	15	40
Denta	2	4.641	18.788	4	5	19.511	247.087	12	66
Szöreg	4	5.640	87.958	15	59	8.450	114.653	13	56
Csatád	6	12.012	131.205	10	99	15.428	217.855	14	12
Összesen	42	85.606	1,864.750	24	66	109.363	1,847.739	16	89

A bérhátralékok veszendősége.

Ezen hátralékoknak egy nevezetes része olyan, mely mindamellett, hogy a befizetésre nézve több évre terjedő határidő s részletes fizetés mellett kamatleengedések is engedélyeztettek; söt egyes kivételes esetekben a bérösszeg is részben leengedtetett és le is törölttett: a hátralékok nagyobb részének behajtása még sem remélhető és még ezután is, ha csak rendkivüli kedvező évek nem következnek be, rendkivüli adótörlések szüksége fog beállani.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A telepitvényi rendszer birálata.

Ezen telepitvényi rendszer, mely tulajdonképen bérrendszernél egyébnek nem tekinthető, a mai viszonyok közt sem a kincstár érdekeit nem biztositja, sem a telepitvényesek igényeit ki nem elégiti, sem a mezőgazdászat virágzóbbá tételét elő nem mozditja, sem a telepitvényeseknek ösztönt arra nem ad, hogy ragaszkodással viseltessenek azon föld iránt, melyhez sorsuk kötve van. Ezen telepitvényi rendszer által, csak egy czél van elérve, az t. i. hogy a telepitvényesek életszüksége fedezve legyen, mely nemes szándoku czél ellen kifogással élni, annyival inkább nem akarok, mivel ezzel a telepitvényi rendszernek érintett kellékei is egyesithetők, s az államnak midőn vagy külföldi bevándorlás, vagy tulnépes hazai vidékekről népköltöztetés utján uj telepitvényeket rendez, az emlitett emberbaráti czél létesitésén kivül, mezőgazdászati s nemzetgazdászati szempontból saját érdekeinek feláldozása nélkül, egyéb nagyfontosságu czélok elérésére is kell törekednie. A létező telepitvényi rendszernek két lényeges hibája van, egyik mivel az egyes életre való és szorgalmasabb telepitvényesekben a munkaösztön kifejlődését korlátolja; a másik, mivel az a beköltöztetett telepitvényeket nem állandósitja, nem adván az egyes telepitvényeseknek érdeket, mely őket a kezelésök alá bocsátott földhez szorosabban kötné.

A telepitvényi rendszer hiányai.

Azon 15—20 holdnyi bérbirtokrészlet, mely az egyes telepitvényes családok számára kihasittatott, kisbérletnek sok, nagy bérletnek pedig kevés. Jövedelme, még mostóhább években is, fedezheti ugyan egy egyszerü földmives család életszükségeit; de emellett arra nem elegendő, hogy ugyanazon család, mint bérlő, szerződött kötelezettségét is kivált mostohább években pontosan teljesithesse. Azon tetemes bérhátralékok okát, melyekről fentebb emlékeztem, egyrészt ezen körülményben kell keresnünk; holott, ha a bérbirtokrészletek nagyobbak volnának, a jövedelemből a családi életszükség fedezésén kivül, bérfizetésre is maradna.

Szorgalomhiány.

A telepitvényi bérbirtok csekély kiterjedésén kivül, van még más intézkedés is, mely a telepitvényesekben a szorgalom és munkaösztön

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kellő kifejlődésére hátrálólag hat, t. i. a bérszerződésnek az egyetemleges jótállásra vonatkozó pontja. A munkabiróbb, egyéni hajlamánál fogva igyekezőbb és szorgalmasabb fél, fedezve látván életszükségeit, ámbár ereje és ideje engedné, visszavonul a munkától, mivel annak gyümölcsében a dologkerülők is részesülhetnének. Ezek szintén dolog után csak azon mérvben látnak, a mint a bérbirtok meghozza a napi élet fentartására megkivántató czikkeket, semmit nem törődve azzal, hogy a kincstár irányában fogja-e vagy sem más ő helyettök a bérlői kötelezettséget teljesiteni.

Munkakerülés.

Mint fentebb emlitve volt ezen 42 telepitvényi község kiterjedése 75.606 cat. hold, népességök pedig összesen 41,941 lélekszám; tehát tulnépeseknek mondhatók, mivel egy □ mértföldre 5500 lélek esik. Ha pedig a telepitvényi község lélekszáma és azon mezőgazdasági uradalmak területe (281,064 c. h.) közt keressük az arányt, a hol ezek feküsznek, aránytalanságot, azaz népességhiányt ez esetben sem találunk, s az emlitett uradalmakban a telepitvényesek, beleértve a nagyobb bérlők szolgálatában álló cselédeket is, a mezőgazdasággal járó mindennemü munkát, idegen erő igénybe vétele nélkül könnyen végezhetnék; mégis ezen uradalmakban az ugynevezett nagybérlők, midőn a takarodás ideje bekövetkezik, a szomszéd vármegyéket kénytelenek napszámosokért felkeresni, söt magok ezen bértelepitvényesek közt is akadnak oly kényelemkeresők, jóllehet a mezőgazdasági munkateljesités rendeltetésük és hivatásuk volna, a kik gabonájokat részes aratóval takarittatják.

A hiányok orvoslata.

A létező telepitvényi rendszernek azon sarkalatos fogyatkozásán, mely a munkaösztön szabad fejlődését gátolja, alázatos meggyőződésem szerint e következő intézkedések segitenének:

1. A bérszerződésekben az egyetemleges jótállás megszüntetése s e helyett a személyes kötelezettség életbe léptetése.

2. A szorgalmasabb, igyekezőbb és nagyobb munkaerővel rendelkező telepitvényesek számára térengedés, hogy szorgalmokat és munkaerejöket nagyobb kiterjedésü bérleteken érvényesithessék.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Munkafelosztás.

3. A 2. pont alatt emlitett intézkedés maga után vonná, hogy a kevésbé munkás bértelepitvényesekből zsellértelepitvényesek keletkeznének; a mit részemről sem az államra, sem magokra ezen telepitvényesekre nézve káros dolognak nem tekintek, mivel ezek, mint részes aratók és napszámosok a nagyobb bérlőknél fel fogják találni munkájok és szorgalmuk után a keresetet, mely életszükségeiket tisztességesen fedezendi; mig másrészről a telepitvényi bérletek szorgalmas bérlők kezére kerülvén, a kincstár érdekei sem lesznek bizonytalanságnak avagy veszélynek kitéve. Ezen intézkedés csak az utat jelöli ki, melyet követve mindegyik rendbeli telepitvényes azon téren érvényesitheti szorgalmát és munkaképességét, melyre hivatást leginkább érez magában. Az egyiket az életfentartási kötelesség, a másikat tán a vagyon keresésének ösztöne fogja a munkára serkenteni, mig lassankint felébred a munkakedv s minden kéznek akad tenni valója még azon községekben és vidékeken is, a hol eddig a termés jelentékeny részét munkabér fejében idegen napszámosok vitték el.

Telepitvénytelkek kihasitása.

Az uradalmi birtokok értékét kétségtelenül neveli az, ha munkás kezekben fogyatkozás nincsen, s mint fentebb a pécskai uradalom rendezésénél érintve volt, ezen kivánt munkásosztály leginkább a házas zsellérekben fog keletkezni s ilyenek hogy keletkezhessenek, a kincstári uradalmak emelkedésének érdekében előmozditani kötelesség. Ugyanazért a többször emlitett pécskai uradalomban, az illető kezelő tiszt utasitva lett, hogy közel a községekhez bizonyos nagyságu területet hasittasson ki, mely annak idejében, 1 holdnyi belsőségben s ezzel egy tagban vagy hozzá közel 2 holdnyi külsőségben zsellértelkeknek lenne kiosztandó, a belsőséget házhelyül, a külsőséget pedig takarmánykertül használván.

Telepitvénytelkek megváltása.

Ezen alapon, t. i. egy holdnyi belsőség mellett két holdnyi külsőség, összesen három hold képezvén egy telepitvénytelket, a jelenleg létező 42 telepitvényi község rendezendő lenne, minden telepitvényes család számára egy-egy ily telket jelölvén ki, mely telkek a zsellér- szintugy mint a bértelepitvényes családok

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

által, ezekre nézve kedvező feltételek mellett, örökáron, mint tulajdonuk, megváltandók lennének s alázatos meggyőződésem szerint, ezen intézkedés által orvosolva lenne a létező telepitvényi rendszernek azon lényeges hibája, mely szerint az a beköltöztetett telepitvények állandósitásáról nem gondoskodott; holott az illető államuradalmakban a mezőgazdasági ipar emelésének érdeke hozza magával, hogy ezen eredetileg csak dohánymivelési czélból ideiglenesen telepitett községek, a kezelésök alá bocsátott földekhez szorosabban kötve legyenek. De egyuttal a telepitvények körül kisbérletek oly számban lennének kiadandók, hogy a szorgalmasabb és igyekezőbb telepitvényesek több részleteket is hosszabb időre bárelhessenek.

A fentebb már hódolatteljesen felhozott adatokból kitünik, hogy tekintve a mezőgazdasági államuradalmak mérsékelt kiterjedését, a 42. telepitvényi község türhető népességét, ugyszintén ezek egymáshozi arányát; a mezőgazdasági államuradalmakban uj telepitvények létesitésének szüksége, sem a kincstár, sem a nemzetgazdászat, sem a mezőgazdasági ipar emelésének érdekében fen nem forog; mivel a létező munkaerő mellett, azon bérrendszer, melyet fentebb hódoló tisztelettel vázolni bátorkodtam, ha keresztülvitetik, a mezőgazdasági államuradalmak felvirágzását teljessn biztositja. Ellenben czélszerünek vélem, hogy a feltünőleg nagyobb kiterjedésü erdőgazdasági uradalmakban, ezek kellő jövedelmezésének előmozditása tekintetéből, az arra alkalmas helyeken, uj telepitvények állittassanak fel; de a telepitvénytelkek nagyságára és örökáron leendő megváltására nézve fentebb körvonalozott kedvezmény, ezekre is kiterjesztendő lenne. Uj telepitvények létesitése.

Miután azonban mindezen intézkedések, u. m.:

1. A telepitvénytelkeknek minden telepitvénycsalád számára három holdbani kihasitása, s ennek örökáron leendő megváltása Törvényjavaslat előterjesztése.

2. Fentebb az észrevételek 4. pontjában bővebben ismertetett birtokrészletek, melyek részint csekélységöknél, részint elszórtságuknál fogva kellőleg kezelhetők és felügyelhetők nem lévén, alig jövedelmeznek valamit, szintén örökároni elidegenitése végett mulhatlan

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kellék, hogy a törvényhozás beleegyezése kikéressék: hódoló tisztelettel bátor vagyok felkérni cs. k. Felségedet, méltóztassék legkegyelmesebben megengedni, hogy jelen hódolatteljes felterjesztésemhez 1/. 2/. alatt csatolt ezek iránti törvényjavaslatot az országgyülés elé terjeszthessem.

1/
2/

Erdőgazdasági uradalmak.

Midőn fentebb a mr. szt. korona alatti országok területén létező államjavak állományát elősoroltam, bátorkodtam megemliteni, hogy a mezőgazdasági államuradalmak kiterjedése mily feltünőleg csekély az erdőgazdasági államuradalmak kiterjedéséhez képest; most midőn az államerdőségek kezeléséről, a jövedelem tekintetében eddig elért eredményekről és a czélszerübb kezelés szempontjából behozott és még behozandó reformokról szólok: bátor vagyok mindenekelőtt a területi kiterjedést a meglevő adatok szerint, a következőkben elősorolni.

Ezen uradalmak kiterjedése.

A magyar birodalom összes államerdőségeinek kiterjedése, ide értve a ménesnevelő uradalmi és a határőrvidéki erdőségeket is, összesen 3,841.690 holdat tesz, melynek évenkinti hozzávetőleges fatermelési mennyisége 2,753.310 szabályölre számitható.

	Terület kat. holdakban	Évi termelés öl
A) A magyar pénzügyministerium egyenes kezelése alatt áll:		
a) Az áll. jószágigazgatóságok felügyelete alatt:		
1) Magyarországon	635.390[26]	267.840
2) Horvát-Tótországban . .	64.220	24.800
b) A bányaigazgatóságok kerületeiben:		
1) Magyarországban	817.350	620.730
2) Erdélyben	485.530	283.540
Összesen a mr. p. ü. minist. kezelése alatt áll	2,002.490	1,196.910
B) A magy. keresk. ministerium kezelése alatt áll:		
a) Kisbéren	2.800	2.100
b) Mezőhegyesen	1.400	1.800

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

C) A közös hadügyministerium kezelése alatt áll:

	Terület kat. holdakban	Évi termelés öl
a) A magyar határőrvidéken	640.700	567.200
b) A horvát-tótországi végvidéken .	1,194.300	985.300
Az összes terület és évi termés:	3,841.690	2,752.310

Az erdőuradalmak jövedelmezése 1867. előtt.

Midőn a magyar kir. pénzügyministerium vezetését átvettem, 2,002.490 hold erdő jött kezelésem alá, mely részben a bányaigazgatósági kerületek, részben a pénzügyi felügyelőségek alá volt rendelve, s ezen erdőknek az utóbbi évek alatt (1862—1866-ig) történt kezeléséből azon nem kedvező tapasztalást meritettem, hogy midőn ezen területekért évenkint 398.945 frt adót kellett fizetni és ezen adó 1,424.803 frt catasteri tiszta jövedelemnek felel meg, a valóságos jövedelem ezen több évi átlag szerint nem tett többet, mint 690.375 forintot; miből a fenebb emlitett adót levonva, a fenmaradt jövedelem az összes terület után csak 291.430 forint volt, vagy is holdankint 14½ kr.; mi, ha a catasteri tiszta jövedelem utáni tőkeérték kiszámittatik, ezen tőkeérték 2.4%-i kamatjának felel meg.

Divald Adolf kiküldése.

Ezen épen nem örvendetes eredmény okait kivántam mindenek-elött felismerni, hogy a létező hibákon segitve az államvagyon ezen sok millió értéket képviselő kincse meghozza az aránylagos jövedelmet. Ennélfogva megbiztam Divald Adolf osztálytanácsost, mint szakembert, hogy a fenforgó körülményeket a helyszinén tanulmányozza, ki is megtekintvén a nevezetesebb erdőuradalmakat, midőn azok rendezésére nézve ~~a Q/. alatti mellékletben foglalt~~ jelentéseket tevé, a multban követett eljárás hiányait a következőkben ismertette meg.

Q/

Az erdőgazdászat feladata.

Az erdőgazdászat feladata a nemzetgazdászati elveket és az erdészeti tudomány szabályait mindenütt a helyi viszonyokhoz képest esetenkint hol szükséges módositva alkalmazni: ennélfogva a józan erdőgazdászat feladata sem lehet más, mint az általános rendszabályoknak, az adott viszonyok szerint, legelőnyösebb alkalmazása; miből

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

következik, hogy az erdőkezeléssel és igazgatással megbizott egyének az intézkedések tervezésében és keresztülvitelében mindenütt megfelelő hatáskörrel birjanak.

A volt erdőgazdálkodás hiányai.

Ezen átalános elv alkalmazása mi nélkül virágzó erdőgazdaság nem is képzelhető, a mult korszakban egészen mellőzve volt. Az akkor divatban állott rendszer az volt, hogy a kormány az erdőgazdászatra nézve is a legkisebb részletekig maga intézkedett még pedig a helyi viszonyokat is csak a nagyobbára hiányos ügyiratokból ismervén rendesen azok tekintetbe vétele nélkül. A végrehajtással megbizott erdészeti tisztviselők gyakran a felsőbb rendeletek és az ellenőrködés korlátai közt, nem a valódi eredményekért, de egyedül a felsőbb rendeletek — bármily viszásak voltak is azok — betüszerinti végrehajtásáért voltak felelősek; és ha netalán megkisérté is valamely buzgóbb erdőtiszt az ellenészrevételt vagy az önálló kezdeményezést, még a legéletrevalóbb inditványt is oly terjedelmes jelentéssel és utólagos felvilágositásokkal kellett támogatnia, miszerint az illető ügyiratok többnyire védiratoknak voltak tekinthetők annak bizonyitására, hogy az inditványozónak nem volt szándéka a helyi viszonyokkal ismeretlen és sok esetben nem szakképzett felsőbb hatóságot személyes érdekből rávenni valamely intézkedés elfogadására, vagy a kiadott rendelet módositására. Ha pedig valamely inditvány végre csakugyan helyben is hagyatott: az, rendesen akkor történt, mikor az annak alapúl szolgáló viszonyok vagy már régen megszüntek vagy gyökeresen megváltoztak. Ezen a multban divatozott eljárásnak az lett következménye, hogy a végrehajtással megbizott tisztviselők lassankint minden javaslattal, tervezéssel és elöterjesztéssel felhagytak, és csak gépileg végezték az utasitások és rendeletek korlátai közt a napi teendőket.

A hiányok részletezése.

Ezen imént emlitett hiányon kivül, mely minden éltető erőt, tehetséget és tevékenységet az erdőgazdasági téren parallysalt, még számos más hiányok is léteztek.

Az erdőségek egyes gazdaságokra nem voltak czélszerüen beosztva és megfelelő személyzettel ellátva;

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egy rendszeres erdőgazdaság tervezeteinek még előmunkálatai is majdnem mindenütt hiányoztak;

az egész évi termés értékesitésére való törekvésnek nyomait is csak nehol lehet feltalálni;

a munkaerő szaporitásáról, olcsóbb közlekedési és szállitási eszközökről — egyes ritka eseteket kivéve — nem történt gondoskodás;

arra nézve, miszerint a termékek minden neme, valódi értékökhez képest, s igy például a műszerfa ne mint tüziszer adassék el, csak kivételes esetekben voltak tekintettel;

néhol a haszonvétel oly rendszabályai alkalmaztattak, mint például Erdélyben, melyek által az erdészet és a bányászat egyiránt szenvedett;

a minden okszerü gazgaságnál nélkülözhetetlen hasznos beruházások oly csekély mértékben létesittettek, miszerint számos kerületben még az utóbbi korszakból fenállott lakházak és üzleti épületek is majdnem egészen romlásnak indultak;

a birtokviszonyok legnagyobbára rendezetlenek maradtak és az erdőtulajdon megőrzése és megvédése igen elhanyagoltatott.

Ezen hibás eljárásból egyes kivételek egyedül a magyarországi bányaigazgatóságok kerületeiben fordultak elő, melyek némileg nagyobb hatáskörrel ellátva többnyire az 1848-ik év előtti korszakból fenmaradt szakképzett férfiakból állottak, s ezek igyekezetének s ügybuzgóságának sikerült az általában hiányos eljárás és rendelkezés mellett is némi eredményt előmutatni. Némely kivételes esetek.

Általában véve azonban hiányzott minden igyekezet, mintha azon vezéreszme állott volna a legfelsőbb igazgatók előtt: hogy ezen nevezetes államvagyon az állam számára megtartható alig lesz, és ennélfogva minden beruházás felesleges.

A fentemlitett kedvezőtlen eredménynek ezen félszeg intézkedéseken kivül részben az általános kereskedelmi és üzleti pangás is volt okozója.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A felismert hiányok megszüntetése.

Miután az eddigi kevés sikerü erdőkezelésnek okai a fenebbiekben kellőleg felismertettek, önmagából következett azon intézkedéseknek szükségessége, melyek által ezen visszás helyzet megváltoztatható. Hogy az államerdőségek ezentul, a jelen és jövő érdekeit tekintve, helyes nemzetgazdászati elvek szerint ugy kezeltessenek, miszerint az erdők belterjes kezelés mellett tartós pénzjövedelmet szolgáltassanak, s a több irányban szükséges beruházások a már elért nagyobb eredmények arányában fokozatosan eszközöltessenek; mely czél elérése végett szükséges nevezetesebb intézkedések a következőkre terjednek:

Létesitendő intézkedések.

1. hogy a végrehajtó közegek élére necsak a ministeriumnál, de a külső kerületekben is szakképzett és ügybuzgó emberek állittassanak s hogy az igazgatók megfelelő hatáskörrel és szigoruan válogatott személyzettel ellátva — a kitüzött eredményre nézve felelősekké tétessenek;

2. hogy az erdőségek egyes gazdaságokra vagyis erdőhivatalokra és ezek pagonyokra egyedül a gazdaság czéljaira való tekintettel osztassanak be, és ugy a kezelésre valamint a számvitelre nézve elegendő, kiválóan szakképzett, becsületes és szorgalmas személyzettel látassanak el;

3. hogy minden ily erdőhivatalra nézve tudományos alapokon gazdasági terv készittessék, azaz hogy

minden kerület erdőrendezési szempontból fölméressék;

az egyes erdőrészekről megfelelő leirás készittessék;

az illető fakészletek felbecsültessenek;

az erdők üzemosztályokba soroztassanak;

minden üzemosztályra nézve fordatartam állapitassék meg s ez adatok nyomán az évi tartós használat fatömege kiszámittatván, a vágások sorrendje is megállapittassék;

jövőre nézve a föntartandó vagy az eddigiek helyett mivelendő fanemek s az ujra erdősités módja jelöltessenek meg;

a megállapitott gazdálkodási rendszer miképi végrehajtásának

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nyilvántarthatása és a becsléseknek a valódi eredménynyel való összehasonlitása végett ellenőrkönyvek vezettessenek;

4. hogy a tartós használat tárgyát képezhető fatömeg mindenkori értékesitéséről megfelelő szerződések utján és ezekkel kapcsolatban nevezetesen az egész tömeg biztos és lehetőleg olcsó kiállitására szükséges munkaerő és szállitási eszközök előállitása által gondoskodva legyen;

5. hogy nagy fatömegek értékesitését közvetiteni képes iparüzletek keletkezése a megfelelő kerületekben lehetőleg előmozditassék;

6. hogy oly iparművek épitessenek, melyek a nyersfából lehető legértékesebb áruczikkeket megfelelő nyereséggel eléállitani alkalmasak;

7. hogy az erdő-birtokviszonyok mielébb véglegesen rendeztessenek és igy a legelőnyösb kezelés egyik főfeltétele, a szabad mozgás, terhes szolgalmányok által ne akadályoztassék;

8. hogy az erdőtulajdon mindennemü kárositások ellen lehető legerélyesben megőriztessék és a törvény valódi oltalma alá helyeztessék.

Mindezek következetes és résztetes kivitele nagyszerü feladat, melyet rövid két év alatt oly nagy területen, minőt az államerdőségek képeznek, létesiteni bizonyára nem lehetett. El lehet mondani, hogy e tekintetben a rendezés még csak meginditva van és a végleges megoldás csak több évi következetes munkásságnak lehet eredménye.

Az ez irányban létesitett intézkedések a következők: Intézkedések életbeléptetése.

Először is a mult korszakban gyakorolt kormánykezelés főhátránya az által hárittatott el, hogy a koronai és kincstári uradalmak azon erdőségei, melyek pénzügyi hatóságok kezelése alatt voltak, kevés kivétellel már mind külön e czélra felállitott igazgatóságokra bizattak s ezek élére átalában véve és a lehetőség határai között jelesen szakképzett és ügybuzgóságukról s kifogástalan becsületességükről átalánosan ismert igazgatók állittattak és melléjük az ügyvitel gyorsasá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gát az ellenőrködést és rendes elszámolást, a birtokviszonyok rendezését és a tulajdon megvédését eszközölni hivatott segédszemélyzet neveztetett. Az álladalmi jószágigazgatók és az ugynevezett bányaigazgatóságok főnökei az elérhető eredményekre nézve szemelyesen felelősekké tétetvén, oly hatáskörrel ruháztattak fel, miszerint ők, nevezetesen mindazon ügyekre nézve, melyek csak a helyi viszonyok részletes ismerete és közvetlenül személyes meggyőződés alapján intézhetők el helyesen: függetlenül és szabadon rendelkezhetnek, legtöbbnyire rövid szóbeli utasitások utján.

Ezen gyors és könnyü intézkedés lehetőségével tehát megadatott a mód, minden életrevaló eszmét nehézség nélkül gyümölcsözővé tenni.

Erdőgazdaságok, erdőhivatalok, pagonyok.

Az erdőknek egyes gazdaságokra vagyis erdőhivatalokra és azokon belül pagonyokra való beosztása czélszerü gazdálkodási rendszer alapján és a fenrészletezett erdőrendezési munkálatok meginditása által, még pedig a viszonyoknak a helyszinén történt alapos és részletes tanulmányozása folytán, e következő államerdőségekre nézve eszközöltetett:

Gödöllő	9.690 hold.
Diósgyőr	43.600 „
Hradek	98.350 „
Ungvár	158.740 „
Tokaj	2.360 „
Maros és Bégaparti erdőségek .	238.990 „
Szomolnok	32.240 „
és Sóvár	16.000 „
Összesen .	599.970 hold.

Ugyan-e területek személyzete is megfelelő mérvben és az egyeseknek adott nagyobb fizetések mellett az összes kezelési költségek tetemes részének megtakaritásával szerveztetett.

Az állomások részint már alkalmazva volt, másrészt magánszolgálatból átvett s szigoruan megválogatott egyéniségekkel töltettek be.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Erdőtisztek képzése. Selmeczi akademia.

Kitünő erdőtisztek képezhetése érdekében a selmeczi akademia megmagyarositásával együtt annak tanszemélyzete is szerveztetett és tanrendszere a mai kor igényeihez alkalmazva állapittatott meg; egyelőre ideiglenesen azért, hogy az uj rendszer előnyei és hátrányai egy-két évi gyakorlat után biztosan megitélhetők és a végleges szervezés a tapasztaltak alapján legyen eszközölhető.

Az e részben volt és a mostani állapot összehasonlitása végett bátorkodom fölemliteni, miszerint akkor, midőn a mr. kir. pénzügyministerium vezetését átvettem, a magyar birodalom egyedüli erdőakademiájának összes tanulószemélyzete a szaktudományokra nézve egyetlenegy erdőgyakornokból állott.

Tanrendváltoztatás.

De e czélra rendszeresitve is csak egy tanár és egy segédtanár volt s az összes ugy alap- mint szaktudományok két év alatt adattak elő.

A tanidő tehát igen rövid, a tanári személyzet és tanrendszer pedig fölötte hiányos volt.

Mindez már is igen előnyösen megváltozott; a tanidő három évre terjesztetett ki, s az ifjak az alaptudományokat a bányászokkal együtt hallgatván, a szorosabb értelemben vett szaktudományokat két tanár és három segédtanár adja elő, mely tanári személyzet — hazánk legjelesb s átalában a legkitünőbb szakemberek egyikének vezetése alatt, igen derék és a gyakorlati téren is müködött fiatalabb erőkből áll.

Erdészjelöltek felvétele.

Jóravaló erdőtisztek képzése ügyében a második nem kevésbé messzireható és fontos lépést az ugynevezett erdészjelöltökre nézve fönállott azon rendszabály megszüntetése képezi, melynélfogva az erdőakademiát végzett legjelesebb ifjak is arra voltak kárhoztatva, hogy 5—8 évig minden dij és a nélkül, hogy szolgálati idejök beszámittatott volna, egyedül jó remény fejében voltak kénytelenek szolgálni. Ennek természetes következése az lett, hogy a legtehetségesebb ifjak mindinkább más, hálásabb pályán vagy magánszolgálatban keresték kenyerüket és az állami erdészetnek nagyobbára

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csak a gyengébb tehetségüek maradtak: miglen most az akademiát jó sikerrel végzett ifjak megfelelő napi dijjal valódi államszolgálatba vétetnek föl és beszámitás nélkül egy napig sem kénytelenek szolgálni; minélfogva remélhető, hogy az állam e szakra nézve is mindinkább tehetségesebb erőkkel fog rendelkezhetni.

Addig is, mig az államerdőségek kezelésére vonatkozó rendszeres gazdasági tervek elkészülnének, Divald A. osztálytanácsos jelentései folytán és alapján, ezen erdőségek lehetőleg biztos és magas jövedelmeztetése iránt, egyrészt a fenállott visszaélések és minden okszerüséget nélkülöző eljárás megszüntetése, másrészt nagyszámu positiv javitmányok életbeléptetése által intézkedtem.

Fatermés értékesitése.

Az összes fatermés értékesitését illetőleg évekre szóló szerződések köttettek és vannak tárgyalás alatt ugy a fának, mint olyannak, igen nagy tömegekben való eladhatásának biztositására nézve, például a bégamenti, a mármarosi, a szomolnoki és a liptói erdőket illetőleg; valamint oly iparvállalatok, mint üveg, porczellán, vas, soda és téglagyárak keletkezése érdekében, melyek fát nagy tömegekben fogyasztani alkalmasak, főleg oly helyeken, mint például Mármarosban, a diósgyőri és az ungvári uradalomban, a hol az, megfelelő tömegekben másként nem volna még értékesithető.

Az erdőjövedelem hathatós előmozditása czéljából több helyütt, és nevezetesen Liptóban, Ungvárt, Szomolnokon, hordódonga- és egyéb fanemüek készitésére szolgáló nagyszerü fürész-iparmüvek felállitása van folyamatban.

Munkaerőhiány megszüntetése.

A nagy mértékben és átalában érezhető munkaerőhiány lehető megszüntetése érdekében Galicziából és Horvátország tengerparti vidékeiről nagy számmal hozattak be gyakorlott munkások, és több vidéken, mint például a Maros mentén és a Béga felső részein favágó- és fuvarostelepitvények alapitása iránt folynak a tárgyalások.

Olcsó szállitás eszközlése.

A nagy tömegekben való szállitás lehető legolcsóbb eszközölhetése és annak alapján a fa tőárának s igy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

az erdők tiszta jövedelmének emelhetése végett csatornák és egyéb vizimüvek épittettek és vannak épülőfélben; továbbá az Ybs folyón alkalmazott igen tutajozás előnyös módjának tanulmányozása és ennek alapján nálunk is legelébb Mármaros megyében, Ungvárott és Erdélyben eszközlendő életbeléptetése végett, szakképzett tisztviselők küldettek ki; végül könnyü szerkezetü és gőzerőre számitott olcsó, valamint uj találmányu lehető legegyszerübb, a föntebbieknél még sokkal olcsóbb erdei mellékvasutak épittetnek: az előbbi Ungvár és Csap között, az utóbbiak Diósgyőrött és annak felállitása után legelőször is az ungvári és a bánáti erdőségekben.

Államerdőségeink értékét hathatósan emelendi és eddig nagy veszteséggel kezelt igen terjedelmes részének jövedelmezőségét biztositandja azon intézkedés, melyszerint Erdély erdőgazdaságára nézve oly főelvek állapittattak meg, melyeknek elrendelt végrehajtása, több mint 400,000 holdnyi tért szabaditand meg a nyügtől, mely alatt nem csak annak, de az ottani bányaiparnak fölvirágozása is lehetetlenné vált.

Bányaerdők és kincstári erdők szerinti felosztás

Erdélyben ugyanis az államerdők a használat czime szerint voltak bánya és kincstári erdőkre felosztva. E költséges és a gazdasági czélszerüségnek meg nem felelő beosztás mellett, az ugynevezett bányaerdőkből fát eladni épen nem volt szabad; minélfogva a termésnek a bányaipar által elfogyasztott aránylag csekély tömegére nehezedtek az összes adó, kezelési és üzleti költségek s igy a bányaipar ölenként oly árakat volt kénytelen fizetni, minők mellett az haszonnal dolgozni s igy a természetadta föltételeknek megfelelően fejlődni és nagyobb fatömegek értékesitését közvetiteni nem volt képes. De miután a bányászat által az épen emlitett okoknál fogva föl nem használhatott fát eladni nem volt szabad, az erdőgazdaság is veszteséget mutatott ki.

E visszásság teljes megszüntetése végett tehát

Erdők czélszerü beosztása.

1. mindazon előmunkálatok végrehajtása rendeltetett el, melyek alapján a döntő viszonyoknak a helyszinén még e nyáron szerzendő alapos és részletes ismerete után az erdők czélszerü beosztására, az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

illető személyzet megfelelő szervezésére és az ottani erdőgazdaság rendezésének alapelveire nézve javaslatok fognak készittetni, melyeket azonnal életbe is fogok léptetni.

2. megállapittatott az elv, miszerint a bányaipar ezentul ne az egész, hanem csak a fatermésnek általa fölhasznált részére eső kezelési és adóköltségeket viselje s a fa öleért azonkivül mérsékelt tőárt fizessen; ellenben a fatermésnek általa igénybe nem vett része szabadon értékesithető legyen.

Erdei szolgálmányok.

Hogy az erdei szolgálmányok végmegváltása gyorsan eszközölhető és az államtulajdon minél hathatósabban megvédhető legyen, az igazgatóságok külön ügyészekkel és illetőleg jogügyi előadókkal láttattak el; az erdővédszemélyzet pedig megfelelően szerveztetett. Az e részt is sürgősen kivánatos jobb állapot azonban főleg törvényhozási intézkedésektől függ és különösen attól, ha a megyei hatóságok korszerüen szerveztetnek.

Mily sürgős e részben a gyökeres intézkedés a birtokrendezésre nézve, abból tünik ki, miszerint a gazdaság szabad fejlődését megbénitó és az erdőkárositás megakadályozását majdnem lehetetlenné tevő szolgálmányok legtöbb erdeinkre nézve még ma is fönállanak és mert végrehajtást még oly esetben sem lehet elérni, midőn a kincstár, mint nevezetesen Pest megyében, a megváltás törvényes maximumát már évek előtt megajánlotta.

Erdőkárositások.
R/

Hogy az erdőtulajdon mennyire nélkülözi a törvények oltalmát, e részt az R/. alatt mellékelt kimutatásra bátorkodom utalni, mely szerint 1860-tól bezárólag 1868-ig a magyar birodalom illető hatóságainál 801.754 frt 74 kr értéket képviselő erdőkárositási eset vádoltatván be, ezek közül mai napig csak 323.840 frt 83 kr értékig menő esetek tárgyaltattak s a megitélt kártéritésből végrehajtás utján még csak 127.692 frt 62 frt hajtatott be; ennélfogva a kincstár ebbeli követelése:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a) a még nem is tárgyalt esetek után . . 478,113 frt 91 kr
b) a tárgyalt, de végre nem hajtott után . . 195,948 „ 21 „
összesen 674,062 frt 12 krt

tesz.

Egészben véve tehát nem a valósággal megtörtént, de a károsító tetten érése vagy biztos kikutatása nyomán följelentett, ennélfogva a megtörténtekhez képest ugyis alig felényi kárositások értékéből a föntebbi időszakban 42·8%-kra nézve hozatott itélet, a kincstárnak pedig 17·3% térittetett meg; miglen az utolsó két évben az itélet az értéknek csak 31·2%-ra a végrehajtás csak 10·8%-jára terjedt; a mi a mult korszakban fönállott és a közvélemény által oly hangosan elitélt igazságszolgáltatásnak még mélyebbre sülyedését eléggé bizonyitja.

Minden e részt közvetlenül a pénzügyministerium által kiadott sürgősnél sürgősb és lehető legszigorubb rendeletek a törvény hiányain, de főleg a hatóságok jelen szervezetén megtörve, siker nélkül hangzottak el.

Elősorolván az állam erdőségekre nézve tett ezen intézkedéseket, bátor vagyok jelentésemben áttérni ezen erdőségek két év óta mutatkozó jövedelem eredményére, összehasonlitva a mr. kir. ministerium megalakulását közvetlen megelőző öt évi jövedelemeredménynyel.

Az erdőuradalmak jövedelmezése 1867. előtt és után.

Hogy az 1862-től—1866-ig bezárólag kimutatott átlagos jövedelmet az 1867 és 1868-ki jövedelemmel kellőképen összehasonlitani lehessen, le kell számitani azon 90.030 hold erdőterület jövedelmét, melylyel az 1867 és 1868-ik években kevesebb erdőterület állott a pénzügyministerium felügyelete alatt; miután Erdélyben az ugynevezett naszódvidéki erdőket képező 90.000 hold erdőterület a birtokviszonyok miatti pörös kérdések eldöntéseig birói zár alatt áll; a Koloszu 30 holdnyi erdőcske pedig, mint alapitványi jószág a vallás és közoktatási ministerium kezelése alá jutott.

A mult korszak utolsó 5 éve alatt, mint e hódolatteljes felter-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

jesztésemben fentebb megemlitém, az előbb kimutatott 2.002,490 hold összesen 291.430 frt tiszta jövedelmet adott évi átlagban. Ebből levonva a fentemlitett 90.030 holdat, mely évi 9.473 frt veszteséget mutatott, kitünik, miszerint azon évek alatt ugyanazon erdők, melyek jelenben kezelésem alatt állanak, 1.912,460 hold után 300,903 frt átlagos évi tisztajövedelmet hoztak. ~~Ez részletesen az S/. alatti mellékletben van kimutatva.~~

S/

T/ A T/. alatti mellékletben pedig az 1867 és 1868-ik évi jövede~~lemkimutatások foglaltatnak, melyek szerint~~ 1867-ben ugyanazon erdők már 555,649 frt, 1868-ban pedig 1.210,392 frt tisztajövedelmet szolgáltattak: ugy hogy a mult korszak utolsó 5 évi átlaga szerinti tisztajövedelem 1867-ben majdnem kétszer, 1868-ban pedig több mint négyszer annyira emelkedett.

Faáremelkedés.

Tagadhatatlan, hogy ezen jövedelem emelkedésre részben befolyással volt a faáraknak átalános emelkedése is; de ezen emelkedése a faáraknak még sem áll arányban azon nagy tísztajövedelem emelkedéssel, mely a legközelebbi két évben mutatkozott; mert mig a tisztajövedelem 2 egész 4 szeresig emelkedett, a faárak némely helyütt, mint Liptóban vagy Breznobányán legfeljebb 10—30 és csak nehány áruczikkre nézve 40%-al emelkedtek; más nagyobb kiterjedésü erdőterületekben pedig, mint Mármarosban és Erdélyben csakis 1869-ben mutatkozott némi észrevehető áremelkedés.

Jövedelememelkedés okai.

Nevezetes befolyással volt ezen kedvezőbb eredménynek eszközlésére az erdészeti hivataloknak szabadabb mozgása, a gyorsabb és czélszerü helyszini intézkedések és az erdészeti személyzetből való eltávolitása mindazon elemeknek, melyek a behozott reformokat szivesen nem tekintvén, azok keresztülvitelénél tőlök buzgó müködést várni nem lehetett. De nagy befolyást gyakorolt ezen emelkedésre azon körülmény is, hogy a fának az eddiginél nagyobb része adatott el használati értékéhez képest, mint müszerfa, épületfa és nem mint azelőtt történt, csupán csak tüzifa minőségben.

Vannak ugyan erdőségek, melyek még 1868-ban is vesz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

teséggel kezeltettek, ahol az adót, kezelési és felügyeleti költségeket a fa hasznositásából bejött összegek fedezni elégtelenek voltak; reméllem azonban, hogy a még keresztülviendő intézkedések, a növekedett forgalom, a közlekedési eszközök tökéletesitése és a czélszerüen teendő befektetések nem sokára ezen erdőségeket is a jövedelmezők sorába helyezendik.

Megjegyzendő még, hogy vannak erdőségek, különösen a bányászati kerületekben, melyek azért mutatnak oly csekély jövedelmet, mint például a selmeczi és körmöczi erdőhivatalok alatt álló erdőségek; mert azon erdőkből a fa más czélra, mint a bányászati ipar emelésére nem fordittatik, mig az összes kezelési költségeket és az adót a kincstár fizeti, egyedül Körmöcz kivételével, hol az adó az erdő használata arányában a várost terheli; azonban a birtokviszonyoknak folyamatban levő végleges rendezése és czélszerübb kezelési rendszer behozatala folytán, mely szerint minden üzlet az öt terhelő költségeket is fogja viselni, a még fenálló különbözetek és aránytalanságok meg fognak szünni. Csekély jövedelmezés oka.

Azon kerületekben, hol a helyszinén eszközlött tanulmányozás alapján a részletes reformintézkedések már keresztülvitettek, a jövedelem mindenütt nevezetesen emelkedett. Igy

a gödöllői erdőhivatalban emelkedett a jövedelem	9,153 frtról	12,170 frtra
a hradeki erdőhivatalban emelkedett a jövedelem	153,649 „	163,239 „
a sóvári erdőhivatalban emelkedett a jövedelem	2,948 „	8,686 „
a szomolnoki erdőhivatalban emelkedett a jövedelem	17,324 „	93,175 „
a temesvári és lugosi erdőhivatalban emelkedett a jövedelem . .	30,592 „	195,802 „ *)

*) Mi különösen azon intézkedésnek volt eredménye, miszerint az összes évi termelvénynek és a haszonfának a valódi érték szerinti eladása szerződés által biztositta-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

az ungvári erdőhivatalban évi	42,344 frt	veszteség	helyett	23,210 frt*)	tiszta haszon érettett el
a diósgyőri erdőhivatalban évi	4,617 „	„	„	57,438 „	
a pécskai és lippai azelőtt aradi erdőkerületben évi	8,912 „	„	„	142,862 „	

Ezen adatok tanuskodnak arról, hogy rövid idő alatt is mily emelkedés volt eszközölhető az államerdőségek jövedelmeiben és nem kétlem, hogy ha az életbe léptetett szigorubb kezelési eljárás folytán, melynél irányadó elv, hogy az évi termelvény mindenütt kellőkép és a piaczi árak szerint kihasználtassék, valóban értékesittessék és mindazon a multból fenmaradt visszaélések jövőre megszünjenek, mely szerint bizonyos vidékek jogositva érezték magukat arra, hogy a kincstári erdők termelvényeit a rendes piaczi árakon alól, a kincstár egyenes kárositásával folyvást élvezhessék, végre hogy ott, hol a hasznos beruházások a jövedelmet fokozni képesek, ezen beruházások eszközlése el ne mulasztassék, az államerdők jövedelme még nevezetesen emelhető lesz.

A remélhető jövedelememelkedés okai.

Ezen biztosan várható emelkedésnek szolgáljon támogatására az, hogy a hozzávetőlegesen felvett tartós évi fatermésnek 1.177,990 öléből 1868-ban csak 669,085 öl, tehát felénél valamivel több értékesittetett és igy, ha majd mindazon intézkedések keresztülvitettek, melyeknél fogva az összes fatermés, azaz azon famennyiség, melyet az erdőterület fatermelvényben évenkint pótol, eladható lesz; az évi tiszta jövedelem a 3 millio forintot meg fogja haladhatni.

Ugyanis a jelenleg felhasznált összes famennyiség után az ölenkinti átlagos tiszta nyeresség tesz 1 frt 81 krt; az egész termés ér-

---

tott; miután pedig a temesvári és lugosi erdőhivatalban az évi termelvény kivágása és szállitása iránt az intézkedések a mult télen is sikerrel keresztül vitettek s a termelt nevezetes mennyiségü haszon és tüzifának kedvező árak melletti eladása biztositva van: ezen erdőhivatalnak jövedelme ez évben még nevezetesebb lesz.

*) Ezen jövedelmi többlet az ungvár-tiszai vasut kiépitése után még nevezetesen fog emelkedni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tékesitése esetében azonban a fa öle után a tiszta haszon 2 frt 79 krt tenne; mert a használat többletének eladási árából az egyenlő magasságban maradó adó és kezelési költségek levonásba többé nem, csak is a kiállitás többi költségei lennének levonandók.

Erdészhivatalok szervezése.

Hogy azonban ezen czélt elérni lehessen, még számos intézkedések keresztülvitele szükséges: mindenekelőtt az összes erdészeti hivatalok végleges szervezése, okszerü erdőgazdasági tervek készitése, megállapitása és azoknak szakértő, szorgalmas és feddhetlen jellemü erdészeti személyzet által leendő végrehajtása igényeltetik. Szükséges továbbá, hogy az erdei szolgálmányok megváltassanak és az erdőtulajdon ujabb törvényhozási intézkedések folytán, a közigazgatás védelme alá helyeztessék; hogy a kevésbé népes helyeken a munkaerő fokoztassék, mi czélszerüen rendezett telepitvények felállitása által biztosan elérhető; szükséges végre, hogy a közlekedési és szállitási eszközök aránylag szaporittassanak, különösen, hogy czélszerü iparmüvek állittassanak, hogy az ipar és kereskedelem remélhető átalános fejlődése folytán a faárak is azzal aránylagosan emelkedjenek.

Telepitvények felállitása.

Mindezek oly tényezők, melyek a magyar birodalom államerdőségeinek jövedelmét időről időre nevezetesen fokozni képesek és bizonyosan fokozandják is.

Erdővédelem iránti teendők.

Az elért eddigi siker ugyhiszem fokozni fogja azok tevékenységét is, kik különösen az államvagyon ezen nevezetes részének kezelésével és felügyeletével meg vannak bizva — és ugy hiszem a törvényhozás sem fog késni az erdőjövedelmek emelésére megkivántató nélkölözhetetlen beruházásokat engedményezni és a birtok rendezésére és az erdők czélszerübb védelmére vonatkozó törvényhozási intézkedéseket mielébb életbe léptetni —

Gondoskodtam arról is, hogy az erdészeti uradalmakról helyrajzi térképek készittessenek; az idő rövidsége azonban nem engedé, hogy azokat mind jelen hódolatteljes felterjesztésemhez csatolhassam; ennélfogva ide az U/. alatt csak az ujon szervezett pécskai, lippai, lugosi és temesvári, a V/. alatt pedig a diósgyőri, szomolnoki, sóvári és

U/.
V/.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

hradeki erdőhivatalok átnézeti helyrajzi térképét bátorkodom hódoló tisztelettel mellékelni.

Gödöllői kor. uradalom.

A gödöllői koronauradalom jelen hódolatteljes előterjesztésemben eddig csak érintve volt, amennyiben a mr. szt. korona alá tartozó államjavak összes állományába ez is beleszámittatott; mivel azonban a mr. kir. ministeriumnak cs. k. Felséged legmagasabb elhatározása folytán történt megalakulása óta a mr. kir. államjavak állománya a gödöllői uradalommal, mint szerzeménynyel gyarapodott, bátorkodom ennek megvételére, kiterjedésére, kezelésére és remélhető jövedelmezésére nézve észrevételeimet hódoló tisztelettel e következőkben terjeszteni elő:

Activ követelések.

A mr. kir. pénzügyministerium vezetését midőn átvettem, fontosabb teendőim egyikének tekintettem, a koronai államjavakat érdeklő urbéri váltság fejében már kiállitott földtehermentesitési kötvényeket a mr. kir. központi államfőpénztárnál egyesiteni, egyszersmind az iránt is intézkedni, hogy a mr. kir. államnak hasontermészetü s akkor még függő activkövetelései biztosittassanak és folyóvá tétessenek.

X/ Az emlitett kötvényekben fekvő államvagyon az X/. alatt mellékelt kimutatás szerint 3.596,570 frt értéket képvisel s tekintetbe vévén, hogy a földtehermentesitési kötvények és ezekkel hasontermészetü követelései az államnak oly ingatlan államvagyon törvényszerü elvesztéséből származnak, mely fenálló törvényeink értelmében elidegenithetetlen; a törvény ezen rendelkezésének az által véltem eleget tehetni, ha ezen ingó érték a koronauradalmak növekedésére vezető ingatlan szerzemények létesitésére fordittatik. Ezen czélból terjesztettem az akkor épen eladó gödöllői uradalom örökároni megvétele iránt, cs. k. Felségedhez hódoló tisztelettel legalázatosabb javaslatomat, mely is Felséged legmagasabb jóváhagyását megnyervén, a gödöllői uradalom, melynek állományát Gödöllő mezőváros, Dány, Kerepes és Isaszeg] községek határában fekvő majorsági birtokok és ezek tar-

Gödöllői uradalom megvétele.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tozmányai, továbbá az egerszegi, besnyői, babati, szentgyörgyi, nyiregyházi, szt. királyí és kisbagi puszták képezik, az 1868: V. törvény czikkben, az elidegenithetlen mr. kir. koronajavak állományába felvétetett és ezen minőségben beczikkelyeztetett.

Vételára s kiterjedése.

A vételár 1.840,000 forintban állapittatott meg, az uradalom kiterjedése 22.157 cat. holdat s 1521 □ölet tesz, melyből a mezőgazdasági rész 10.839 cat. hold s 796 □öl, az erdőség pedig 11.318 cat. hold s 725 □öl.

A beczikkelyezés óta a gödöllői uradalom, szintén vétel utján, két rendbeli szerzeménynyel növekedett, t. i. a mácsa-ecskendi és valkó-szt-lászlói birtokrészekkel.

Mácsa-Ecskend megvétele.

Mácsa-Ecskend kiterjedése 5315 cat. hold s 1415 □öl, melyből a mezőgazdasági tér 1573 cat. holdat s 919 □ölet tesz, az erdőség pedig 3742 cat. holdat s 496 □ölet. A vételár 488.000 frt volt.

Valkó Sz. László megvétele.

Valkó-Szt-László kiterjedése 4495 cat. hold s 778 □öl, melyből a mezőgazdasági tér 932 cat. hold s 1162 □öl, az erdőség pedig 3562 cat. hold s 1216 □öl. A vételár 250.000 o. é. frtban lett megállapitva.

Ezen két rendbeli birtokrész megszerzését s a gödöllői uradalomba való bekeblezését helyi viszonyok, körülmények és gazdászati tekintetek tették szükségessé. Mácsa-Ecskend hajdanában a gödöllői uradalom kiegészitő részét képezte, szántóföldjei első osztályu buzatermő földek, milyenekkel Gödöllőn épen nem birunk, rétje kitünő minőségü, erdeje zárt, erőteljes növésü és forrásdús, legelője pedig szelid mezejénél fogva mind szarvasmarha, mind nemes juhtenyésztésre kiválóan alkalmatos.

Ezek megvételének szüksége.

A valkó-szt.-lászlói birtokrész hajdanában a hg Eszterházyféle bujáki uradalomhoz tartozott, földje minőségére nézve a gödöllői uradalommal azonosnak mondható, de erdeje dúsabb s a gödöllői vadászterület czélszerü kikerekitése csak ezen birtokrész megvétele folytán volt létesithető, mivel a gödöllői erdőség magába véve a vadnak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

elegendő járást nem nyujt s aszályosabb években a mácsa-ecskendi és valkó-sz.-lászlói forrásdúsabb erdőségek nélkül a gödöllői nemes vadtenyésztés igen sokat szenvedett volna, mit még azon körülmény is nevel, hogy a valkó-sz.-lászlói birtokrész a gödöllői uradalom és mácsa-ecskendi birtokrész közé mintegy be lévén ékelve, ha ez idegen birtoknak megmarad, nagy nehézséggel járt volna meggátolni, hogy a nemes vad, midőn egyik erdőségből kitörve a másikba idegen birtokon keresztül száguld, el ne ejtessék; mezőgazdasági szempontból pedig a gödöllői uradalom ezen vétel által mintegy tagosittatván, az uradalmi gazdaság házi kezelés melletti vezetését kedvezőbbé teszi.

Törvényjavaslat ezek beczikkelyezése iránt.

Mely okokból az emlitett két rendbeli birtokrésznek a gödöllői koronauradalom növelése végett, örökároni megvétele iránt, az illető eladó felekkel az adásvevési szerződést megköttem; de mivel a törvénybe czikkelyezés még nem eszközöltethetett, hódoló tisztelettel esedezem cs. k. Felségednek, méltóztassék legmagasabb jóváhagyásával járulni ahhoz, hogy a mácsa-ecskendi és valkó-szt-lászlói birtokrészeknek a mr. kir. koronauradalmak állományába leendő felvétele s ezen minőségbeni beczikkelyeztetése végett a 3/. alatt mellékelt törvényjavaslatot az országgyülés elé terjeszthessem.

3/

A gödöllői uradalom kiterjedése.
Y/

Ezen birtokrészekkel együtt, a gödöllői uradalom összes kiterjedése, melynek térképét a Y/. alatt hódoló tisztelettel idemelléklem, 31.969 cat. holdat s 514 □ölet, 1200 □öllel számitott magyar holdakban pedig 42.625 holdat tesz. De ezen területmennyiség az 1868: XXIX. t. cz. rendelkezése folytán módositást fog szenvedni, mivel ezen uradalomban 1219 cat. hold s 347 □ölnyi dézmás szőlő is létezvén, ez az emlitett területmennyiségből levonandó; minélfogva a gödöllői uradalom tulajdonképeni területe 30.750 cat. hold s 167 □öl, melyből a mezőgazdasági tér 12.126 cat. holdat s 1332 □ölet foglal el, az erdőség pedig 18.623 cat. holdat s 435 □ölet.

Z/

Az összes vételár, melynek jelenlegi mibenlétéről a Z/. alatti melléklet ad részletes felvilágositást, 2.578,000 o. é. frtot tesz; egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

1200 □öles hold tehát, mely a vételnél zsinormértékül szolgált, 60 frt 45 krba esik.

A gazdálkodási rendszerre vonatkozólag, a gödöllői összes uradalomban a házi kezelés lett életbe léptetve, mit jövőre nézve is fentartani kivánok, miután cs. k. Felséged legkegyelmesebb elhatározása folytán a gödöllői egykori földesuri lak királyi várkastélyi rangra emeltetvén, melyet igen elhagyatott állapotban vettünk át s még korántsem nyujthat magasabb igényeknek megfelelő szórakozást, csak az uradalmi gazdaság házi kezelés melletti vezetése folytán reméllem azt akkép berendezhetni, hogy a cs. kir. felséges család, midőn a falusi magány végett Gödöllőre vonul, az épen nélkülözhetlen igények kielégitése tekintetében legalább érezhető hiányt és fogyatkozást ne szenvedjen. Gazdálkodási rendszer.

Mindamellett kötelességszerü feladatomnak ismertem, aziránt is megtenni a kellő intézkedéseket, hogy ezen uradalom, ha jelenben nem is, de egypár év mulva a jövedelmezés azon fokára emelkedjék, hogy e tekintetben a házi kezelés bizvást kiállhassa a versenyt a bérrendszer melletti gazdálkodással. Mely czélt egyrészt az által véltem elérhetőnek, hogy az uradalom gazdasági felszerelésében a létező hiányokat pótoltatni igyekszem, a mivelés alatt álló mezőgazdasági területeket czélszerü vetésfordákra beosztattam, nélkülözhetetlen gazdasági épületek felállitása iránt intézkedtem, haszonmarha tekintetében hollandi fajmarhákból egy tehenészetet állittattam, a juhászat emelésére és kellő felvirágoztatására nézve a gr. Hunyadyféle europai hirü tarányi törzsjuhászatból kitünő tenyészállatokat, u. m.: 12 db kost és 212 db anyajuhot hozattam, mely tőkenyáj tenyészeredménye ugy hiszem a jelenleg létező s 12.000 dbból álló juhászatnál a nemesebb és gazdagabb gyapjutermelésre jótékony befolyással fog lenni. Mindezen intézkedések folytán, amennyiben isten szorgalmunktól és igyekezetünktől az áldást meg nem vonja, reméllem, hogy a gödöllői uradalom jövedelmezése nehány év elforgása mulva elérendi a vételár rendes kamatjának megfelelő összeget. Gazdasági intézkedések.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Erdőgazdaság.

A gödöllői uradalomban az erdőgazdaságra vonatkozólag hódoló tisztelettel megjegyzem, hogy czélszerü erdőgazdasági rendszer megállapitása és annak életbeléptetése iránt a tárgyalások folyamatban vannak, mihelyt ezek be lesznek fejezve, a rendszertervezetet cs. kir. Felségednek hódoló tisztelettel bemutatni el nem mulasztom, ehelyen csak annyit nyilatkoztatván ki, hogy a gödöllői erdőgazdasági rendszer megállapitásánál nem csak a faértékesités, vagy erdőirtás utjáni jövedelmeztetés, hanem egyszersmind a vadtenyésztés czélszerü előmozditása is tekintetbe fog vétetni.

Állambányászat.

Állambányászat.

A fentebbiekben hódolatteljes előterjesztést tévén az államvagyon azon részéről, melyet a koronai, kincstári uradalmak és államerdőségek képeznek, áttérek az állambányászatra.

Ha tekintetbe vesszük azon jelentékeny tőkéket, melyek az állambányákba századokon keresztül belettek fektetve, a m. kir. állambányászat értéke nagynak mondható; ha pedig a jövedelmi eredményt mérlegeljük, melylyel ezen bányászat az állam szükségeinek fedezéséhez járul; akkor az annak megfelelő valódi érték csekélynek mutatkozik.

Bányászati érték

Ezen valódi érték biztos megállapitása azonban bizonyos nehézségekkel van összeköttetve; mert mig a másztermészetü többi államvagyonnál a valódi érték megállapitására az aránylagos tisztajövedelem szolgál alapul; akkor a bányászat értéke és valódi becse nem annyira a tisztajövedelem, mint inkább azon tiszta haszon után itélendő meg, melyet a bányamüvelés nemzetgazdászati szempontból az államnak közvetve szolgáltat.

Bányaérték felbecs'ése.

A bányák értékének megállapitását és kimutatását azon körülmény neheziti, hogy a bányákban létező tőkeérték felbecslése hiányzik. Történtek ugyan 1862—1864-ben ez irányban becslések, de ezeknél a bányatőkeértékhez az évenkinti beruházások hozzá nem számittattak, sem ezek évenkinti apadása a tőkeértékből le nem vona-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tott. A becslési eredményeket, melyek az ingatlanok és gépek értékére nézve megközelitőleg még jelenben is számitásba vehetők, az I/. alatti melléklet foglalja magában.

I/

Forgalmi tőke könyvelése.

A tiszta jövedelem megállapitását neheziti, hogy azon forgalmi tőkének kamatai, mely a bányakezelés végett készletben és készpénzban szükséges, nincsenek számitásba véve; másrészt pedig az, hogy a jövedelem bizonyos része évenkint a bányamivelés és ipar előmozditása tekintetéből uj épitkezésekre és uj leltári szerek beszerzésére fordittatván, nem mint a tisztajövedelemből eszközlött beruházások, hanem mint egyszerü kiadások vétetnek számitásba. Végre neheziti azon körülmény, hogy a bányászatnál az évenkint termelt készletek csak utóbb értékesittetvén, a mérleg az év végével csak az akkor divatozott árak szerint állittathatik fel, mely árak a készletek későbbi értékesitésekor nagyobbak vagy csekélyebbek lehetnek.

Pénztári többlet és tiszta jö edelem közti különbség.

Meg kell jegyeznem, hogy a budgetbe egyátalában nem a tiszta jövedelem, vagy tiszta veszteség, hanem a pénztári többlet, vagy hiány vétetik fel, mi igen természetes; mert a pénzügyminister az államszükséglet fedezésére nem fordithatja a tiszta jövedelmet, mely néha rögtön el nem adható készletekben fekszik, hanem csak a készpénzt, mely a központi állampénztárba a bányákból befolyik. Mult évben a bányászat 1,891.550 frtnyi pénztári többletet eredményezett, noha a tiszta jövedelem csak 16.415 frtra rugott. A nagy pénztöbbletnek oka az, hogy az előbbeni években uralkodott vaskereskedési pangás miatt a készletek nagy mérvben növekedtek, melyeket tavaly jó áron eladni lehetett; a csekély tiszta jövedelemnek pedig az, hogy épen ezen kedvező pénzbeli eredmény a nagyobb beruházásokat könnyitette, melyeknek elhalasztása a pénztöbbletet és a tiszta jövedelmet növesztette volna.

De abból, hogy a budgetbe csak pénztöbblet és annak az állampénztárba való szállitása (Kassaüberschuss und Geldabfuhr) vétetik fel, korántsem szabad következtetni, hogy a bányászati számvitel a tiszta jövedelmet ki nem mutatja, sőt a bányászati számadások nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csak minden egyes bányának, hanem annak egyes mivelési ágainak tiszta jövedelmét vagy veszteségét is kimutatják.

Bányászati jövedelem.

A bányászati jövedelem a magyar kormányzatot megelőző utolsó 5 évben, 1862—1866-ig évenkint 207,253 frt átlagos veszteséget mutatott; 1867-ben ellenben 198,265 frt tiszta nyereményt. 1868-ban pedig csak 16,415 frt tiszta nyeremény mutatkozik. Miként felelt meg a bányászat az államköltségvetési előirányzatban elősorolt reményeknek: azt a II/. alatti melléklet tünteti ki, mely szerint a valódi pénztári többlet 1867-ben 805,279 frt volt, tehát 67%-kal haladta meg az előirányzatot; 1868-ban pedig előirányozva volt 80,262 frt hiány és az eredmény volt 1.971,813 frt felesleg s igy 607%-kal volt nagyobb az előirányzatnál. Ezen eredmény onnan származott, hogy az ezen években létezett készleteknek nevezetes része értékesittetett, mig az előirányzat felállitásánál sokkal kisebb értékesitésre számittatott.

II/

Nyereségek és veszteségek kimutatása.

III/

Bizonyitja ezt a III/. mellékletben foglalt kimutatás, melyben a nyereségek és veszteségek, a pénztári többletek és hiányok vannak kerületenkint összehasonlitva, mely szerint az 1867-ik évre kitett 805,279 frt többlet 198,265 ft üzleti nyereséget és 607,014 frt bevételt a készletek értékesitéséből mutat ki; 1868-ik évben az 1.891,550 frt többletből a készletek értékesitése után befolyt 1.875,211 frt, tehát az üzleti nyereség csak 16,339 forintot tett; mig a IV/. alatti kimutatás szerint az előirányzatban a készletek értékesitéséből 1867. csak 283,394 frt felesleg 1868-ban pedig 96,677 frt hiány váratott.

IV/

A bányászati számvitel hiányai.

A bányászati számvitel rendszere ellen főkép két állitólagos hiány miatt tétetik észrevétel s noha ezen hiányok az államvagyon többi ágánál is megvannak, azok a bányászatnál, ezen iparág természeténél fogva inkább észrevehetők.

A forgalmi összeg látszólagos aránytalansága.

A egyik az, hogy az összes állami bányászatnál a bevételek és kiadások felette nagyok és a pénztári többlet, ezen számokhoz mérve, csekély. Igy például az 1869-ik évi költségvetésben a bányászat és pénzverés összes kiadásai 22.723,300 frtra, a bevételek 23.877,900 frtra és a pénztári többlet 1.154,600 frtra van előirányozva.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ezen felette nagy pénzforgalom azonban csak látszólagos és onnan ered, hogy minden mivelési ág bevételei és kiadásai a következő mivelési ágnál megforditva, mint kiadások és bevételek szerepelnek s ugyanazon összeg ugyanannyi részletszámadásban fordul elő, a hány müveleten a termelésnél illetőleg értékesitésnél keresztülment és hogy minden egyes számadás hasonnemü összegei a végszámitásnál egyszerüen összeadatnak: egy és ugyanazon tétel tehát mind a bevételben, mind a kiadásban többször előfordul.

Az ily módon keletkezett látszólagos nagysága a pénzforgalomnak az által kerülhető el, ha a kincstári bányákból nyert nyers anyag értéke a további bányamüveleteknél csak átfutólag számoltatik el és csak a magánbányákból beszerzett nyers anyag értéke, nemkülönben a magánosoknak eladott árukért befolyt készpénz számittatik valódi kiadásnak illetőleg bevételnek.

A bányászati számviteli rendszer ellen támasztott második ellenvetés az, hogy a beruházások egyszerüen a kiadások közé soroztatnak.

A beruházások nyilvántartása és visszatérülése magánvállatoknál mellőzhetlen kellék; mert ezen nyilvántartás és a befektetett tőkének több évek során való törlesztése (amortisatio) nélkül a vállalat fen nem állhatna. Beruházások nyilvántartása.

Az államháztartásban ellenben ezen befektetések külön nyilvántartása valami megfogható haszonnal már azért sincs egybekötve; mert az évi beruházások az évi bevételekből levonandók lévén, azok értéke ugyanazon évben már törlesztetik és a kiegyenlités az állambányamüvek nagy számánál fogva önként bekövetkezik.

A részvénytársulatok beruházások tételekor vagy részvényeket bocsátanak ki, vagy kölcsönt vesznek fel, mely esetekben a tőketörlesztés mellőzhetlen. Bányászati befektetéseknél a kincstár hitelre eddig nem szorult s az eddigi beruházásokat saját erejéből hozta létre.

A látszólagos forgalmi pénzössszegnek a valódi pénzforgalmi mérvre való leszállitása, mi által ez a mostaninak talán $1/6$-dára apadna le, valamint a befektetések nyilvántartása s ezek bizonyos évek alatti Valódi pénzforgalmi rovat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

törlesztése ha elrendeltetnék, ez a mostani számviteli rendszer mellett épen ugy elérhető, mint a kettős számvitelnél, az illető rovat megnyitása által; mi azonban mindkét esetben nem csekély munkát és költségszapororitást fog szülni.

Kettős könyvelés.

Azon nézet is felmerült, hogy a mostani számviteli rendszer a bányászatnál a kettős könyvelés által volna pótolandó, de ezen rendszer életbeléptetése következő nehézségekkel jár:

1. A kettős könyvelés bonyolódottabb és hosszadalmasabb lévén a jelenleg gyakorlatban lévő rovatszámadási rendszernél, annak életbeléptetése a könyvelés elválasztását a műszaki vezénylettől és külön számvevők rendszeresitését tenné szükségessé.

2. A számvevők rendszeresitéséből eredő költségek 130 bányamünél, egyenkint csak 1500 fttal véve összesen 195,000 ftra rugnának, a mi a bányászati tisztajövedelem legnagyobb részét felemésztené.

3. Ha ezen költségek tekintetbe nem vétetnek is, kérdés, vajjon találtatnának-e elegendő számban oly megbizható és szakavatott egyének, akik a fentebbi fizetés mellett bányavidékeken a könyvelésre vállalkoznának, midőn az ezzel járó teendőket magán társulatok és intézetek 2000—4000 frtnyi évi fizetéssel dijazzák.

4. A fenálló rendszer szerint a mügondnok vezetvén a számvitelt is, folytonosan nyilvántarthatja a bányamü állapotát s ha kivántatik rögtön tehet vagy hozhat javaslatba a bányamü szükségletére vagy emelésére szolgáló intézkedést; holott a kettős könyvelés behozatalánál a számvitel el lévén választva a műszaki vezetéstől, az üzemvezető csak utólagosan és akkor sem észlelheti oly kimeritően a bányaüzem eredményeit, mint a mostani rendszer mellett.

Egyébiránt mikor az egész év eredménye már tudva van, a sommás elszámolás ugyis a kettős számvitel elvei szerint történik, mint azt a mellékelt egyes művekre vonatkozó számadási összevonás tanusitja.

A számviteli rendszer átalakitása.

A bányászati számvitel, mint minden más intézmény javitást igényel, de ezen javitásokban akadályul szolgált azon körülmény is, mely szerint a bányászati számvitelre alkalmas egyének egyátalában

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

és akik egyszersmind a hivatalos magyar nyelvet is értenék, még nagyobb mérvben hiányoznak. Ezen hiány elháritása tekintetéből intézkedem az iránt, hogy az 186⁹/₇₀. iskolai évben, a selmeczi bányászati akadémián azon egyének számára, kik magukat a bányaszámvevőségi pályára szánják, a bányászati tudományokban egy egyévi tanfolyam nyittassék, mely alatt azokban maguknak a nélkülözhetlen ismereteket megszerezhessék.

A számviteli rendszernek a költségek szaporitása nélkül elérhető javitása végett bizottmányt fogok megbizni javaslattétel iránt s a bizottmányi javaslat alapján a javitásokat a jövő évben óhajtom életbeléptetni, a mi különösen azért szükséges, hogy egy vagy más mivelési ág emelése tekintetében biztos alapokon lehessen intézkedni.

Rendes kimutatások.

A kevésbbé jövedelmező, vagy veszteséggel járó bányaművek-nél a felesleges költségek megkimélése tekintetéből minél részletesebb kimutatások szükségesek, mivel, mi főkép a fémbányászatnál fordult elő, az érczek mértékentuli lefejtésével és a feltárási munkálatok elhanyagolásával az illető bányamű egy pár év mulva szükségképen veszteségbe hozatott, mely mű azután több évekig, mig a feltárások elhanyagolása helyre nem hozatott, folytonos veszteséget tüntetett ki.

Az alkalmazottak száma.

Az összes államban yászatnál 402 tisztviselő és 439 felügyelő vezetése alatt 11,596 állandó munkás nyer keresetet. A tisztviselők közül 280 bányászati szakképzettséggel bir, kikre egyénenkint 881 frt állandó évi fizetés esik; 84 pedig nem bir szakképzettséggel, ezek közül esik egyre-egyre 557 forint évi átlagos fizetés; végre még alkalmazva van 38 orvos, 429 frt évi fizetéssel. Az összes tisztviselők közül csak 62, azaz az összes alkalmazottaknak 15%-a huz 1000 frton felüli fizetést. Több évi átlag szerint a vasgyáraknál alkalmazott minden egyes munkás 540 frtnyi értéket állit elő évenkint, mig a fémbányászatnál egy munkásra csak 220 frtnyi értékelőállitás esik.

Az állambányák kiterjedését és a bányaüzlet fontosságát bizonyitja az összes bányaszati üzemeszközök elsorolása, melyek az V/. alatti mellékletben az 1868-ik év végével talált állapot szerint vannak

V/.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

feljegyezve. E szerint az állami összes bányászatnál létezett: vasut 47,204 folyó öl, vájnanyilám (Strecke) 178,823 folyó öl, azaz 43¾ mértföld, akna 94, összesen 7330 öl mélységgel, zuznyil 3227, az összes gépek végre képviselnek 4906 lóerőt.

Habár a fentebbiekből azt lehetne következtetni, hogy az összes állambányászat, jövedelmezés tekintetetéből csekélyfontosságu; mindamellett tekintve azon közvetett hasznot, melyet az állambányák üzletbentartása és czélszerü vezetése szolgáltat, továbbá az állambányászat munkásság nagymérvü kiterjedését, az állambányászat az államkormányzat gondoskodását és kitünő figyelmét megérdemli.

Magánbányászat

A magánbányászat, különösen, mely nem nemes fémekkel, hanem egyéb érczekkel és ásványszénnel foglalkozik, hazánkban még nagy kifejlődésre képes. A jelen bányatermelési eredmények azonban azt tanusitják, hogy az állambányászat által előállitott évenkinti érték nevezetes összegre megy, ugyanis: a magyarországi összes termelésből esik az állambányászatra %-ban az ólom és ólommázagnál 89, az ezüstnél 76, az aranynál 49, a réznél 27, a dárdanynál 14, a nyers és öntött vasnál 13, az ásványszénnél 2 és összesen a bányászat által előállitott értéknél 26.7%-et.

Arany, ezüst és ólomtermelés.

Az arany, ezüst és ólomtermelés tehát legnagyobb részben az állambányászat által eszközöltetik s megközelitőleg mennyi az évi termelés értéke a VI/. alatti melléklet tünteti ki.

VI/

Azon pénzösszeg pedig, melyet az állambányászat a kincstárba beszolgáltatott, a vett és visszatéritett ellátmányokon kivül tett

1867-ben agio nélkül	284.873 frt	16	krt,
„ agioval	843.662 „	38	„
1868-ban agio nélkül	3.119.323 „	73	„
„ agioval	3.360.510 „	80	„

VII/

a mint ez a VII/. alatti mellékletből látható.

Államerdőségek értekesitése.

Nagyfontosságu az államra nézve az állambányászat azon körülménynél fogva is, mivel az államerdőségek értékesitését nagy mértékben előmozditja, miután több nagykiterjedésü erdőségek fakészlete a bányászat nélkül eladható nem lenne, és igy a bányászat a bánya-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

erdőségekből álló és különben kevésbé jövedelmező államvagyon nevezetes részének hasznositását közvetiti.

A bányászat továbbá a népességnek keresetet nyujt hazánk épen azon területén, mely inkább terméketlen és a bányaipar nélkül belterjes mivelésre kevésbé alkalmatos és emelvén ily módon egyszersmind azon vidékek lakóinak adóképességét, az állambányászat fentartására kiadott összegek bőven pótoltatnak. De a közelebb fekvő termékenyebb vidékeknek is alkalmat nyujtván, termékeik feleslegének a közel fekvő bányavidékeken jó ároni értékesitésére: ezáltal az állambányászat fentartása és virágzása nem csak az azzal foglalkozó hegyes bányavidékek lakóira, de közvetve egyszersmind a közelfekvő sík vidékek népességére nézve is jövedelem és pénzforrás. Élelemkereset.

Továbbá, a magánbányászat előmozditására és támogatására is az állambányászat nemcsak nevezetes tényező, de a fémbányászatnál az állambányászat nélkül a magánbányászat sok helyt alig lenne képes ez üzletet sikerrel folytatni, miután az állami fémkohók fentartása nélkül a magánbányaipar teljesen megakadna. És miután a bányászati műtan naponta gyors léptekkel halad s a bányamivelés folyvást uj találmányokkal gazdagodik; az ujabb felfedezések és találmányok pedig csak bizonyos körülmények és viszonyok közt alkalmazhatók előnynyel és minden vidéken külön kisérleteket igényelnek, melyekre a magán bányaipar oly nagy összegeket, mint kivántatik, nem áldozhat: az állam a bányaipar érdekében szükséges kisérleteknek megtétele által ugy saját, mint a magánosok bányaiparának folytonos fejlődését előmozditja. Magánbányászat előmozditása.

Továbbá a tapasztalás azt is bizonyitja, hogy az állambányászat nélkül sok magánbánya elhagyatott és a bányaüzlet sok vidéken megszünt volna, ha az állambányászat, mely nagyobb pénzerővel rendelkezik fontos közgazdászati érdekekből azt ott, hol szükséges volt, saját üzletébe át nem veszi. Ugyanis az államfémbányák nagyobb része akkor került az állam tulajdonába, midőn azok mivelésével a magánbirtokosok mint kiaknázottakkal tettleg felhagytak, vagy felhagyó Magánbányák keblezése.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

félben voltak; mi világos bizonyságául szolgál annak, hogy a kincstári bányaipar ott is tudott és tud még előnyös bányamivelést folytatni, ahol a magánipar erre elégtelennek mutatkozott, mi által egész nagy kiterjedésü vidékekben tartotta fen nemcsak az élelemkeresést, hanem a közvagyonosodást is.

Végre az állambányászat előnyéül felhozható még azon üdvös befolyás is, melyet a bányamivelés a jórend, fegyelem, munkásság, értelmiség és jólét előmozditása tekintetében századok óta gyakorol.

A bányászat osztályozása.

Az állambányászat közgazdászati szempontból két ágra osztható: olyan bányákra t. i., melyek müvelésére a magánosok is szivesen vállalkoznak s azok mivelésében a bányaipar előmozditása tekintetéből az állam, saját uradalmaiban csak mint földbirtokos vesz részt, ezen ágazathoz tartozik a vas és ásványszén — és olyan bányákra, melyeknek mivelését magánosok a nem mellőzhető nagyobb tőkebefektetések miatt, csak ritkán és kivételesen hajlandók folytatni; ezekhez tartoznak a nemes fém, arany és ezüstbányák; melyeknél tehát az állam van hivatva értékesiteni a bányákban rejlő nemzeti vagyont ott, ahol arra a magánosok elégtelenek. Természetes ennélfogva, hogy midőn az első ágazatnál az állambányászat aránylag csekély százalékot képvisel, ugymint a vastermelésnél 13%-ot, az ásványszénnél 2% ot; addig a nemes fémbánya müvelésnél az összes termelés legnagyobb részét az állam állitja elő, még pedig az aranynál 49%-ot, az ezüstnél 76%-ot és az ólomnál 89%-ot.

Nemes fémbányamivelés.

És ez a létező viszonyok természetes következménye; mert a mint az első ágazathoz sorozott bányáknál t. i. a vas és kőszénbányáknál az államnak nem lehet más feladata, minthogy csak azon bányák mivelésével foglalkozzék, melyek saját területén vannak, vagy hol már nevezetes bányaművek léteznek; ugy ellenben a nemes fémbányák mivelésére főleg az állam van hivatva, miután ezekben rendesen vékonyabb erekben létező érczek fejtetnek s igy azok mivelése sokkal nagyobb munkaerőt igényel és gyakran évtizedek mulnak el, mig sikerül a meddő közetek keresztültörése s az ujonnan feltárt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

érczek jövedelméből az előlegezett költségek fedezése. El lehet tehát mondani, hogy a jelen bányászati viszonyok közt a nemes fémbányászatot az állambányászat tartja fen.

Vasbányamivelés.

A vasgyárak, melyek a mult időkben a vas csekély ára és az elégtelen beruházások folytán csekély jövedelmet adtak, az utóbbi korszak alatt nevezetes lendületet nyertek. Ha tekintetbe veszszük azon tőkeértéket, mely a VIII/. alatt mellékelt kimutatás szerint a vasgyárakba beruháztatott, a befektetett tőkék után kamatoztak ezek

VIII/

186⁶/₆-ban	0.43 %
1867-ben	3.44 %
1868-ban	6.44 %-kal

s a két utolsó évben elért jövedelem még nagyobb emelkedést tüntetne ki, ha a korábbi időkben az olcsóbb vasár mellett kötött áruszerződések a vasgyárak termelvényét nagy mértékben igénybe nem vették volna.

Vasbányákra forditott beruházások.

Az államvasbányák és vasgyárak jövedelmét nevezetesen fogják emelni azon jelentékeny beruházások, melyek a róniczi és diósgyőri ujonnan alakitott vasgyárakban azon czélból tétettek, hogy különösen a vasutépités általános kiterjedése folytán a sinekben előállott szükségnek a hazai vasipar általi fedezése lehetőleg előmozdittassék.

Az első erdélyi vasutvonal kiépitése minden esetre befolyással lesz ezen jövedelem emelkedésre, miután ezen vasutvonal épitése által a vajda-hunyadi uradalomban létező vaskő és az állam tulajdonához tartozó zsilvölgyi kimerithetlen kőszéntelepnek kellő értékesitése lehetővé válik — és nem kételkedem, hogy ha a vasgyártás és kőszénbányászat kellő alapokon, elengedő tőkével és szakértelemmel fog kezeltetni, a tett és még teendő beruházások biztosan meg fogják hozni a várt eredményeket.

A fémbányászat emelkedésének akadályai.

A fémbányászat általános emelkedésének és az állambányászat üdvös hatásának egész a legközelebb mult időig két akadálya létezett,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mi a magánbányászok méltó felszólalására gyakran adott alkalmat és igy némileg menthető volt azon ellenszenv, mely a mult időben az állambányászat irányában azok részéről nyilatkozott.

Ezek egyike volt, hogy a bányahatóság ugyan azon közegek által kezeltetett, kikre az állambányászat igazgatása volt bizva és igy a magánbányászok és a kincstár közt keletkezett vitás kérdésekben, ugy első folyamodásilag a bányatisztségek, mint felebbezés esetében a volt cs. kir. udvari kamara, későbben a pénzügyministerium által az államkincstár intézkedett mint fél és biró is egyszersmind. Ezen jogi szempontból minden józan elvet nélkülöző állapoton azonban még a mult kormány segitett az önálló bányakapitányságok felállitása és a legfelsőbb bányahatóságok teendőinek a kereskedelmi ministeriumra lett átruházása által; ennélfogva megszüntek azon folytonos surlódások, melyek az érdekek összeütközéséből támadtak s a kincstári bányatisztviselők és magánbányászok közti vészálkodást a bányászat érdekének inkább megfelelő békésszellemü viszony váltotta fel.

Állami fémkohók.

A másik ok, mely sok panaszra szolgált alkalmul, az volt, hogy az állam részéről a fémkohókat épen ugy tekintették, mint bármely más magán ipartulajdont, azok kezelésénél tehát az volt feladatul kitüzve, hogy ezekből a lehető legnagyobb nyereséget kell huzni, habár ezáltal a magánbányászat nevezetesen szenvedett is. Ennek következése lett, hogy miután a magánbányaiparosok saját kohókkal nem birtak és ilyeket állitani nem tudtak, kénytelenek voltak vájnanyeredékeiket a kincstári kohóknak azon az áron átengedni, amelyet ez kénye szerint szabott és miután ez rendszerint csekély volt, több bánya, mely különben haszonnal lett volna müvelhető, beszüntettetett.

Magánbányászok kohói.

A magán bányaiparosoknak szabadságokban állott ugyan egyesült erővel, saját használatra kohókat állitani; de nem minden bányavidék rendelkezhetvén elegendő pénzerővel, magánkohók felállitása csupáncsak a szomolnoki bányakerületben sikerült, azonban a kincstár szembetünő kárával annyiban, amennyiben Szepesmegyében a felső-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

magyarországi bányatulajdonosok réz és ezüstkohóinak felállitása után, a kincstári kohóknál annyira apadt a magán beváltás, hogy az óvizi ezüstkohót egészen, a szomolnoki kohót és foncsordát legnagyobb részt, a maluzsinai rézpörölydét pedig egészen meg kellett szüntetni.

A selmeczi, nagybányai és kolozsvári bányaigazgatóság kerületeiben a magán bányaiparosok nem voltak hasonló szerencsés helyzetben és kénytelenek voltak türni a nyomasztó állapotot, mely ellen panaszt ugyan emelhettek, de annak részökre kedvező elintézését nem eszközölhették.

A mr. kir. pénzügyministerium vezetésének átvétele után orvosolni kivánván ezen bajokat, megtétettem a szükséges vizsgálatokat és a beváltásnál követendő elveket megállapittattam, melyek 1868-ban életbe is lettek léptetve. Ezek szerint szem előtt tartva azon fontosabb közgazdászati érdekeket, melyek a bányászatnak nem csak fentartását, de felvirágzásának előmozditását is követelik, azon elv állapittatott meg, hogy az állam jelenleg fenálló kohóival nyerekedni nem kiván, tehát az összes dijak, melyek fizettetnek, akkép lettek megszabva, hogy a tényleges költségeket fedezzék; továbbá hogy a kohóüzemből netán származó nyereség a beváltatóknak engedtessék át és ezen nyeremény a beváltmányok értékének megfelelő arányban évenkint a számadások megvizsgálása után fizettessék ki. Hiányok orvoslata.

Miután ekkép a magánbányászatnak az előbbeni időkben fenállott akadálya és az állambányászattali surlódások főoka eltávolittatott: el lehet mondani, hogy megszünt azon idegenkedés, mely elébb a két bányászat közt fenállott és most minden elfogulatlan az állambányászatot a magánbányászat hatalmas előmozditójául tekinti — és ha léteznek is még egyes vidékeken csekélyebb fontosságu kérdések, melyek kiegyenlitésre várnak, mint az állami altárnák és a bányászatra fentartott erdők használata: mindezen kérdések időfolytával méltányos alapon és a bányaipar érdekében nagyobb nehézség nélkül megoldhatók lesznek, ha a magánosok is készek, a méltányosság és igazság elveit szem előtt tartani.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Miután az állambányászat mind történelmi, mind közgazdászati szempontból méltó figyelmet érdemel: bátor vagyok az egyes bányakerületek és bányákra vonatkozó adatokat a következőkben elősorolni.

A selmeczi főbányagrófsági kerület.

A selmeczi főbányagrófság alá tartozó bányamüvek, a mr. kir. ministerium megalakulását közvetlen megelőző öt év alatt, az agio beszámitása nélkül 54,475 frtnyi évi átlagos veszteséget mutatnak. Ugyancsak ezen számitás alapján a két utóbbi évben nyereség mutatkozott, nevezetesen: 1867-ben 146,575 frt, 1868-ban pedig 173,451 frt. Ha pedig az ezen évek elforgása alatt nyert aranyhoz és ezüsthez az időközi agiot is hozzászámitjuk, akkor 186$^{2}/_{6}$-ig 50.684 ft, 1867-ben 416.766 frt, 1868-ban 341.603 frt nyereség tünik ki, a mi tanuságot tesz arról, hogy ezen kerület bányászata és kohászata nevezetes előmenetelt tett s a mult idők hibái lehetőleg mellőztetvén, ezen bányászat jövedelmének emelésére biztos remény mutatkozik.

Ezen kerület bányászati eredménye.

Ha tekintetbe vesszük az államköltségvetési előirányzatot, ezen kerület bányászata a következő eredményeket mutatja: 1867-re előszámitva volt 162,793 frt felesleg, a valóságos eredmény tett 500,238 frtot, tehát kedvezőbb volt 337,445 frttal.

1868-ik évben előirányozva volt 66,090 frt hiány, a valóságos eredmény pedig 1.452,824 frt felesleget mutatott, tulhaladta tehát a felesleg az előirányzatot 1.518,914 frttal, mely kedvező eredmény azonban leginkább a régibb készletek értékesitéséből származott.

A selmeczi bányadalom.

A selmeczi főbányagrófság kerületéhez tartozó bányák közt az első helyet a selmeczi bányadalom foglalja el; de ha tekintetbe veszszük eredetének régiségét és nagy terjedelmét: ugy ezen bányamü nemcsak a magyar-osztrák államban, de az Európában létező bányák közt is az első rendü bányamüvekhez méltán sorozható.

Mint minden arany és ezüstbányának, ugy a selmeczinek is voltak igen fényes és dús évszakai, de voltak kevésbé kedvezők is, me-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

lyek alatt jövedelmei megapadtak, söt néha ezen bányák valóságos veszteséggel müködtek.

A beruházások, melyek ezen bányákra fordittattak, igen nevezetesek. Igy a Sz.-Háromság nevü altárna költségei, mely 1611—1671-ig vájatott 3 millio frtot meghaladtak, mely költségek azonban, amint ezen tárnánál az elötte fekvő telérek különösen a kóroda és bibertelér elérettek, a bekövetkezett három évben nemcsak visszafordultak, hanem ezen idő alatt ugyanannyi tiszta nyereséget is hoztak.

Ezen szerencsés korszakot husz év mulva, mintegy fél századig tartó viszontagságos korszak váltotta fel, mely alatt ezen nagyhirü bányamüvek végleges felhagyása több izben vétetett komoly tárgyalás alá. Ezen korszak tartott 1693-tól 1740-ig. A vájnavizek ugyanis oly nagy bőségben fakadtak fel ekkor, hogy ezek miatt az érczfejtés hozzáférhetlenné lett, a vizkiemelésre addig használt gépek elégtelenek bizonyultak, söt még azon négy gőzgép sem vezetett kivánt eredményre, melyek 1733—1736-ban e czélból felállittattak. E válságos perczekben azonban a selmeczi bányamüveket a végpusztulástól, a város lakóit pedig a kivándorlástól két körülmény megmentette, t. i. az akkori főgépfelügyelő ujszerkezetü vizemelő gépének felállitása és az akkori kormány áldozatkész hozzájárulása, hogy ezen uj találmányra a megkivántató összeget engedélyezte. Az ujszerkezetü vizoszlopgépek tehát felállittattak s müködésöket fényes siker koronázta; mert a vájnák ismét hozzáférhetőkké tétetvén uj érczerek nyittattak s a fémtermelés annyira emelkedett, hogy 1740-től 1759-ig az átlagos évi vájnanyeredék értéke 2.528,363 frtot tett, ugyanis évenkint nyeretett 1.759 p. font arany és 38.035 p. font ezüst. Vájnavizek felfakadása.

A selmeczi állami bányadalomhoz tartozó vájnatelkek 134 vájnamértékből állanak s összes térfogatuk 6.550,006 □öl. Vájnatelkek kiterjedése.

A vájnák leginkább aknák által vannak feltárva, melyek egyszersmind a vájmányok kiszállitására és a vájnavizek kiemelésére szolgálnak. Számuk 36, összes mélységök pedig 4046 öl, egy akna átlagos mélysége tehát 112 öl. Legnagyobbszerü a 285 öl mélységü Aknák mélysége

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Amaliaakna, melyből a bécsi sz. Istvántorony csak ugy érne ki, ha négyszerte volna magasabb, azután az Andrásakna, melynek mélysége 229 öl.

A nyitva álló nyilámok összes hosszusága 63.618 folyó öl, tehát közel 16 mértföld, melyekben a vájmányok könnyebb szállitása végett különböző helyeken 8810 ölnyi hosszuságban vaspálya van lerakva.

Altárnák kiterjedése.

A vájnavizek elvezetésére és a vájnák belsejének üde léggeli ellátására e következő négy altárna szolgál:

Biberaltárna.

a) a Biberaltárna, a Józsefaltárna felett 147 öllel, vájatott 1400 év táján;

Sz. Háromság altárna.

b) a Sz. Háromságaltárna, az előbbinél 25 öllel mélyebben, vájatott 1611-től 1671-ig;

Ferenczaltárna.

c) a Ferenczaltárna, a Sz. Háromságaltárna alatt 59 a Józsefaltárna felett pedig mintegy 80 öl mélységben. Vájatása megkezdetett 1494-ben s 1637-ben tehát 143 év alatt 984 öl hosszuséggal eredetileg kitüzött czélját t. i. a holdrusbányai telkek alávájását elérte. Miután a selmeczi bányák ismét jövedelmezővé váltak, de a vizek kiemelése sok költségbe került, folytattatott ezen altárna 1747-től a selmeczi telkek alá, melyek 1765-ben egy 1570 öl hosszuságu vágattal el is érettek. Azóta szárnyvágataival szétterjedt valamennyi selmeczi vájna alá s jelenleg egyike a legnagyobb kiterjedésü tárnáknak, miután öszszes szárnyainak hosszusága mintegy $4\frac{1}{4}$ mértföld;

Józsefastárna.

d) a Józsefaltárna mintegy 80 öllel fekszik mélyebben, mint a Ferenczaltárna s ha elkészül, a jelenleg létező legmélyebb bányamüveket még 40 öllel fogja alávájni. Vájatása 1782-ben kezdetett meg a Garamvölgyében Voznitz helység felett. Tervezett hossza, t. i. torkolatától a Nagyboldogasszonyaknáig 7800 öl, melyből 6110 öl már kész, 1690 öl pedig még kivájandó. Mivelése a lefolyt egyes évtizedekben hol kisebb, hol nagyobb erélylyel és költséggel vitetett, aszerint, amint a kormánynál

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vagy a bányagazdászati vagy a pillanatnyi szép eredményekre számitó pénzügyi érdekek léptek előtérbe.

Ezen nagyszerü vállalat, melynek szerencsés keresztülvitelétől a selmeczi bányadalom ujbóli felemelkedése lényegesen függ, eddig mintegy 3 millio frtba került s mig teljesen elkészül, a mi körülbelül 8 év mulva várható, még mintegy 800,000 frtot fog igénybe venni.

A veszteséggel járó mivelés okai.

A selmeczi bányadalom, ámbár termelése nem igen csökkent, néhány év óta némi veszteséggel miveltetik, mivel a vájnavizek eltávolitása és a tüzelő anyagok beszerzése igen sok költségbe kerülnek. A tüzelő anyagok olcsóbb beszerzése az által lesz elérhető, ha a vaspályahálózatba Selmecz is valamely szárnyvonal kiépitése által felvétetik. A vájnavizek könnyebb és olcsóbb eltávolitásán pedig csak az emlitett Józsefaltárna végelkészülése fog gyökeresen segiteni, melyről mellékesen legyen szabad megjegyeznem, hogy ezen altárna végelkészülése a selmeczi bányák tiszta jövedelmének emelkedését is maga után fogja vonni; mert ekkor nemcsak ezen tárnaépitésre, valamint a vizemelésre és azon nyilámok fentartására évenkint forditandó költségek fognak megszünni, melyek a felsöbb szinti vájnavizek külszinre vezetése végett tartatnak nyitva, hanem azon jelentékeny vizerő, melyet most vizemelések vesznek igénybe, a zuzdák nagyobb mérvü müködésére lesz fordithatő.

Gépek és géperő.

Az alsóbb szinti vájnavizek felemelését eszközli 7 gép, összesen 436 lóerővel, melyek közül 4 gőzgép 290 lóerővel, 4 vizoszlopgép 124 lóerővel és 2 vizkerékgép 22 lóerővel.

A vájmányok mennyisége és minősége.

A vájmányok kiszállitása nagyobbrészt aknákon keresztül történik, mely czélra szolgál 4 gőzgép 89 lóerővel, egy 15 lóerejü vizoszlopgép, 6 vizkerékgép 87 lóerővel, összesen tehát 11 gép 191 lóerővel és 10 lójárgány. A vájmányok további rendeltetésük helyére vasuton szállittatnak, melynek hossza 2271 öl s mennyisége évenkint mintegy 3 millio mázsára rug, melyből 1.600,000 mázsa ércz és zuzércz, 1.400,000 mázsa pedig meddő közet.

Vizgyüjtő tavak.

A szállitó és vizemelő gépek, valamint a zuzdák és egyéb segéd-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gépek erőmüveinek hajtására szolgál azon viz, mely Selmecz oldalvölgyeiben, tizenkét e czélra épitett gyüjtő tavakban egyesül, melyek köbtartalma összesen mintegy 200 millio köbláb, a hozzájok tartozó fogó árkok hossza 38,000 öl, a vezető árkoké pedig 30.000; de ritka évben telnek meg egészen ezen tavak s rendszerint évente csak mintegy 160 millio, perczenkint tehát 344 köbláb vizet szolgállatnak. E vizek nyomása átlag 775 lábra tehető, a mi 620 lóerőt képvisel.

Zuzdaművek.

A nyert érczekből kevés az, mely közvetlenül átadható a kohónak, nagyobb részök elébb zuzás és marasztás által töményittetik. E czélra szolgál 47 zuzda 1404 nyillal, 276 foncsormolnával, 2028 különféle szerkezetü szérekkel és egyéb mükészülékekkel. A nyilak közül azonban vizhiány miatt csak mintegy 700 tartatik folytonos működésben. A felkészitett mintegy 1.600,000 mázsa zuzérczből nyeretik 180 p. font zuzarany és 64.000 mázsa a kohónál beváltható mara, az elkülönitett meddő közet tehát mintegy 94%-kot tesz.

Mellékes bányaüzemágazatok.

Ezen bányadalomhoz tartoznak még

a) a bányamérnökség, mely a vájnák időszakonkénti felmérésével és térképezésével foglalkozik;

b) a vashuzal és gyúkanóczgyár, melyek gyártmányai nemcsak saját használatra, hanem magánosok számára is készülnek;

c) a szertár, mely a bányászatot a szükséges anyagokkal u. m. lőporral, olajjal stb. és szerszámokkal látja el;

d) a kovácsmühely, szerszámok és géprészek kijavitása végett;

e) a magtár és malom, mely a bányamunkásokat és felügyelőket gabonával és liszttel látja el;

f) az istálló, bányászati munkához szükséges igásállatok számára.

A bányadalom vezetése.

A bányadalmat egy bányagondnok vezetése alatt 35 hivatalnok és 88 felvigyázó kezeli, állandó munkás van 2764, kik közül 1664 a vajnáknál, 700 a zuzműveknél, 400 pedig a segéd üzemágaknál dolgozik, ezeken kivül vannak azon munkások és fuvarosok, a kik az anyagok, szerek, vájmányok és bányanyeredékek elszállitásával foglalkoznak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A bányaszámadás, az agio beszámitása nélkül évenként mintegy 90.000 frtnyi veszteséget mutat, de ha a számadásokban a termelt arany és ezüst értékéhez ezek agiója is hozzászámittatik, akkor a selmeczi bányászat nyereséget fog kitüntetni, miként ez a következő táblázatból látható:

É v	Évi nyereség **veszteség**	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség **veszteség**
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**152.270**	185	8.067	487.890	25.8	125.876	**26.394**
1863.	**70.895**	197	11.777	662.940	12.2	80.879	9.984
1864.	**21.567**	254	14.065	804.375	15.6	125.483	103 916
1865.	**56.678**	276	13.283	784.035	9.3	72.915	16.237
1866.	**79.189**	215	11.474	661.455	18.7	123.692	44.503
1867.	**102.778**	366	15.361	938.295	25	234.574	131.796
1868.	**146.400**	369	16.379	986.130	14.6	143.975	**2.425**
Összesen	**629.777**	1.862	90.406	5,325.120		907.394	277.617
Évi átlag	**89.968**	266	12.915	760.731		129.628	39.660

Körmöczi bányadalom.

A körmöczi bányamű, mely régi eredeténél fogva ép oly nevezetes, mint a selmeczi, kezdetben magánbányabirtokosok mivelése alatt állott, de az 1593. évet megelőző korszakban nem a legjobb sikerrel, mivel a bányabirtokosok az állam részéről előlegeket voltak kénytelenek igénybe venni s fizetési kötelezettségöket utóbb teljesiteni nem tudván, az emlitett évben az ugynevezett Goldkunsthandlung-ot, az aranybányadalmat, fizetés fejében a kincstárnak enged-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ték át. A mostani állambánya másik része a Rothféle bányadalom, mely a Roth örökösöktől 1810-ben készpénzen szereztetett meg.

Ezen bányadalom multja.

Ezen bányadalom sok viszontagságokon ment keresztül. Körmöcz városa és hajdan virágzó bányászata a Bocskay, Bethlen, Rákóczy és Tökölyféle felkelések alatt sokat szenvedett s ez idő tájban már a mélyebb szintekben forogván, vizemelésre nagy összegeket áldozott s állandó kitartásra és békés időkre lett volna szüksége.

A tizenhetedik század vége felé a vájnavizek annyira megszaporodtak, hogy azok kiemelésére az akkor fenállott s vizkerék által hajtott 5 vizemelő gép elegendő nem volt, miért is 1700-ban a mélység elhagyása és a vizemelő gépek lebontása felsőbb helyről elrendeltetett, jóllehet az évi veszteség 5.600 frtnál többre nem rugott.

Utóbb mintegy 30—40 év mulva azonban ismét 5 vizemelőgép állittatott fel, mely intézkedés folytán a mélység vizmentessé tétetvén, a bányamivelés uj lendületet vett s 1801-ig ezen bányák mivelésénél mintegy 4.000 frtnyi átlagos évi nyereség mutatkozott. A következő években ismét veszteség állott be, leginkább azon 25.000 frt rendes kiadás miatt, melybe a mélységnek az emlitett 5 vizemelő gép általi vizmentesitése évenként került, minélfogva felsőbb rendelet következtében a kevésbé dús Boldogasszonyakna mivelésével felhagytak és az ennél létezett vizemelő gépet lebontották, mely intézkedés folytán a működésben hagyott 4 vizemelő gép, a vájnavizek eltávolitására elegendők nem lévén, lassanként az érczdús mélység is ismét viz alá merült s 1813-ban mivelésének abbanhagyása elrendeltetett.

Ferdinándaltárna.

Ezen mélység vizmentesitése a franczia háboruk utáni korszakban többször vétetett tárgyalás alá s annak létesitése végett 1841-ben az 5692 öl hosszu Ferdinándaltárna vájása jóváhagyatott és meg is kezdetett a Garamvölgyében Sz.-Kereszt mezőváros felett, a régi Szászkő várrommal átellenben. A megállapitott terv szerint 60 év alatt kellett volna készen lennie, a mély altárna szintjén alul 122, a legmélyebb aknán alul pedig 21 ölnyi mélységben. Ez ideig kivájatott ezen tárnában 1825 öl s a légaknákban 508½ öl, mely eredmény

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

összesen 456.901 frtba került. A tárnavájás 1859. óta ugyszólván szünetel, mivel akkor a vájás csak egy vájvégre szorittatott, melynek szárazon tartását egy vizemelő gép eszközli, emellett a vájmányok kiszállitására is használtatván. Ezen altárna tervszerü elkészitése a kellő mérvben ujólag munkába vétessék-e? jelenleg tárgyalás alatt áll s nem kétlem, hogy e fontos ügy oly megoldást fog nyerni, mely a körmöczi bányászat felvirágzására vezetend.

A Ferdinándaltárnán kivül Körmöczbányán még két altárna létezik u. m.:

a) a felső tárna, melynek hossza 2140 öl s a legfelső aknát 80 öllel mélyiti alá. Mikor ásatott? bizonytalan s ugy látszik magával a körmöczi bányászattal egyidejü;

b) a mély altárna, melynek hossza a szárnyvágatok nélkül 3260 öl s a felső tárna alatt 42 ölnyire áll. Vájatása a 15. század végén kezdődött s a 17. század elején végeztetett be.

A körmöczi vájnák is legnagyobb részt aknák által vannak feltárva, melyek száma 8, összes mélységök pedig 612 öl, egy aknára tehát átlagosan 76 öl esik. Legmélyebb ezek között az Annaakna 200 öl és a Mátyásakna 184 öl mélységgel. A vájnák mélysége.

A kincstári bányatelkek állanak 188 vájnamértékből és 11.009 □ölből, vagyis összesen 2.369,280 □ölből.

A vájmányok külszinre szállitását 5 vizkerék által hajtott gép eszközli s az ekkép kiszállitott zuzércz, mintegy 260,000 mázsára tehető. Ércz a körmöczi bányadalomban nem igen fordul elő, csak zúzércz, melynek töményitése zuzdákban eszközöltetik s e czélra szolgál 16 zuzdamü 540 nyillal, 258 különféle szérekkel és egyéb készülékekkel. A zuzdák évenkint mintegy 80 p. font zuzaranyból és 16.000 mázsa arany és ezüsttartalmu kéregmarából álló nyeredéket szolgáltatnak. Berendezése.

A zuzdák és zuzérczemelő gépek hajtására szükséges vizmennyiség egy 10.285 öl hosszu árok és két összesen 269 öl hosszu viztárna által vezettetik a Turócz megyebeli völgyekből Körmöczbányára. Vizvezeték.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ezen vizvezeték perczenkint mintegy 400 köbláb vizet szolgáltat, melynek nyomása 420 láb, a mi 390 lóerőt képvisel.

Kezelő személyzet.

A bányamü 6 bányatiszt s ugyanannyi altiszt felügyelete alatt áll s 977 állandó munkásnak szolgáltat vékony keresetet.

A bánya jövedelmi zárlatát e következő táblázat mutatja:

Év	Évi nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**72.469**	106	548	96.210	25.8	24.622	**47.847**
1863.	**59.828**	106	478	93.060	12.2	11.353	**48.475**
1864.	**37.312**	143	768	131.085	15.6	20.449	**16.863**
1865.	**9.833**	135	889	131.130	9.3	12.194	2.361
1866.	**2.297**	146	889	138.555	18.7	25.200	22.903
1867.	**33.316**	156	818	142.110	25	35.528	2.212
1868.	**40.673**	155	784	139.905	14.6	20.426	**20.247**
Összesen	**255.728**	947	5.174	872.055		149.772	**105.956**
Évi átlag	**36.533**	135	739	124.572		21 396	**15.137**

Urvölgyi és óhegyi bányadalom.

Beszterczebánya város, keletkezését a hajdan virágzó és hires urvölgyi rézbányáknak köszönheti. Ezen rézbányamű két különböző földtani képződményben fejlődött ki.

Az urvölgyi bánya ugyanis kesekőben előforduló ülepeket, az óhegyi pedig csillámpalába csapó valóságos teléreket fejt s mind a kettő nyeredéke tiszta és ezüsttartalmu rézérczből áll, mely további feldolgozást az óhegyi kohóban nyer.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A vájnatelek 42 véjnamértékből áll s összes térfogata 610,127 □ölet tesz, mely 5, összesen 540 ölnyi mély akna által táratott fel s ezek közül 3 Urvölgyön, 2 pedig Óhegyen létezik. Az összes nyilámok hossza 11.450 öl, tehát közel 3 mérföld, melyek fentartása a faár emelkedése miatt mindinkább költségessé válik. A vájnatelek kiterjedése.

A használható ércznyeredék évenkint 15,000 mázsára tehető, melynek két harmada mosás utján állittatik elő. Az évi bányatermelés 500 p. font ezüst és 1400 mázsa réz, mely utóbbiból 30 mázsát a rézgáliczos viz, vasközvetités mellett, lerakodás utján szolgáltat.

A vájmányok külszinre szállitását 5, összesen 23 lóerőt képviselő vizkerékgép eszközli, melynek csapó vize 3, összesen 21,867 öl hosszu csatornán vezettetik rendeltetése helyére.

A bánya 3 bányatiszt és 14 altiszt vezetése alatt áll s e kietlen és terméketlen vidéken 571 állandó munkásnak nyujt keresetet.

A jövedelmi zárlatot e következő táblázat mutatja:

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	5.945		96	4.320	25.8	1.146	7.091
1863.	**19.963**		108	4.860	12.2	593	**19.370**
1864.	**20.386**		122	5.490	15.6	856	**19.530**
1865.	**22.758**		109	4.905	9.3	456	**22.302**
1866.	**21.837**		146	6.570	18.7	1.229	**20.608**
1867.	**34.446**		413	18.585	25.	4.646	**29.800**
1868.	**28.244**		471	21.195	14.6	3.094	**28.150**
Összesen	**141.689**		1465	65.935		12.020	**129.669**
Évi átlag	**20.241**		209	9.345		1.717	**18.524**

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A veszteség okai

Az eredmény kétségtelen veszteséget tüntet ugyan ki, de ebből ezen hajdan virágzó és dusjövedelmü rézbányák jövedelemképessége felett pálczát törni nem lehet, mivel a mostani ki nem elégitő eredmény a multban követett azon helytelen eljárás következménye, mely a vájnamüvek jó karban tartásának elhanyagolásával, minden erőt a dúsan mutatkozó ércz mohó kiaknázására forditott. Az ebből származott hibák orvoslata, valamint uj feltárások foganatba vétele iránt az ujabb időben czélszerü intézkedések tétettek, melyektől ezen bányák felvirágzása bizton várható, annál is inkább, mivel az óhegyi képződmény csak 52 ölnyi mélységre van feltárva s ott az uj munkálatokkal nemcsak rézércz tartalmu telérkék, hanem ólomtartalmu eddig ismeretlen telér is fedeztetett fel.

A magurkai arany és dárdánybánya.

A Liptómegyében fekvő magurkai bányamünél gránit közetbe csapó dárdany és aranytartalmu telér fejtetik, addig mig vájása a felsőbb szintekben történt nem csekély jövedelmet adott, a legujabbi időben azonban, miután a telér dusságát a mélységfelé mindinkább elvesztette, veszteségeket mutatott, melyek leginkább az ez előtt elhanyagolt és most égető szükséggé vált kutatások nagyobb mérvbeni foganatositásából eredtek.

Vájnamérték.

Az illető vájna telek 19 vájnamértékből áll, térfogata tehát 264,425 □öl s csak tárnák által van feltárva, a melyek közül legmélyebb a Russeggertárna.

Ezen bányamü $^{32}/_{37}$ része az állam tulajdona, a többi magánosoké.

Nyeredékei évenkint mintegy 5000 mázsa dárdányérczből s csekély mennyiségü aranyérczböl állanak, melyekből 3 zuzdában és egy kis dárdánykohóban mint egy 9 p. font arany, 12 p. font ezüst és 1000 mázsa nyers dárdány nyeretik.

Jövedelmezőségét mutatja e következő táblázat:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt arany	Termelt ezüst	Ennek értéke	Agio %	Agio frt	Összes nyereség veszteség
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	11.218	8	.	5.388	25.8	1.388	12.606
1863.	2.870	6	9	4.455	12.2	544	3.414
1864.	**5.458**	12	18	8.910	15.6	1.400	**4.058**
1865.	**6.902**	8	27	6.595	9.3	619	**6.283**
1866.	**4.701**	10	10	7.200	18.7	1.346	**3 355**
1867.	**11.849**	15	12	10.665	25	2.666	**9.183**
1868.	2.060	6	10	4.500	14.6	657	2.717
Összesen	**12.762**	65	86	47.705		8.620	**4.742**
Évi átlag	**1.823**	9	12	6.815		1.146	**677**

A selmeczi kerületbeli vájnákból és zuzdákban nyert érczek és marák, még pedig nem csak a kincstári bányamüvekben előállitottak, hanem a magán bányabirtokosok által termeltek is a selmeczi, zsarnoczai, körmöczi, beszterczebányai, tajovai és óhegyi kohókban dolgoztatnak fel. Kohók.

Az első négynek feladata az ezüst tartalmu bányanyeredékeket kohászilag értékesiteni s az azokban foglalt nemes fémeket u. m. az aranyat és ezüstöt, a fenálló olvasztási rendszer alapján ólom által kiválasztani, továbbá az ólomérczekből és marákból az ólmot vagy fémalakban vagy pedig a kereskedelmi viszonyok igényei szerint élenyülve mázag alakban előállitani s azt, mint kereskedelmi czikket átadni a fogyasztásnak.

A jelenleg fenálló olvasztási rendszer e következő mütételekből áll: Olvasztási módszer.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a) nyers olvasztás, mely által a szegényebb nyeredékekben foglalt nemes fém kisebb tömegbe alakittatik;

b) dúsolmitatás, melynél a nyersolvasztás által nyert kénvek, továbbá a dúsabb érczekben és marákban lévő arany és ezüst, megelőzött pörkölés után ólomba átvitetik;

c) üzelés, melynél a dúsolmitatás által nyert ólomból, a nemes fémek szin alakban előállitatnak.

Mint utómunka tekintendő még a kénvolvasztás és másodkénvolvasztás, melyeknél a dúsolmitatásnál nyert kénvek ezüstelenittetnek s egyszersmind az ezekben lévő réz tömittetik, mely utóbbi, a további feldolgozás végett a tajovai rézkohónak átadatik.

Berendezés.

Ezen mütétek keresztül vitelére szolgál 42 különféle pest, 19 fuvó és ez utóbbiak hajtására 27 vizkerékgép, összesen 96 lóerővel.

Alkalmazva van ezeknél 12 tiszt és 22 altiszt, az állandó munkások száma pedig 361.

Jövedelmi számla.

Ezen kohók rendesen nagy nyereség kimutatásával zárják számlájukat, mely csakis a beváltási árszabályzatban megállapitott kelletinél nagyobb kohóköltségekben gyökerezvén, tulajdonképen az illető beváltató bányák javára lenne irandó.

1862-től 1866-ig volt e kohók évi átlagos nyeresége 51,073 frt,
1867-ben . . . . . 69,694 „
1868-ban pedig . . . . . 92-021 „

Szinréz előállitás.

A selmeczi kerületben nyert rézérczek és rézdús kénvekből az óhegyi és tajovai kohókban állittatik elő, olvasztás utján, szinréz e mellett pedig nyeretik még az ezüst tartalmu kohónyeredékekből Tajován sósvizzeli lúgzás utján, ezen nemes fém is. E czélra szolgál 13 különféle pest, 36 lugzókád, egy rézejtési készülék 26 váluval, 7 fuvó és ez utóbbiak hajtására 12, összesen 60 lóerőt képviselő vizkerékgép.

Az itt nyert szinréz eladható áruvá a beszterczei rézpörölydében alakittatik át, mely e czélból 16 különféle höddel, 10 nyujtó és mélyitő pörölylyel, 1 hengerművel és 23 egyéb különféle csinozó géppel van felszerelve.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A rézkohóknál és a pörölydénél 4 tiszt és 11 altiszt vezetése alatt 107 munkás van elfoglalva.

Ezen müvek eredménye is rendesen nyereség, mely átlagosan tett:

186⁶⁄₆-ban	7,171 frtot,
1867-ben	35,240 „
1868-ban	29,011 „

A selmeczi főbányagrófság igazgatása alatti vasgyárak közül, első helyen áll a rhoniczi. Ez egészen az állam tulajdona és annak a felső Garamvölgyében létező uradalmaihoz tartozó rengeteg erdőségek különben el nem árusitható fakészletét értékesiti. Rhóniczi vasgyár.

Ehhez tartoznak:

1. A rhóniczi olvasztó, öntőde, gépgyár és a polhorai olvasztó. Az ezen olvasztóknál felhasznált vasércz a környéken fekvő saját vájnákban nyeretik, vastartalmuk igen kicsiny és azért csak más dúsabb vasérczczel, vagy műuton készült vaskovacsokkal (készelési salakkal) dolgozhatók fel. Rhoniczon van két nagy pest, melyekben a fentemlitett érczekből és készelési salakból évenkint mintegy 35,000 mázsa nyersvas és 12,000 mázsa öntött vas állittatik elő. Tüzelő anyagul szénen kivül nyers fa is használtatik, a mi eddig csak itt sikerült és minden mázsa nyersvasnál közel 30 krnyi megtakaritást eredményez.

2. A brezovai hengerde. Ezen műnél van 6 kavar és 6 hegesztő pest; leginkább vasuti sinek gyártásával foglalkozik, melyekből évenkint mintegy 130,000 mázsát készit.

3. A részint Rhoniczon, részint a környéken fekvő vashámorok, melyekben évenkint mintegy 100,000 mázsa vertvas készül.

A rhoniczi vasgyár átlagos évi jövedelme volt: Ezen vasgyár jövedelmezése.

186⁶⁄₆-ban	69,904 frt,
1867-ben	185,395 „
1868-ban	247,284 „

A két utolsó évben az emelkedett vasárak mellett, még nevezetesebb lett volna a nyereség, ha a gyár készitményeit, a mult időkben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

olcsóbb vasár mellett kötött áruszerződések teljesitése nem veszi igénybe.

Tiszolczi vasgyár.

A tiszolczi vasgyár már Gömörmegyében fekszik, érczeit a zelezniki igen bő vájnákból hozatja ide s mivel ezek igen könnyü miveletüek és a fának az ára is igen mérsékelt, a nyersvasnak mázsáját csak 10 köbláb szénfogyasztás mellett 1 frt 90 kron állitja elő. Évi termelése mintegy 75,000 mázsa nyersvas, mely csekély részben a helybeli kavardában, legnagyobb részt pedig a brezovai hengerdében dolgoztatik fel. A helybeli kavarda évi terménye mintegy 2000 mázsa hengerelt vas.

Libethbányai vasgyár.

A libethbányai vasgyár és az ahoz tartozó vaiszkovai vashámor csak 73⅓/128 részig tuiajdona az államnak, a többi 54⅔/128 rész magánosok birtokában van. Vasérczszükségletét a környéken fekvő saját vájnáiból fedezi. Itt van egy nagy olvasztó, a melyben évenkint mintegy 10,000 mázsa nyersvas olvasztatik. Miután e vas öntvényeknek különösen alkalmatos, 1867-ben egy öntőde is rendeztetett itt be, melyben leginkább kelendő kereskedelmi áruk, mint fazekak, ablakrácsok, csövek sat. évenkint mintegy 3000 mázsáig készülnek.

A vaiszkovai hámor egy kavar és egy hegesztő pesttel és a szükséges pörölyökkel évenkint vagy 6000 mázsa vert vasat készit.

A libethbányai vasgyár eredménye évenkint:

186⅔-ban . . . . . 1,102 frt veszteség volt,
1867-ben pedig . . . . . 3,072 „ s
1868-ban . . . . . 19,344 frt nyereséget tett.

Pojniki vasgyár.

A pojniki vasgyár szinte nem egészben tulajdona az államnak; mert az, 47⅔/128 részben magánosoké. Ezen műhöz tartozik egy 1860. és 1861-ben ujonnan épült nagyolvasztó Pojnikon, mely a környéken fekvő vájnákban nyert vasérczből évenkint mintegy 10,000 mázsa nyersvasat állit elő. Az itt nyert nyersvas a kosztivjárszkai és beszterczei vashámorokban dolgoztatik fel vertvassá, mi czélból az első egy kettős kavarpesttel és 1 hegesztőpesttel, az utóbbi pedig 4 pörölylyel el van látva. Évi termelése mintegy 20,000 mázsa vertvas.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Jövedelme 1862-től 1866-ig . . . . . 519 frt,
1867-ben . . . . . 3,642 „ és
1868-ban . . . . . 7,075 „ volt.

A szomolnoki bányaigazgatóság vezetése alatt két bánya áll: a szomolnoki és az aranyidkai bányadalom, továbbá az ezeknél előállitott nyeredékek olvasztására szolgáló kohók és segédművek. Szomolnoki bányaigazgatóság.

Ezen művek átlagos évi eredménye volt:

186⁶⁄₆-ban . . . . . 33,274 frt veszteség,
1867-ben pedig már . . 22,512 „ s
1868-ban . . . . . 42,285 „ nyereség.

Jövedelmi eredményül előirányozva volt:

1867-re . . . . . 54,753 frt felesleg,
1868-ra . . . . . 20,252 „ „

A tulajdonképeni eredmény pedig

1867-ben . . . . . 16,818 frt
1868-ban pedig . . . . . 135,024 forint feleslegben mutatkozott, az első évben tehát az előirányzatnál 37,935 frttal kevesebb, de az utóbbiban 114,772 frttal több, mely többletet ez utóbbi évben a készletek nagy részének értékesitése idézte elő, a mikor is ezek értéke 92,064 frttal apadt.

A szomolnoki hajdan igen hires rézbányamüvek a 14-ik században keletkeztek, később a Zápolya, Thurzó, Sauer, Csáky családok, végtére 1690-ben ez utóbbiaktól csere utján az állam birtokába jutottak. 1703-ban Rákóczy Ferencz foglalta el azokat, 1712-ben azonban visszakerültek a kincstár birtokába. Szomolnoki rézbánya.

E bányadalom fénykora a mult század közepetája volt, mikor a részben még jelenleg fenálló vizemelőgépek felállittatván, ezek segedelmével sikerült több aknát tetemes mélységre alább szállitani, ekkor épittetett az uhornai tó is.

Azon arányban azonban mint a felsőbb szinti dúsérczek lefejtettek, kedvezőtlenebbek lettek e bányamű viszonyai is, a mihez még a bányaszemélyzet aránytalan nagysága is járult, ugy hogy 1817-ben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

annak nagyrészét el kellett bocsátani. Azóta kiváló eredményeket még nem tudott előmutatni, habár egyes korszakokban igen szépen jövedelmezett.

Kiterjedése.

Jelenleg áll ezen bányadalom 11 felsőmagyarországi vájnamértékből, az érczülepnek 200 ölnyi szélessége folytán tehát térfogata 319,800 □öl.

A felsőbb szintek már a régiek által tökéletesen lemiveltetvén, jelenleg csak a mélységben folytattatik a vájás. E czélból létezik itt 5 és a később emlitendő rézgáliczos viz felemelése végett még 3 akna, melyeknek összes mélysége 775 öl. Ezek közül legmélyebb a 189 öles lelakna.

Berendezése.

A vájmányok kiszállitását két 19 lóerejü vizoszlopgép és 2 vizkerék által hajtott, összesen 15 lóerejü gép eszközli. A vizeket pedig egy 99 lóerejü vizoszlopgép és 2, összesen 30 lóerejü vizkerékgép huzza külszinre.

Ezen gépek hajtására szolgál egyrészt a szomolnoki és a schnellenseifeni patak, másrészt az 1855-ben helyreállitott uhornai tó vize. Ez utóbbi mintegy 6 millio köbláb vizet tartalmaz és miután évente háromszor megtelik, 18 millio köbláb vizet szolgáltat, vezető árka közel egy mérdföld hosszu. Mindamellett aszályos években nem elégséges e csapóviz a vájnák szárazon tartására, mely bajon csak egy gőzgép segithetne.

A vájnanyeredékek leginkább érczekből állanak, melyek évenkint mintegy 40,000 mázsáig a szomolnoki kohónál váltatnak be.

Rézgáliczos vizek.

Legnagyobb hirt szereztek azonban e bányamünek, a vájnában réztartalmu vaskénczekből fakadó rézgáliczos vizei, melyek réztartalma a beléjök rakott vasra leülepszik. Az ez utoni réznyerés legjutányosabb, legbiztosabb és azért legjövedelmezőbb ága ezen bányászatnak. E czélból fenáll 6 művezet, melyekben a vájnákból kiemelt viz, vassal teli rakott csatornákon keresztül folyván, réztartalmát iszap alakjában lerakja, mely közvetlenül a kohónál beváltatik. Ezen csatornák összes hosszasága 2194 öl és a beléjük rakott vas mintegy 20,000 mázsa.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ily uton nyeretik évenkint mintegy 2000 mázsa réz, mázsánkint vagy 18 frtnyi költséggel.

Három bányatiszt és 16 felügyelő vezetése alatt keresetet talál itt 396 munkás.

E bányadalom jövedelmezősége kielégitőnek mondható, mivel átlag jövedelmezett: Jövedelmezése.

185⁶/₇-ben	16,715 frtot,
186²/₆-ban	4,030 „
1867-ben	24,022 „
1868-ban	24,156 „

Aranyidka és Opaka helységek az erdőséggel együtt 1769-ig Kassa városa birtokához tartoztak. De ezen évben czélszerünek találta e város ebbeli egész birtokát cserében, a Hernád partján fekvő katonai „császár“ malomért a bányakincstárnak átengedni. Aranyidkái bányadalom.

Ez időben állittattak rézkohók Aranyídkán és Opakán, hanem az első csak 1807-ig, az utóbbi 1827-ig álhatott fen rézérczek hiánya miatt, azonban dús kárpótlást nyert a kincstár az aranyidkai ezüstbányászat felvirágzása által. Ugyanazon évben, melyben a rézkohó megszünt, előkészületek tétettek az aranyidkai hegyvonulat rendszeres átkutatásához. E munkálatokat a legjobb siker koronázta s 7 többé kevésbé dustelérek felfedezése és feltárása a kincstár e birtokát bő jövedelem forrásává tette.

Az itteni állami vájnatelek 39 hoszmértékből áll s a benne csapó telérek feltárása tárnák által eszközöltetett, melyek azon arányban, a mint az érczfejtés mélyebbre vonult, egymás alatt nyittattak. Kiterjedése.

Ezek közül legmélyebben fekszik a Brenneraltárna; Tárnai.

30	öllel	efelett	fekszik a	Ludovica,
82	„	„	„	Alsó Nádor,
104	„	„	„	Felső Nádor,
111	„	„	„	Alsó István,
133	„	„	„	Közép István,
151	„	„	„	Felső István,
166	„	„	„	Legfelső Istvántárna.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Legjelentékenyebb ezek közül:

a) a Brenneraltárna, 1400 ölet meghaladó hosszasággal, az aranyidkai vájnákat megfogja nyitni 15 öllel mélyebben, mint a mostani legmélyebb munkálat;

b) a Ludovicaaltárna, addig mig a Brenneraltárna elnem készül a bánya legjelentékenyebb tárnájának tekinthető, nem csak azért; mert annak szintjében a legnagyobb munkálatok léteznek, hanem, mivel a vájmányok kiszállitására 723 öl hosszu vasuttal van ellátva s egyszersmind lég- és vizvezetésre, valamint főbejáratul is szolgál.

Aknái. Akna csak kettő létezik, egy légakna és egy irányakna. Ez utóbbi a Brenneraltárna szintjeig van lemélyitve és főkép e tárna mielőbbi elkészithetése czéljából alasztatott. Ebben van felállitva a Ludovicaaltárna szintjén egy 7 lóerejü vizoszlopgép, mely a mélység vizeit ez altárnára emeli.

A vájnanyeredékek ezüsttartalmu dárdanyérczekből állanak, melyek részint csak egyszerűen összetörve, részint marasztás által töményitve, a mi 6 zuzdában és az ezekhez tartozó szérdékben történik, további feldolgozás végett, évenkint összesen mintegy 20,000 mázsa érczben és marában az ottani foncsorműnek átadatnak.

Az eddig felfedezett telérek a mélység felé mindinkább tömörülnek és az érczek ezüsttartalma nagyobbodik, ugyanazért e bányadalom szép jövőnek néz elébe.

Három bányatiszt és 12 felügyelő vezetése alatt 339 állandó munkás talál itt keresetet.

Jövedelmezősége a következő táblázatból kivehető:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**20.664**		1.457	65.565	25.$_8$	16.916	**3.748**
1863.	32.845		3.395	152.775	12.$_2$	18.639	51.484
1864.	44.381		3.621	162.945	15.$_6$	25.419	69.800
1865.	12.962		2.142	96.390	9.$_3$	8.964	21.926
1866.	24.495		3.178	143.010	18.$_7$	26.743	51.238
1867.	11.865		3.461	155.745	25	38.986	50.851
1868.	13.427		3.142	143.640	14.$_6$	20.971	34.398
Összesen	119.311		20.446	920.070		156.638	275.949
Évi átlag	17.044		2.921	131.438		22.377	39.421

Szomolnoki rézkohó.

Azelőtt létezett e kerületben a sárgaréz érczkohó Szomolnokon, a fakó rézérczkohó Óvizen és a maluzsinai rézpörölyde, melyekben nemcsak a kincstári, hanem az összes Szepes megyebeli vájnák nyeredékei értékesittettek. Miután azonban a kincstár a kohó nyereséget a magán beváltatókkal nem osztotta meg és azonkivül az egy mázsában 12 fontnál kisebb tartalmu rézérczeket a beváltásból egészen kizárta, ez utóbbiak saját használatra külön kohókat állitottak s mióta ezek működésüket megkezdték, a magán beváltás annyira csökkent, hogy 1856-ban az óvizi kohóval egészen fel kellett hagyni, a maluzsinai rézpörölydét pedig Szomolnokra áthelyezni. Jelenleg tehát csak a szomolnoki kohó áll még fen, hol a kincstári vájnanyeredékeken kivül csak a legközelebbi egy pár vidéki bánya nyeredékei kerülnek olvasztás alá.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ezen kohó 1862-től 1866-ig tetemes veszteséggel zárta be számláit, a mely is évenkint átlagosan 41,435 frtra rugott, 1867-ben már 5898 frt és 1868-ban 27,431 frt nyeresége volt.

Aranyidkai foncsormű.

Az aranyidkai foncsormű csak az Aranyidka határában nyert érczeket és marákat dolgozza fel, el van látva 6 pörkpesttel, 1 érczmalommal, 8 foncsoritó hordóval s a többi szükséges mellékkészülékekkel, továbbá a dárdany előállitásához való 1 pörk és 1 olvasztó pesttel.

Évi termelése mintegy 3000 p. font ezüst és 200 mázsa dárdany.

Két kohótiszt és 4 felügyelő közvetlen vezetése alatt 52 állandó munkás keresi itt mindennapi kenyerét.

Ezen kohó adott 1862-től 1866-ig átlagosan évi 14,333 frt, 1867-ben 8,997 frt és 1868-ban 5,336 frt nyereséget.

Diósgyőri régi vasgyár.

A diósgyőri álladalmi jószág igazgatósága területén csak a diósgyőri vasgyár és kőszénbánya létezik.

A vasgyár még 1764-ben épittetett Fazola Henrik egri lakos által, a ki már 1770-ben némi költség megtéritése mellett az egésznek egy nyolczad részét és a gyár igazgatását is a kincstárnak engedte át, azon fettétel alatt. hogy ez utóbbi a gyár kiépitését befejezze és az erre megkivántató költségeket előlegezze. Idő folytán mindig több több részvényes birtoka került a kincstár kezébe s jelenleg az egész vasgyárnak $^{3}/_{5}$ illetőleg $^{77}/_{128}$-ad része az államé, a többi pedig még magánbirtokosoké.

Ezen vasgyár állapota.

Addig mig e gyár faszükségletét a diósgyőri koronai uradalom erdőségeiből szerfelett olcsó áron fedezhette, meglehetős szép nyereséget szolgáltatott tulajdonosainak, a mint azonban a faár emelkedett, azonnal veszteséggel kezdett müködni. A veszteség okainak nyomozása közben kitünt, hogy habár megvannak is itt az alapfeltételek egy igen jól jövedelmező vasgyár üzletéhez, de ennek felépitésénél és üzeménél oly hibák követettek el, melyek gyökeres orvoslást kivánnak. Ezen hibák voltak főkép a rendelkezésre álló vizerő czélszerűtlen felhasználása, a miért a gyár az időszakonkénti vizhiány miatt szünetelni volt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kénytelen, továbbá az egyes üzemhelyiségek szétszórtsága és távolsága a tiszti lakoktól, mi á'tal egyrészt az anyagok ide oda szállitása végett sok haszontalan költség okoztatik, másrészt a felügyelet oly hiányossá vált, hogy az egész műszaki üzem vezetése az eredmény szembetünő kárával egészen a felvigyázókra ment át. Ezen hibák eltávolitását azáltal vélték elérhetőnek, ha részint a vasolvasztó czélszerübb helyre áthelyeztetnék, részint a nyersvas finomitása egy vagy legfeljebb két épületben központosittatnék. Miután azonban ezt csak nagyobb költségekkel lehetett volna létesiteni, ezeknek fedezésére pedig a magán részbirtokosok sem hajlandók, sem képesek nem voltak, e gyárnak eladása s mivel erre vevö nem akadt, annak bérbeadása kisértetett meg. Azonban még erre sem történvén elfogadható ajánlat és időközben az alább emlitendő uj vasgyár felépitése határoztatván el, a mely mellett ezen régi gyárban fekvő és még befektetendő tőke dús kamatozást igér, fel lett az ottani államjavak igazgatósága hatalmazva, hogy az egyes magánbirtokosoktól az egyes részeket készpénzen vegye meg. Mivel ezek erre nagyon is készek, rövid idő mulva e gyárnak az állam egyedüli birtokosa lészen.

Ezen vasmű, Uppony, Vinczepál, Tapolczán, Nekeseny, Telekes, Szilas és Rudnó községek határaiban saját vasérczbányákkal bir, melyek évenkint vagy 300,000 mázsa vasérczet szolgáltathatnak. Van benne 1 olvasztó nagypest, 5 vashámor, felszerelve 6 készelőhöddel, 3 izzitóhöddel, 6 bocs és 4 nyujtó pőrölylyel, végtére 10 hivatalhelyiség és lakház. A csapóviz felfogására szolgál egy tó mintegy 18 millio köbláb tartalommal, mely azonban az olvasztó alatt állván épen ott, a hol legnagyobb erőre volna szükség, a természetes hajtóerő növelésére mit sem hat. Berendezése.

Évi termelése mintegy 8000 mázsa nyers és öntöttvas, továbbá vagy 6000 mázsa vertvas.

Jövedelmezősége az utolsó évtizedekben e következő volt évenkint: Jövedelmezése.

1835-től 1852-ig . . . . . 11,929 frt nyereség

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

1853-ban	12,298	„ veszteség
1854-től 1858-ig	4,612	„ nyereség
1859 „ 1861 „	6,350	„ veszteség
1862 „ 1866 „	11,702	„ „
1867-ben	6,587	„ „
1868-ban	13,587	„ nyereség.

Diósgyőri uj vasgyár.

Hazánkban jelenleg a megkezdett és a közel jövőben biztos kilátásba helyezett vaspályavonalok kiépitése végett, oly nagy mennyiségü vasgyártmányra lesz szükség, hogy azt hazai iparunk még tetemes kiterjeszkedés mellett sem lészen képes elegendő mennyiségben szolgáltatni. Hogy tehát az ezen gyártmányokért járó nevezetes pénzösszeg legalább egyrészt hazánkban maradjon s hogy a Diósgyőr környékén fekvő vasérczek, erdőségek és kőszéntelepek értékitessenek, elhatároztatott, hogy Diósgyőrött egy évi 200,000 mázsa vaspályasin gyártására képesitett, előlegesen egy nagy olvasztóból, egy kavardából és hengerdéből álló vasgyár épittessék, mely rövid szárnyvonallal ugy a Tiszavasuttal mint a kőszénbányákkal és idővel a vasérczlelepekkel is összekötendő lenne. Ezen vasgyár épitése, — ahoz az előkészületek már a mult évben megtétetvén — jelenleg a legnagyobb erélylyel foly és még ez évben elkészülvén, az állam bevételeit nevezetes összeggel fogja szaporitani.

Diósgyőri kőszénbánya.

A Bikk hegység körül eltelepülő temérdek kőszénmennyiségnek egy nagy része a diósgyőri korona uradalomhoz tartozó Diósgyőr, Babony, Parasznya, Varbó és Kápolna községek határai közé esvén, ennek felkutatása és bányatörvényszerü biztositása még 1857 és 1859 között eszközöltetett. Nagyobb lendületet azonban nem nyert és nem nyerhetett e vállalat; mert a termelt kőszén állandó elfuvarozása a fogyasztó helyekre igen nagy nehézségekkel volt összeköttetve, helyben pedig kőszénfogyasztó vállalat nem létezett. Pedig ha megfontoljuk, hogy az egész Tisza vidéke és az alföld, tüzelő anyag hiányában van, hogy Diósgyőr e vidékhez, az eddig ismert kőszéntelepeknél sokkal közelebb fekszik és hogy ezen bányák egy aránylag igen rövid

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vonallal a magyarországi vasuthálózattal összeköthetők, világos, hogy e bánya szerencsés fekvésénél fogva, biztos fogyasztásra, nagy mértékben számithat.

Jövedelmezősége.

Eddig a bányászati erő leginkább a feltárási munkálatokra fordittatván, az évi termelés 100,000 mázsánál többre nem igen ment, ezért a kőszénbánya jövedelmezősége sem lehetett kedvező, mely

186⅙-ban . . . . . 899 frt veszteségben
1867-ben ellenben . . . . . 1,067 „ s
1868-ban . . . . . 76 „ nyereségben

mutatkozott.

Túriaremetei vasgyár.

Az ungvári államjavak igazgatóságára csak a turiaremetei vasgyár vezetése van bizva. E vasgyár 1863-ban az egész ungvári uradalom bérbeadása alkalmával, a bérlőknek 40,000 frton eladatott, miután azonban a vevők sem a vételárt meg nem fizették, sem a szerződés egyéb feltételeinek eleget nem tettek, e vasgyár az 1867-iki novemberhóban, az uradalmat illető bérszerződés felbontása alkalmá val, az állam birtokába ismét visszakerült.

Ezen vasgyár jóminőségü vasérczekkel Poroszkó és Laaz határában fekvő saját bányái által láttatik el és miután az ungvári uradalomhoz tartozó rengeteg erdők a szükséges tüzelőszert kifogyhatatlan menynyiségben szolgálhatják, czélszerü alapokra fektetve, erélyes vezetés mellett, igen szép jövendővel kecsegtet.

Termőképessége évenkint mintegy 15 ezer mázsa nyers és 12 ezer mázsa nyujtott vasra tehető, tehát a kisebbszerü gyárak közé sorozandó.

Jövedelmezősége e gyárnak kedvezőnek mutatkozik, 1867-ben eredményezett 1014 frtnyi és 1868-ban 10,304 frtnyi nyereséget.

Az előirányzat összeállitásakor még az állam birtokában nem lévén, ebbe fel sem vétethetett. Pénzforgalmában mutatkozott 1867-ben 5,092 frt hiány, 1868-ban pedig 10,904 frt felesleg.

A m. szigethi bányászati igazgatóság kerületében csak a fehérpataki és kobolapojánai vasgyár fekszik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Fehérpataki és kobolapojáni vasgyár.

A fehérpataki vasgyárhoz tartozik egy olvasztó nagy pest, öntöde és gépmühely, a kobolapojanaihoz pedig egy nagy pest és egy vasfinomitó intézet, mely utóbbi egy egyesitett kavar és hegesztő pesttel, egy bocs és több nyujtó pőrölylyel van felszerelve.

Nyersvas jelenleg csak a fehérpataki olvasztóban termeltetik, évenkint mintegy 12,000 mázsa, a melyből 3000 m. öntvényekre, 9000 m. pedig a kobolapojánai intézetben vertvasnak dolgoztatik fel.

Ezen vasgyárak üzemi eredményei igen kedvezőtlenek, az évi veszteség volt, t. i.:

1862-ben	79,493 frt,
1863-ban	47,476 „
1864-ben	36,269 „
1865-ben	44,556 „
1866-ban	53,982 „
1867-ben	80,195 „
1868-ban	235 „

Nagybányai kerület.

A nagybányai bányaigazgatóság vezetésére bizatott müvek e következők: a veresvizi, kereszthegyi, felsőbányai, kapniki, oláhlaposbányai és rodnai bányadalom, továbbá a férnczelyi, láposbányai, kapniki, oláhlaposbányai és rodnai ezüstkohó, a felsőbányai rézkohó és pőrölyde, végtére a rojahidi (podoruji) vasgyár.

Ezen bányaművek eredménye volt, az agio beszámitása nélkül:

186$^{2}/_{6}$-ban	22,095 frt	veszteség,
1867-ben	13,036 „	nyereség,
1868-ban	79,848 „	veszteség,

az agio beszámitásával pedig:

186$^{2}/_{6}$-ban	112,951 frt	nyereség,
1867-ben	194,715 „	„
1868-ban	18,570 „	„

Előirányozva volt 1867-re 177,329 frt és 1868-ra 38,893 frt felesleg, a tényleges eredmény szerint mutatkozott 1867-ben 134,070 frt és 1868-ban 199,336 frt felesleg, tehát 1867-ben 43,259 frttal kevesebb és 1868-ban 160,443 frttal több.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A veresvizi bányadalom, mely 54½ vájnamértékből áll, csak a folyó században került, részínt magánosoktól adásvevés, részint bányahatósági adomány utján az állam birtokába. Veresvizi bányadalom.

Az emlitett 54½ vájnamértékből csak 36 az állam kizárólagos birtoka; 17½-nek azon része, mely a Sarlósboldogasszonytárna szintje felett fekszik két, illetőleg három magán bányatársulat birtokában van, melyek egyikénél (a János evangelista bányatársulatnál) azonban az állam is közbirtokos. Az egész vájnatelek leginkább tárnák által tétetett hozzáférhetővé, melyek közül csak kettő érdemel felemlitést.

Az első a Sarlósboldogasszony al- vagy segédtárna, mely még a mult század tevékenységének eredménye. 1796-ban került a kincstár birtokába; időközben azonban helyenkint összeomolván, 1831-ben ujólag kitakarittatott. Ezen tárna mintegy 1330 öl hosszu és 4 légaknával van ellátva. Tárnái.

A második a Svaiczer segédtárna. A Sarlósboldogasszonytárna alatti mélység dúsnak jelentkezvén, ennek feltárása czéljából kezdetett meg 1850-ben 25 öllel mélyebben ezen altárna. Egész hosszasága mintegy 1900 öl lesz, a miből eddig 1200 öl már kivájatott és folytonosan tartalomdús telérekben hajtatván, előbbre halad. Az egész tárnában vasut van lerakva, mely az ezen műhöz tartozó Salvatorzuzdáig terjedvén, a zuzérczek ló általi jutányos szállitását nagyon megkönyiti.

Ezen bányadalomhoz tartozik a Salvator és a Susana nevü zuzda, melyek a legujabb időben átalakittatván, illetőleg felépittetvén, igen jól vannak felszerelve. E zuzdák birnak jelenleg 54 zuznyillal, 3 nagymérvü forgó szérrel s 43 egyéb szérrel és készülékkel.

A közelebb elmult évtizedekken folytonos veszteséggel küzdött e bányamű, igy az 1844—1857. évek közötti időszakban, összesen 236.758 frt veszteség mellett csak 1850-ben mutatott 18,722 forintnyi nyereséget. Jövedelmezése.

Jelenleg azonban igen szépen jövedelmez a következő táblázat szerint:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Év	Számlaszerü nyereség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	12.076	21	1.515	82.350	25.$_8$	21.246	33.322
1863.	88.682	38	3.445	180.675	12.$_2$	22.042	110.724
1864.	89.234	47	4.458	232.335	15.$_6$	36.244	125.478
1865.	34.880	24	2.682	136.890	9.$_3$	12.731	47.611
1866.	58.739	28	2.881	148.545	18.$_7$	27.778	86.517
1867.	18.984	29	2.096	113.895	25	28.474	47.458
1868.	16.206	22	1.697	91.215	14.$_6$	13.318	29.524
Összesen	318.801	209	18.774	985.905	17	161.833	480.634
Évi átlag	45.543	29.$_8$	2.682	140.843.$_5$	17	23.119	68.662

Kereszthegyi bányadalom.

Ugy mint a veresvizi, a kereszthegyi bányadalom is Nagybánya városa területén fekszik. Miveletei igen régiek és ugy látszik, hogy ez volt e kerületben a legelső bánya. Sok viszontagság után 1748-ban került az állam igazgatósága alá, akkor azonban még magánosok és az állam közös birtoka volt. Csak 1853-ban lett az a kincstár tulajdona, részint a magánrészek megszerzése, részint felhagyása folytán.

Kiterjedése.

A kereszthegyi vájnatelek áll 11 vájnamértékből, összesen 137,984 □öllel. Az e telekben fekvő főtelér és mellékszakadékai hozzáférhetővé vannak téve az 1765-ik évben megkezdett altárna és abban az 560 d. ölnél lemélyesztett Wernerakna által. Ezen igen dús telér a felsőbb szintekben és az altárna alatt mintegy 80 ölnyire az elmult időkben kifejtetvén, a közelebb mult évtizedekben annál kevésbé jövedelmezhetett, miután a viz alatti mélységnek szárazzá tétele és igy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a még egészben álló telérnek elérése, a ráforditott munka és költség daczára sem sikerült.

Felállittatott ugyan 1847-ben a Wernerakna felett egy 24 lóerejü gőzgép, de elégtelennek bizonyult, miután annak segélyével évenkint csak 3—5 ölre lehetett lejebb hatolni. Ez okból felállittatott a folyó évtized elején ugyanez aknában még két vizoszlopgép, melyeknek csapóvize egyrészt egy 8000 öl hosszu árok által a Romanavölgyből, másrészt, a régi ravaszpataki helyreállitott és nagyobbitott tó segélyével lett volna nyerendő. E tervek keresztülvitele 267,276 forint költséggel 1865-ben fejeztetett be, sikerültnek azonban nem mondható; mert a Romana vizárok csak igen kevés vizet szolgáltat, a ravaszpataki tógát ellenben a gáttestnek egyenlőtlen ülepedése által jelentékenyen megsérült ugy, hogy annak nagy részét 1867-ben le kellett bontani. Egyébiránt e két vizmű, még azon esetben is, ha sikerül, a mélység vizmentessé tételére elegendő erőt nem szolgáltathatott volna, ugyanazért elkerülhetlen szükség volt egy uj gőzgép felállitása, miután a régi, részint avult szerkezete, részint több évi szolgálata miatt már haszonvehetlenné vált. E gőzgép névszerint 40 lóerővel fog birni, hatása azonban szükség esetében 60 lóerőig lesz fokozható és épen jelenleg van felállitás alatt. Összesen mintegy 40,000 frtba fog kerülni. Viztávolitó munkálatok.

A nem megvetendő mennyiségü dúsérczen kivül, évenkint mintegy 90,000 m. zuzérczet szolgáltat ezen bányadalom, melyek két igen jól berendezett és közvetlenül a vasuttal ellátott altárna torkolatánál fekvő zuzdában dolgoztatnak fel. Ércznyeredék.

E zuzdákban van 85 nyílvas, 22 folytonos tőkszér, 60 foncsormolna és 9 különféle más készülék.

Mint már emlittetett ezen bányadalom, hosszas évekig kielégitő sikert nem mutathatott fel, ugy, hogy annak eladása vagy elhagyása már komoly tárgyalás alá vétetett; a legujabb időben azonban annyira javult, hogy az, a közel jövőben a nagybányai kerület gyöngyének lesz mondható. Jövedelmezés.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Jövedelmezősége 1862-től 1868-ig a következő táblázatból kivehető:

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**101.358**	75	84	54.405	25.8	14.037	**87.321**
1863.	**32.135**	98	445	86.175	12.2	10.513	**21.622**
1864.	25.848	225	692	183.015	15.6	28.550	54.398
1865.	8.420	170	439	134.505	9.3	12 509	20.929
1866.	49.209	178	1433	184.535	18.7	34.508	83.717
1867.	**1.346**	134	1007	134.765	25	33.691	32.345
1868.	**4.698**	139	1250	150.075	14.6	21.911	17.213
Összesen	**56.698**	819	5350	927.475		155.719	99.659
Évi átlag	**8.009**	117	764	132.496		22.246	14.237

Felsöbányai bányadalom.

A felsőbányai bányászat igen régi, Lajos királynak egy 1376-ik évben kelt kiváltságlevelében az ottani lakosok már „cives et montani“ nevezet alatt fordulnak elő, mi arra mutat, hogy e helység akkor már város volt és lakosai bányászattal foglalkoztak. Ezen bányadalom 1690-ben vétetett meg Felsőbányavárosától 25,420 forinton, azóta változó sikerrel miveltetett, a vájnavizeknek a mélységbőli kiemelése sok küzdelemmel járván. Ez teljesen csak a legujabb időben sikerült, azért is a mélység kellőleg feltárva nincsen, jelenleg főfeladata az ottani bányagondnokságnak ezen költséges munkálatot minél hamarább bevégezni, e mellett pedig a régiek által visszahagyott maradékokból ezen költségeknek legalább egy részét fedezni. Késlel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

teti ezen munkálatot azonban azon kedvezőtlen körülmény, hogy a mélység csak két akna által közelithető meg, melyek a vájnatelek két legszélső oldalain vannak lemélyitve, s az azok közötti 800 ölnyi köz, melynek kellő közepén volt a felsőbb szintekben a legdúsabb ércz csak több évek eltelte után lesz átvájható.

A viztelenitésre szolgál az ugynevezett Borkuti altárna, mely összesen mintegy 1400 öl hosszu „a középhegy“ csucsát, melyen keresztül a telérek csapnak, 150 öllel mélyiti alá és nem csak a felsőbb szinti, hanem a mélységből felemelt vizeket is vezeti a külszinre. Vizek elvezetése.

Ezek emelésére szolgál egy vizoszlopgép, összesen 39 lóerővel és egy vizkerékgép 5 lóerővel, melyek azonban csak nehezen birják a mély vizeket a létező 45 ölnyi magasságra emelni.

A vájmányok szállitására szolgál egy 12 lóerejü vizoszlopgép és egy 5 lóerejü vizkerékgép, továbbá 1312 öl bel és 891 öl külvaspálya.

A nyeredékek egy része évenkint mintegy 1500 mázsa dúsércz, a másik része csak zuzércz, melyek évenkint mintegy 300,000 mázsa, 14 zuzdában és az ezekhez tartozó szérdékben dolgoztatnak fel. Ez intézetekben létezik 291 nyilvas 44 folytonos lökszér és 280 egyéb szér és készülék. Az itt nyert marák évenkint mintegy 40,000 mázsára rugnak.

A zuzdák valamint az aknaszállitási és vizvezetési gépek hajtására szükséges csapóviz 5, összesen 6246 öl hosszu árokban vezettetik a távolfekvő völgyecskékből, rendeltetésük helyére. E viz mintegy 200 lóerőt képvisel, melyekből 17 a szállitásra 44 a vizemelésre és a többi a zuzdák hajtására fordittatik.

E bányadalom jövedelme különböző időszakokban igen különböző volt. Igy Jövedelmezés.

1792—1796-ig tett az évi nyereség	. . . .	21,200 frt,
1823—1030-ig „ „ „ veszteség	. . . .	2,758 „
1845—1857-ig „ „ „ nyereség	. . . .	5,729 „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az 1862—1868-ik évek közötti eredményeket mutatja a következő táblázat:

É v	Évi nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	5.591	142	2.180	193.950	25.8	50.039	55.630
1863.	**2.039**	118	1.832	162.090	12.2	19.775	17.736
1864.	16.178	185	2.672	245.115	15.6	38.238	54.416
1865.	17.818	158	2.185	204.975	9.3	19.063	36.881
1866.	**28.704**	134	1.914	176.580	18.7	33.020	4.316
1867.	**31.878**	126	1.830	167.400	25	41.850	9.972
1868.	**16.251**	143	2.004	186.705	14.6	27.259	11.008
Összesen	**39.285**	1006	14.617	1.336.815		229.244	189.959
Évi átlag	**5.612**	144	2.088	190.973		32 749	27.137

Kapniki bányadalom.

A kapniki bányák régiségére mutatnak a lőpor nélkül vájt tárnák és nyilámok. Az állam ugy látszik csak a mult század elején kezdett itt bányászkodni, az első kisérletek azonban nem igen voltak kecsegtetők. Nagyobb lendületet csak 1722 körül nyert e bánya, mikor a selmeczi kerületből számos család ide költöztetett és több a kővári uradalomhoz tartozott helység, melyek lakosai e bányászatnál mint munkások dolgoztak, a Teleky családtól visszaszereztetett. Idő folytával az ott létezett magánbányabirtok egészen az állam tulajdonává lett.

Jelenleg áll 42 vájnamértékből, területe tehát 586,843 □öl és számos tárna és két akna által van feltárva.

A tárnák közül emlitést érdemel:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a) a Raineraltárna. Ez szárnyvágatai nélkül 1569 öl hosszu, vájása 1753-ban kezdetett és általa valamennyi telér hárántoltatott. A legfelsőbb Venczelaknát 31 öllel mélyiti alá; Tárnák.

b) a Ferdinándaltárna az előbbinél 52 öllel mélyebben fekszik, megkezdetett 1845-ben, összes hosszusága 2500 öl lesz, a miből eddig mintegy 1590 öl kész, további vájása erélyesen folytattatik.

A nyert vájmányok részint a Raineraltárnán, részint a két aknán keresztül hozatnak külszinre, mely czélból az első vasuttal, az utóbbiak vizkerék által hajtott szállitógéppel vannak ellátva. A Venczelaknánál létezik még egy 12 lóerejü vizemelőgép, mely a Ferdinandaltárna elkészülteig a mély vizeket a Raineraltárnára emeli.

E bányadalomnak nyeredékei állanak évenkint mintegy 8000 mázsa ezüst, 2000 mázsa ólom és 500 mázsa rézérczből, továbbá vagy 200,000 mázsa zuzérczből. Ez utóbbiak felkészitésére szolgál 11 zúzda és szérde, melyek 133 zúznyillal és 67 szérrel és egyéb készülékkel vannak felszerelve. A marák évi előállitása mintegy 20,000 mázsára rúg. Bányanyeredékek.

Valamennyi gép viz által hajtatik, melyeknek mennyisége azonban viztartányok hiányában változó, hatáserejük 120 lóerőre tehető, a melyből az aknaszállitás és vizemelés 59, a zuzdák pedig 61 lóerőt vesznek igénybe.

Különös nagy nyereséget e bányadalom a régibb időkben nem igen adott, igy 1793-tól 1801-ig volt az átlagos évi nyereség 4465 frt, 1824—1826-ig az évi veszteség 3616 frt, mely az 1845—1857 közötti időszakban 24,653 frtra emelkedett. Jövedelmezés.

Jelenleg azonban igen dúsan fizeti vissza a belefektetett tőkét, mint ez a következő táblázatból látható:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

É v	Évi nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	9.176	27	3.447	173.340	25.8	44.722	53.898
1863.	12.244	28	3.237	165.565	12.2	20.199	32.443
1864.	31.252	40	4.395	224.775	15.6	35.065	66.317
1865.	19.674	33	3.065	160.200	9.3	14.899	34.573
1866.	10.401	29	3.080	158.175	18.7	29.579	39.980
1867.	9.918	39	3.008	161.385	25	40.346	50.264
1868.	**21.400**	34	2.458	133.560	14.6	19.500	**1.900**
Összesen	71.265	230	22.690	1,177.000		204.310	275.575
Évi átlag	10.181	33	3.241	168.142		29.186	39.368

Hogy 1868-ban veszteség mutatkozik, ez nem az érczek fogyatkozásának, hanem azon igen üdvös intézkedésnek pillanatnyi eredménye, mely által ez évben a Raineraltárna alatti érczeknek, emberi kéz által eszközlött vizmentesités folytán, költséges lefejtése mindaddig megszüntetve lön, mig a Ferdinandaltárna azokat el nem érendi, hamarjában pedig a felsőbb szintekben kellő mennyiségü érczeket feltárni nem lehetett. Ez utóbbi azonban jelenleg már teljesittetvén, a jövő év e hiányt ismét helyre fogja ütni.

Oláhláposi bányadalom.

Az oláhláposi bányászat keletkeztéről minden adatok hiányoznak, csak annyi bizonyos, hogy az 1769-dik évben az állam birtokába jutott.

Az egész vájnatelek csak 4 vájnamértékből áll, összes térfogata tehát 100,408 □öl. Az e vájnatelken eddig ismeretes egyetlen telér,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

számos kisebb felsőbb szinti tárnákon kivül a következő két mélyebb tárna és egy külakna által lett feltárva:

a) a Helltárna a 180-ik ölnél hárántolta a telért, a melyen azután kelet és nyugat felé hajtatott. Ez a vájmányok kiszállitására szolgál és e czélból 470 öl hosszuságban vasuttal van ellátva; Tárnái.

b) az Altárna. A Helltárnát 35 öllel mélyiti alá, külről egészen a telérig 386 öl és a telérben mintegy 230 öl hosszu. E tárna alatt mivelet még nincsen és igy az összes vájnavizeket közvetlenül a külszinre vezeti;

c) a külaknának mélysége 55 öl s aljával az altárna szintjét éri. Ez aknánál létezik egy 8 lóerejü vizkerék szállitógép, mely által a vájmányok részint külszinre, részint a Helltárnára emeltetnek.

A vájmányok különösen az évenkint mintegy 200,000 mázsára rugó zuzérczek tovább szállitására külön 2, összesen 520 öl hosszu külvasut szolgál. Ezen zuzérczek 4 zuzdában készittetnek fel, melyek összesen 159 zuznyillal, 42 folytonos lökszérrel és 17 egyéb szérekkel és készülékkel vannak felszerelve.

A zuzdagépek, valamint az egyetlen aknaszállitási gép, vizerővel hajtatnak, az ehez szükséges viz több, összesen 3152 öl hosszu árkokban vezettetik rendeltetése helyére s az általa képviselt 85 lóerőből 8 az aknaszállitásra, 77 pedig zuzdai czélokra fordittatik.

E bányadalom bevált a helybeli kohónál évenkint 5000 mázsa érczet és 30,000 mázsa marát.

Három tisztviselő és 5 felvigyázó vezetése alatt munkát talál itt 306 állandó munkás.

Mint egyéb aranyezüst bányának. ennek jövedelmezősége is változatos volt s habár nemis nagy, de átalában mindig nyereséggel járult az állam kiadásaihoz, igy 1844-től 1848-ig adott évenkint 18,879 frt nyereséget, 1854-től 1858-ig leszált e nyereség évi 319 forintra 1862-tól 1868-ig ismét 975 frtra emelkedett, a mint azt a következő táblázat mutatja: Jövedelmezése.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	3.886	133	2.265	191.700	25.$_8$	49.459	53.345
1863.	6.120	103	1.810	150.975	12.$_2$	18.419	24.539
1864.	**25.273**	122	2.027	173.565	15.$_6$	27.076	1.803
1865.	5.407	134	2.382	197.640	9.$_3$	18.381	23.788
1866.	4.440	99	2.186	165.195	18.$_7$	30.893	35.333
1867.	8.272	61	1.395	103.945	25.	25.986	34.258
1868.	3.977	75	1.063	98.460	14.$_6$	14.375	18.352
Összesen	6.829	727	13.128	1,081.480		184.589	191.418
Évi átlag	976	104	1.875	154.497		26.370	27.346

Rodnai bányadalom.

A rodnai bányászat Erdélyországnak legrégibb bányaszataihoz tartozik. Hajdan igen virágzó lehetett; mert Bonfin szerint a mongolok pusztitása előtt (1241) Rodna helysége mintegy 40,000 lakossal volt népesitve. Ennyi nép ily zord vidéken csak az ipar mezején, nevezetesen a bányászatnál találhatta keresetét. Azóta azonban ily fényre nem vergődhetett többé; mert, ha voltak is néha egyes örvendetes időszakai, egészben véve még is feltünő előhaladásnak nem örvendhetett.

Ezen bányadalom eredetileg a Désán család tulajdona volt, 1766. illetőleg 1795-ben vétetett ettől által azon kötelezettséggel, hogy annak negyedrésze a nevezett család javára szabadon miveltessék. Miután e mű átvételekor az állam ezzel egyszersmind 14,961 frt 31¾ p. p. adósság törlesztését is magára vállalta, ez idő óta pedig e mü

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

folytonos veszteségben állott; az állam követelései is a nevezett család irányában nem apadtak, hanem inkább növekedtek, oly mérvben, hogy azok 1868. év végével 44,994 frtra szaporodtak s a bányanyereség ¼ részével lesznek törlesztendők.

Az ezüsttartalmu ólomérczek itt csak egyes, hol nagyobb, hol kisebb kiterjedésü üleptömzsökben fordulnak elő és ezek egymásközötti viszonyai szerfelett bonyolultak lévén, az illető kezelő hivatalnokok a települési viszonyok iránt csak igen ritka helyt voltak magokkal tisztában, a mi sok, többnyire sikertelen kutatási és feltárási miveletekben nyilatkozott. Ez fő oka volt az eddigi kedvezőtlen jövedelmezőségnek. Érczek tulajdonsága.

A legujabb időben azonban, főkép Posepnynek 1864-ben véghez vitt földtani fölvételei folytán, nagyon tisztultak az előbbi nézetek és most már biztosan várható, hogyha a műkezelés is még egy kis haladást tesz, ezen bánya a reáforditott költségeket dúsan vissza fogja fizetni.

Az egyes tömzsülepek leginkább tárnák által vannak feltárva, melyeknek összes hosszasága 2889 öl, különös felemlitést egyik sem érdemel s csak megjegyeztetik, hogy vájnavizek nem igen fordulnak elő és ezek kiemelésére gép itt nem szükséges.

A vájnanyeredékek leginkább zúzérczekből állanak, melyek évenkint mintegy 90,000 mázsa, 5 zúzdában és az ezekhez tartozó szérdékben dolgoztatnak fel, melyek felvannak szerelve 60 zúznyillal, 14 folytonos lökszérrel és 7 egyéb készülékkel. A fentebb emlitett zúzérczmennyiségből nyeretik mintegy 4000 mázsa ólommara. Vájnanyeredékek.

Amint már emlittetett e bányadalom a legujabb időkig veszteségben állott és pedig 1856-tól 1861-ig átlagosan évenkint 6035 forinttal, most azonban mindinkább javul, ami a következő táblázatból kitünik:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt arany	Termelt ezüst	Ennek értéke	Agio %	Agio frt	Összes nyereség veszteség
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**5·090**		208	9.225	25.$_3$	2.380	**2.710**
1863.	**7.060**		196	8.820	12.$_2$	1.076	**5.984**
1864.	1.509	2	288	14.310	15.$_6$	2.232	3.741
1865.	1.505	2	279	13.905	9.$_3$	1.293	2.798
1866.	**718**	1	242	11.565	18.$_7$	2.163	1.445
1867.	555	1	257	12.240	25	3.060	3.615
1868.	503	2	283	14 085	14.$_6$	2.056	2.559
Összesen	**8.796**	8	1750	84.150		14,260	5.464
Évi átlag	**1.257**	1	250	12.021		2.031	780

Államkohók.

A fentemlitett állami bányadalmaknál, valamint a környékbeli magánbányákban és zúzdákban nyert érczek és marák további értékitése, t. i. az ezekben létező arany, ezüst, ólom és réz tiszta állapotbani elöállítása czéljából léteznek a következő helyeken állami kohók u. m. Fernezélyen, Kapnikon, Láposbányán, Oláhláposbányán, Felsöbányán és Rodnán.

Az első két helyen a kevésbé rezes, Lápos és Oláhláposbányán a rézben dúsabb, Rodnán pedig csak az ottani bányadalomnál elöállitott nyeredékek olvasztatnak, mig Felsöbányán a többi kohóknál nyert rézdús kényekből és nyersrézből tiszta réz állittatik elő, a mely az ugyanott létezö rézpörölydében eladható árúvá átalakittatik.

Tüzelö anyag drágasága.

A fának ára napról napra emelkedvén, az eddigi olvasztási eljárás mellett a kohóköltségek is hasonló arányban emelkednek, a mi is a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

bányászatra annyiban hat károsan vissza, hogy a szegényebb zúzérczek haszonnal többé értékesithetők nem lévén, a bányákban fejtetlenül maradnak vissza, a minek további káros következménye az, hogy az ezekkel vegyest előforduló dusabb érczrészletek sem kerülnek fejtés alá.

E bajon az olvasztási műfolyamnak csak oly iránybani megváltoztatása segithet gyökeresen, melynélfogva a vájnanyeredékekből a nemes ércz elválasztása kevesebb tüzelő anyaghasználat mellett is eszközölhető volna. S miután az e vidéki vájnanyeredékek ezüst mellett majdnem mindig tetemes mennyiségü aranyat is tartalmaznak, a mult évben, két kitünő tehetségü bányatiszt küldetett külföldre azon utasitással, hogy az oltani kohóműfolyamot, különösen a nedves utoni ezüstnyerést tanulmányozván, ez irányban itthon teendő kisérletek iránt, annak idejében tegyenek javastatot.

Ravaszpataki foncsorda.

Az ezen kerületben előforduló aranynélküli vagy aranyban igen szegény érczek feldolgozása czéljából felállittatott a legujabb időben Nagybánya mellett a ravaszpataki foncsorda. Ez intézet felépitése 1867-ben bevégeztetvén, a legjobb eredménynyel működik és oly lendületet nyert, hogy annak belső készülékeit már 1868-ban szaporitani kellett.

Az összes kohóknál 1862—1866-ig 27,855 forint veszteség, 1867-ben ellenben 35,655 forint, 1868-ban 19,561 frt nyereség mutatkozott.

Ezentul a kohók nyereséget vagy veszteséget nem fognak kimutatni, miután az ujbeváltási elvek szerint, e nyereség vagy veszteség az illető beváltatóknak fog beszámittatni és ezáltal az árszabály netaláni hiányai utólag javitatni.

Az ezen kohóműveknél nyert arany és ezüst a gyulafehérvári pénzverdénél váltatik be, az ólom és réz, részint az illető kohónál, részint a nagybányai terményraktárnál adatik el, legnagyobb része pedig ez utóbbi által a pesti termény árúda igazgatósághoz szállittatik, hol az készpénzért eladatik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Rójahidi vasmű.

A nagybányai kerületben csak egy vasmü létezik Rojahidon (Podoruj), mely a sztrimbulyi vaskohó megszüntetése mellett 1847-ben épült. Vasércz bányái, részint Mármarosmegye határában az ugynevezett Netedán, részint Macskamezőn léteznek. Az előbbi helyen nehezen olvadó agyagvasérczek némi kéntartalommal, az utóbbi helyen azonban könnyen olvadó mangán, de egyszersmind villó (phosphor) tartalmu barna vasérczek vájatnak. Ezen vájnákban nyerhető évenkint mintegy 150,000 mázsa vasércz 10—12 krnyi költséggel, fuvarozásuk a kohóhoz további 16—20 krba kerül.

A rojahidi vasgyár jól van berendezve és áll, egy 44 láb magas nagypestből, 1 vasömlesztőből a hozzá tartozó öntödével, 1 igen tökéletes gépekkel felszerelt gépgyárból és kovácsmühelyből, továbbá 1 asztalos (minta) műhelyből. Létezik továbbá itt 2 vasércz pörkpest, 1 széntár és 1 fuvóház.

Vashámorok.

Ezen vasgyárhoz tartozik még két vashámor Strimbulyon és egy kavarda Oláhláposon. Az első kettő jelenleg is üzemben tartatik és azokban évenkint mintegy 3000 mázsa rúdvas készittetik. A kavarda jelenleg szünetel, mivel ott a villótartalmu nyersvasból használható nyujtóvasnak előállitása több évi kisérlet után sem sikerült.

Az egész vasműnek évi termelése mintegy 5000 mázsa nyersvas, 7000 mázsa öntvény, 3000 mázsa rúdvas és 1500 mázsa szervas, termő képességét azonban ezen eredmény korántsem közeliti meg, mely legalább háromannyira tehető.

Ezen vasmű eredménye.

Pénzbeli eredményei e vasgyárnak nem a legfényesebbek, ugyanis: 1851-től 1855-ig volt évenkint 7063 frt vesztesége, 1856—1859-ig évenkint 11.265 frt nyeresége, 1862—1866-ig ismét 23,427 frt veszteség, ellenben 1867-ben 5851 frt és 1868-ban 13,132 frt nyereség volt.

Ezen veszteség daczára, e vasgyárnak fenállása a legjobb eredménynyel van az egész kerületbeli bányászatra; mert más vasgyár e vidéken nem létezvén, kénytelen lenne a bányászat, minden vasszükségleteit más távolfekvő gyárakból fedezni, a mi egyrészt a na-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gyobb szállitási költségek miatt, másrészt azért is igen káros volna; mert gyakori sürgős esetekben a vasszükségletek igen későn volnának megkaphatók. Tétettek azonban czélszerü intézkedések, hogy e vasgyár is mentül hamarább jelenlegi kedvezőtlen helyzetéből kibontakozzék.

A kolozsvári bányaigazgatóság kerületében két nagyobb és egy kisebb aranyezüstbánya, t. i. a nagyági, verespataki és füzes szent háromsági, továbbá két ezüstkohó, Zalathnán és Csertesden, végtére három vasmü Gavasdian, Kudsiron és Sebeshelyen létezik. Ezen bányaművek adtak, az agio beszámitása nélkül, 1862-től 1866-ig átlagosan 7237 frt veszteséget, ellenben 1867-ben 3064 frt és 1868-ban 19,291 frt nyereséget. Az agio beszámitásával pedig 1862—1866-ig 21,216 frt, 1867-ben 25,279 frt és 1868-ban 40,150 frt nyereséget, tehát igen szép haladásnak indultak. Előirányozva volt 1867-re 86,315 frt felesleg, 1868-ra 43,613 frt hiány, a tettleges eredmény szerint mutatkozott 1867 ben 71,235 frt felesleg, tehát 15,080 frttal kevesebb, 1868-ban ellenben 383,736 frt felesleg, tehát 427,349 forinttal több. Kolozsvári bányaigazgatóság.

A fent elősorolt bányaművek között legjelentékenyebb a nagyági. Régi, még lőpor alkalmazása nélkül hajtott vájatok bizonyitják, hogy bányászat Nagyágon már az őskorban létezett, azonban nem tudni mi okból elhagyatva a mult század közepe tájaig, még az efeletti hagyományok is hiányoznak. 1746-ban találtatott ott történetesen egy régi hányán egy dús érczdarab, mely annak ujbóli felnyitására indokul szolgált. Nagyági bányadalom.

Ezen vájnaműnél bir, a fenséges uralkodó család $^{37}/_{128}$, a bányakincstár pedig $^{32}/_{128}$ részt, a többi $^{59}/_{128}$ rész a Born Gersdorf, báró Sardagna, gróf Kutulinszky és gróf Fanetti családok tulajdona. Azon 1718. évi augustus 4-én kelt szerződés által, melynélfogva a fentebb emlitett $^{37}/_{128}$ rész közül $^{16}/_{128}$ Born Mária által Erzsébet Krisztina III. Károly király özvegyének átadatott, ezen bányamünek igazgatása is valamennyi akkori részvényes által, az állami bányahivatalokra ruháztatott.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Tárnák. E bányászat tárgyát képező vájnatelek áll, 4 ugynevezett nagy és 12 függelék mértékből, egész térfogata e szerint 162,813 □öl, eddig csak tárnák által van feltárva, melyek a mint a vájás a mélység felé haladt, mindig mélyebben és mélyebben nyittatnak.

E tárnák közül legnevezetesebbek:

a) a Máriatárna, ez volt az első és még 1747-ben nyittatott;

b) a „Régi altárna", az előbbi alatt 16 öllel, 1748-ban nyittatott;

c) a Fülöp Jakabtárna, az előbbit 8 öllel mélyiti alá, 1749-ben vájatott;

d) a Bernhardtárna, ez utóbbinál 35 öllel mélyebb, 1750 körül kezdetett meg;

e) az 1765-ben megkezdett Józseftárna, a Bernhardtárna szintjét 44 öllel mélyiti alá, szárnyvágatai nélkül mintegy 750 öl hosszu;

f) a Ferencz császáraltárna, a Józseftárnánál 75, a Máriatárnánál pedig 176 öllel melyebb, szárnyvágatai nélkül vagy 1290 öl hosszu, vájása 1824-ben kezdetett meg.

Átalka. Tulajdonképeni akna nem létezik Nagyágon s a mi ott annak neveztetik, az inkább csak átalka, a külre egy sem terjedvén. Igy a Józsefakna összeköti a Józseftárnát az ezalatt 45 öllel mélyebben fekvő főnyilámmal, a Ferenczakna ez utóbbi főnyilámot a Ferencz császáraltárnával, végre az uj és Danielakna, ez utóbbi tárnából vannak mintegy 20 ölnyire lemélyitve.

Vájnanyeredék. A vájmányok legnagyobb része aranyban dús tellurérczekből állanak, melyek számtalan 1—3 hüvelyk vastag erecskékben és azokban is igen szakadatosan fordulnak elő, vastagabb telérke csak egy pár ismeretes, de ezek is ritkán érik el a 2—3 lábat. Ezen érczek mellett nyeretik még évenkint mintegy 40,000 mázsa zúzércz, a melyek 10—57 nyillal felszerelt zúzdában és a hozzá tartozó szérdékben mintegy 20,000 mázsa beváltható marát szolgáltatnak.

A szükséges viznek felfogására szolgál egy földalatti és két a földszinén létező tó, melyekben összesen mintegy 1.260,000 akó viz van.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

E bányamű jövedelmezősége nem volt oly nagyon ingadozó, mint azt egyéb fémbányaműveknél tapasztaltuk, ugyanis e bányamű fenállása óta 1868. év végeig volt az összes nyereség 4.768,341 frt 93 kr, tehát átlagosan egy évben 39,736 frt 18 kr. Jövedelmezés.

1862-től 1866-ig volt . . . . . 66,690 frt,
1867-ben . . . . . 71,969 „
1868-ban . . . . . 60,655 „ nyereség.

Ezek oly számok, minőket ritka bányamű mutathat és bizonyitéka annak, hogy a részvényesek reményei jogositottak voltak, midőn e műnek vezetését a kincstárra bizták.

A felsőbb szinti érczek mindinkább véglefejtésre kerülvén és ez utóbbi a mélység felé haladván, szükségesnek látszott a Ferencz császáraltárna alatti még igen dús érczközemek feltárása, mely czélból a mult évi augustushóban, Bécsben tartott társulati gyülésen elhatároztatott, hogy az utóbb nevezett altárnán egy nagyobb méretü akna, mely annak idejében a külszinre is feltörendő lészen, mélyitessék és ott a vizek emelésére egy gőzgép állitassék. E munkálat mintegy öt év alatt be lesz fejezve és közel 100,000 frtba fog kerülni, mely összeg fedezésére részint a befolyó nyereség egy része, részint a 131,000 frtnyi tartalékalap van szánva. Ferencz császáraltárna.

A Füzes sz. háromsági bányászatnak keletkezése a mult század közepetájára esik, a mikor az magánosok által miveltetett és hosszabb ideig Erdély áldásdúsabb bányái közé soroztatott. Füzes szt. háromsági bányászat.

Hanyatlása, részint a btrtokosok túlzott nyereségvágyának, részint hibás miveletekből eredett nehézségeknek, részint a hiányos zúzdai üzemnek tulajdonitható, mig végtére a kincstár 1838-ban annak legnagyobb részét 11,250 frton megvette.

A vájnatelek 4 nagy mértékből áll, térfogata tehát 40,703 □öl, a mely $^{126}/_{128}$ részig az állam tulajdona. Vájnatelek kiterjedése.

A bányászati viszonyok itt igen hasonlitanak mind földtani, mind miveleti tekintetben Nagyághoz és azért igen szép jövőt igér ezen jelenleg igen szerény bánya, főkép, ha annak egy más főnehézségét t. i. a zúzművek hiányát is czélszerüen megszüntetni sikerülend.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az állam főfeladata itt a bányamű kellő felszerelése után, mielőbb a mélységet feltárni, miután a telepek, felsőbb közemeikben, már nagyrészt levannak fejtve. Az e czélból létrejött 380 öl hosszu altárna 1859-ik évben érte el az Antal főtelért s ennek kellő feltárása után a bányamű kivánt felvirulásnak indult és mindamellett, hogy most még kifejlődésének csak kezdetleges fokán áll, csekély üzemeszközeihez képest kielégitő jövedelmezést mutat.

Bányanyeredék. Évi termelése mintegy 3 p. font termésarany és 10,000 mázsa zúzércz, mely utóbbiból mintegy kilencz p. font zuzarany nyeretik. E termelést jelenleg nagyobbra fokozni nem lehet; mert csak 2 összesen 24 nyillal felszerelt zúzdával lévén ellátva, többet ennél feldolgozni nem képes.

E mű jövedelmezőségét mutatja a következő táblázat:

Év	Számlaszerü nyereség **veszteség**	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség **veszteség**
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**163**	7	4	4.905	25.$_8$	1266	1.103
1863.	**1.945**	3	2	2.115	12.$_2$	258	**1.687**
1864.	9.893	9	6	6.345	15.$_6$	990	10.883
1865.	2.533	10	4	6.930	9.$_3$	645	3.178
1866.	**4.827**	10	5	6.975	18.$_7$	1304	**3.523**
1867.	269	11	6	7.695	25	1924	2.193
1868.	**788**	14	8	9.810	14.$_6$	1432	644
Összesen	4.972	64	35	44.775		7819	12.791
Évi átlag	710	9	5	6.396		1563	2.273

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Verespataki bánya.

Már a mult század utolsó negyedében Verespatakon több aranybányák mélyebb közei vizzel lévén eltelve, a kincstár kiváló figyelmet forditott ezen akadály elháritására, átalában pedig arra, hogy az ottani dús aranyércz telepeknek egy megfelelő mélyebb szinten eszközlendő feltárása által, mikép lehetne ezen történetileg is oly nevezetes bányászatnak kivánt nagyobb lendületet adni.

E kettős czélt szem előtt tartva kezdette meg a kincstár 1783-ik évben, a mostani ugynevezett orlai altárnát, azon biztos számitásban, hogy ezen vállalatra forditandó költségeit meg fogja tériteni az ezáltal szaporitandó nagyobb aranytermelés, miután azon időben a kincstár, mint egyedüli kizárólagos beváltó, minden nehezék nyers aranyért körülbelül 4 frt 30 kr p. p. belérték mellett, csak 2 frt 59 krt fizetett és igy minden nehezék után 1 frt 31 kr p. p. nyereménye volt. Az altárna fővájvége 1791-ik évben 673 ölnyire haladott előre, midőn további folytatásának megszüntetését az állam akkori pénzviszonyai szükségessé tették. A további munkálat csak 1802-ben kezdetett meg ismét s midőn 1807-ik évben, összesen 901 ölnyire hatoltak volna be, ugyanezen évben minden további munka ez irányban végkép megszüntettetett, minek oka az volt, hogy a kincstári közegek az altárna által hozzáférhetővé vált kisebbszerü ugyan, de számos ércztelérkéket hasznositani nem birták.

Bányászati müveletek.

Két izben fogott hozzá a kincstár saját kölségén és saját erejével ez irányban tovább hatolni, de mindig kielégitő eredmény nélkül. Egy másik több évi kisérlet, melyszerint az altárnából hozzáférhető telepek lefejtés végett magánosoknak engedtettek át, még károsabb eredményt szült; mert ezek csak pillanatnyi haszon után törekedve, alig egynehány évi vállalkozás után ezen munkálataikat is, bekövetkezett leghiány és számos más akadályok miatt megszüntetni kényszerittetvén, az altárnát saját erejökön sem fentartani, sem pedig egyik vagy másik pontján kitüzött czéljához vezetni képesek nem voltak.

E vállalattal a kincstár 1816-ban végkép felhagyott, az ottani épitményeket eladatta s tényleg minden ez altárna iránti jogairól és igé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nyeiről lemondott. Mely év után 1833-ig Grilla nevezetü egyes magánzó tett kisérletet e vállalat nehézségeivel megküzdeni, mig az emlitett évben egy 60 bányarészből alakult társulat vette át az altárnát birtokába, a nélkül azonban, hogy azt csak járható állapotba helyezni is képes lett volna.

Igy telt el, ezen altárna megkezdése óta, 63 év, mig végre a kincstár meggyőződve folytatásának szükségéről, az utóbb emlitett társulattal 1845-ik évi martius 1-én kötött szerződés folytán, az altárna illetőleg az egész a társulat birtokában levő bányamü felett az igazgatóságot oly kötelezettséggel vállalta el, hogy azt kellőkép felszerelve a bányát szabályszerüen művelni fogja. A bányabirtokra nézve kiköttetett, hogy az mely akkoriban 60 bányarészből állott, oszoljon 128 bányarészre és ezekből 60 oszoljon fel ismét aránylag az eddigi részvényesek között; 60 átadatik a kincstárnak a fenebb érintett kötelezettség fejében, 8 pedig a fenséges kir. család birtokába bocsáttatik át. Egyidejüleg a magánrészvényesek az osztalékra nézve lemondottak minden igényről azon időig, mig a kincstár által a vállalatba befektetett tőke a bányamü jövedelmeiből egészen fedezve nem lesz, mely szerződés folytán az orlai altárna egy uj korszakba lépett.

Ezen műveletek eredménye.

Az eddigi munkálat csak az orlai altárnának és szárnyvájatainak előállitására szoritkozott, miáltal a felsőbb magánbányáknak nevezetes segitséget nyujtott; mert ezek mélyebb közemeiből a viz lecsapoltatván, itt a további munkálkodás sikeres eredménynyel lehetővé tétetett. Minélfogva közgazdászati szempontból nagyrabecsülendő előnyt nyujtott ugyan a kincstár a magán bányászatnak, de pénzügyi szempontból még sikert nem mutathat fel; mert hátra van még az altárna szintjében létező ércztelérkék és tömzsök feltárása és jövedelmező fejtése.

E feladat sikeres megoldását csak a verespataki ércztelep sajátságos viszonyainak és természetrajzi jellemének tanulmányozása teszi lehetőve, melylyel egy különösen e czélra rendelt egyén foglalkozik. E munkálat rövid idő alatt be lesz fejezve és attól bizton remélhető, hogy az a további üzemre nézve hasznos utmutatóul fog szolgálni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Eddig egy pár feltárás történt főkép a katroncza és korhoktömzsön és némely kisebb jelentőségü telérkéken, melyek folytán bár kevés termés aranyat de igen jó zúzérczeket szolgáltató közemek nyittattak fel s ezekből már most is sokkal több volna kifejthető, mint a mennyit a létező zúzdaeszközök feldolgozni képesek.

Ezen bányaműhöz tartozik egy 99 nyillal, 66 foncsormolnával és 15 különféle szerkezetü szérrel felszerelt zúzda, mely a vájnával egy 1994 öl hosszu vasutvonallal van összeköttetésben. Ebben feldolgoztatik évenkint mintegy 70,000 mázsa zúzércz, melyekből mintegy 50 p. font arany és 30 p. font ezüst nyeretik. E bányamű berendezése.

Ezen bányamű végczélját még nem érte el, jövedelmezősége tehát kevésbé lehet kielégitő. mivel mint már emlittetett a feltárt zúzérczeknek csak egy csekély részét képes értékesiteni.

Jövedelmezőségét a következő táblázat mutatja:

Év	Számlaszerü nyereség veszteség	Termelt		Ennek értéke	Agio		Összes nyereség veszteség
		arany	ezüst				
	frt	p. font		frt	%	frt	frt
1862.	**31.130**	19	13	13.410	25.$_5$	3.460	**27.670**
1863.	**30.151**	27	13	18.810	12.$_2$	2.295	**27.856**
1864.	5.695	86	37	59.695	15.$_6$	9.312	15.007
1865.	**2.841**	81	45	56 700	9.$_3$	5.273	2.432
1866.	**6.137**	53	43	36.710	18.$_7$	6.865	728
1867.	**6.741**	50	34	35.280	25	8.820	2.079
1868.	**9.583**	47	29	33.000	14.$_6$	4.180	**5.403**
Összesen	**80.888**	363	214	253.605		40.205	**40.683**
Évi átlag	**11.556**	52	31	26.229		8.041	**3.515**

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Mint kutatási vállalatok felemlithetők még az offenbányai István nevü ezüst- és ólomvájna és a zsillvölgyi kőszénbánya, mely utóbbiról alább fogok megemlékezni. Az offenbányai vájnánál az Istvántárna folytatása által czéloztatik a felsőbb szintjeiben igen dús Istvántömzs feltárása a mélységben, mihez még mintegy 8 ölnyi kivájás kivántatik, s czélját ez év folytán elérendi.

A kolozsvári bányaigazgatóság kerületében fekvő állami és magánbányák nyereményei, a zalathnai és csertesdi kohókban dolgoztatnak fel.

Zalathnai ezüstkohó.

A zalathnai kohó felállittatott 1747-ben és épen egy század mulván 1848-ban az oláhok által felégettetett és fenékig leromboltatott, 1851-ben 104,086 forintnyi költséggel ujolag felépittetett. Jelenleg áll az két kohóépületből, egy foncsordából, két széntárból, a higanykohóból, kémdéből, pörköldéből és 6 tiszti lakházból. Belső felszerelése pedig magában foglal 4 olvasztót, 2 lángpestet, 1 üzhödöt, 2 foncsorhordót, 1 készelőhödöt és 5 körfúvót.

Az erőműveket viz hajtja, melyet az ottani patak szolgáltat mintegy 24 lóerővel.

Kohóeredmény.

Ezen kohó üzemének pénzbeli eredményei 1866-ig, elnem háritható nehézségek miatt igen kedvezőtlenek voltak, igy 1852—1856-ig az átlagos évi veszteség 28,311 frt tett, 1862-től 1866-ig pedig 6639 frtot, 1867-ben ellenben 4695 frt nyereséget és 1868-ban ismét 4062 frt veszteséget eredményezett.

Csertesdi kohó.

A csertesdi kohó felállittatott 1763-ban 2 kis pesttel, 1792-ben épült egy magas pest, melynek helyere 1798-ban ismét két középpest épittetett, 1800-ban lebontatott a régi két kispest is. Jelenleg áll az 4 középpestből, 1 üzhödből és 1 készelőhödből, melyeknek a szükséges szelet 4 szekrény és 2 közönséges fúvó szolgáltatja. Az erőművek hajtására szükséges vizet részint az ottani patak, részint az 1858-ik évben helyreállitott fauragi tó szolgáltatja.

Ezen kohónál olvasztatnak a nagyági és füzesi állami valamint a környékbeli magánbányák érczei és marái; évi termelése mintegy 250 p. font arany, 300 p. font ezüst és 30 mázsa réz.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

1826-tól 1830-ig adott e kohó évenkint átlagosan 924 frt nyereséget 1851-töl 1855-ig 1256 frt veszteséget, 1857-ben 4971 frt, 1862-töl 1866-ig 4212 frt, 1867-ben 11,201 frt és 1868-ban 12,294 frt nyereséget. Kohóeredmény.

Ezen kohó tüzelő anyagbeli szükségletét, előnyös szerződések alapján, magán erdőkből igen jutányos áron fedezi s ezenkivül azon körülménynél fogva, hogy az arad-gyulafehérvári illetőleg a zsillvölgyi szárnyvas uthoz közel fekszik és igy az ottani kőszénhez olcsón juthat, igen szép jövőnek néz elébe.

Azelőtt létezett még Offenbányán is egy igen szépen jövedelmező ezüstkohó, mely azonban az 1848-ik év utáni korszakban ferde beváltási eljárás és szabályzat folytán oly nagy veszteségekbe jutott, hogy annak tökéletes felhagyása 1858-ban elhatároztatott, mely határozat folytán az a készletek feldolgozása után 1866-ban működését tettleg megszüntette. Offenbányai ezüstkohó.

Azon tekintetből azonban hogy ezen kohó valamennyi erdélyi kohó közül a legnagyobb feldolgozási képességgel bir és a legállandóbb és leghatalmasabb vizerővel rendelkezik; továbbá mivel Offenbánya igen jó közlekedési utak által mind a verespataki, mind a kőrösbányai vidékkel össze van kötve és ezekhez közelebb is fekszik mint Zalathna, végtére tüzelő anyaggal a topánfalvai erdőkből bármily mennyiségben igen könnyen ellátható, mig ellenben a zalathnai kohó közelében már a fa igen ritkul, e kohónak sokkal szebb jövendőt lehet igérni mint a zalathnainak: ugyanazért intézkedés tétetett, hogy az offenhányai kohó még ez évben ujolag megindittassék.

A vajdahunyadi állami vasgyár vasércztelkei 313,131 □ölnyi területet foglalnak el, s van emellett vasérczekre még 10 szabad kutatási kör. Ezen vasgyárak csoportozatához tartozik: Vajdahunyadi vasgyárak.

a) a govasdiai vasolvasztó, vasércz vájnákkal Gyaláron és négy egymástól elszórva fekvő vaspörölydével;

b) a sebeshelyi vasfinomitó, egy hengerdével és három pörölydével egy szük völgyben elszórva;

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

c) a kudsiri vasfinomitó egy hengerdével. Valamennyi az aradgyulafehérvári vasutvonattól 1 legfeljebb 2 mérföldnyi távolságban.

E gyárművek 1744-től kezdve mostanig folytonosan igen szép jövedelemmel nevelték az állam bevételeit, noha az üzemeszközök, melyekkel felszerelvék már avultak és hiányosak s hajtóvizök csekélysége miatt, nyáron ha szárazság, télen pedig ha kemény fagyok uralkodnak, évente két három hónapig is kénytelenek szünetelni. De egyéb viszonyaik kedvezők s nagyszerü vasgyárak állitására V. Hunyad környéke mintegy magától a természettől van kijelölve; mert a gyalári vájnákban a legtisztább és kitünő vasércz, 40—50% vastartalommal oly nagy mennyiségben jön elő, hogy az ércztelep, egész hegyet képezvén, legalább egy századig egy millió mázsát meghaladó vasérczet képes évenkint szolgáltatni. Továbbá a zsilvölgyi temérdek kőszén, a piskipetrozsényi vaspálya kiépitése után, mely V. Hunyad mellett egy kis mérföldnyi távolságban halad el, e vasfinomitásnál a legnagyobb haszonnal lesz értékesithető. Végre a v. hunyadi és szászvárosi államerdők 50,000 szabályöl évi termelés mellett, e vasgyárakat évenkint legalább is 38,000 öl fával láthatják el, mely famennyiséggel 240 ezer m. nyers vasat lehet előállitani.

Ezek termelése.

Ezen vasgyárak termelése jelenleg mintegy 50,000 mázsa nyers és 35,000 mázsa vertvas, évi jövedelme volt 1862-től 1866-ig átlagosan 9850 frt, 1867-ben 12,881 frt veszteség és 1868-ban 21,511 frt nyereség.

Zsillvölgyi kőszéntelep.

Még a mult évben, midőn az első erdélyi vaspálya megnyitása közeledett s annak a zsillvölgy felé a kőszéntelepig kiterjesztendő folytatása tettleg munkába vétetett, a fentebb emlitett s mindenekfelett a vasipar fejlődésére alkalmas hunyadmegyei viszonyoknak bányászati, különösen vastermelési szempontból leendő tanulmányozása végett Péch Antal pénzügym. oszt. tanácsost küldtem Hunyadmegyébe, ki is észlelvén a Zsillvölgyében a kifogyhatlan gazdagságu és kitünő

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

minőségü kőszéntelepet, hol akkor a kincstár 16 bányamérték birtokában volt, az üresen hagyott kőszéntelep nevezetesebb részeinek lefoglalását haladék nélkül eszközöltettem; minélfogva az állam a Zsillvölgyben, jelenleg 71 bányamértéket és Pécb A. oszt. tanácsos czélszerü intézkedései következtében 107 szabad kutatást bir, s ezek biztositására, lehető kiterjesztésére és a telepek kellő feltárására jelenleg fő figyelem fordittatik, mivel feladatul van kitüzve e kőszénbányát a petrozsény-piski vaspálya megnyiltáig termelővé és igy mielébb jövedelmezővé tenni.

Ezen kőszénbánya hazánk eddig ismert kőszéntelepei közt a leggazdagabbak közé tartozik s hivatva van nemcsak a hunyadmegyei gazdag virágzást igérő vasipar biztos fejlesztésére, hanem arra is, hogy a tüzelő anyagban szükséget szenvedő alföldnek olcsó és jóminőségü tüzelő szert szolgáltasson s ezáltal hazánknak eddig csak földmiveléssel foglalkozó ezen nagy területén az iparfejlődés is előmozdittassék, sőt még az ország fővárosa is nagyobb mennyiségben kőszénnel láttassék el. Ezen kőszénbánya hivatása.

Mint fentebb már hódoló tisztelettel megjegyeztem, Vajda Hunyad környékén a legtisztább és kitünő minőségü vasércz 40—50%-nyi vastartalommal, oly nevezetes mennyiségben jön elő, hogy ezen ércztelep nagy tömege egész hegyet képez s az eddigi feltárások után itélve, legalább egy századig több mint egy millio mázsa nyers vasat képes évenkint szolgáltatni; továbbá a zsillvölgyi kőszéntelepek, ahol egész 70 lábnyi vastag kőszénrétegek is fordulnak elő, századokon át sem lesznek kiaknázhatók, az érintett hazai ipar emelésén kivül, azon szerencsés körülménynél fogva, hogy közel a Dunához, Moldva-Oláh és Törökország szomszédságában feküsznek, nagyobbszerü kiviteli forgalomra is vannak hivatva. Mert ha a tervben lévő oláhországi vasuthálózattal az első erdélyi vaspálya össze lesz kapcsolva, mi annyival könnyebben s minden nagyobb áldozat nélkül létesithető, miután a határszélig alig két mérföldnyi pályahosszabbitást kellene csak eszközölni: akkor a vajdahunyadi vas- és zsillvölgyi kőszénbányák

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

délkelet felé, az aldunán s ugy a Fekete és Középtengereken, hol jelenleg egyedül Angolország kőszene szerepel, lesznek hivatva évi termelvényeik legnagyobb részét érvényesiteni, melyek kivitele az emlitett vonalon nagy mérvben lesz eszközölhető.

Minélfogva piski-petrozsényi vaspálya megnyitásával elérkezettnek vélem az időt, hogy azon nagy kincs, melylyel a kincstár a vajdahunyadi vasérczben és a zsillvölgyi kőszénben rendelkezik, haszinte jelentékeny befektetések mellett volna is létesithető, a közgazdászati érdekek előmozditásával szintugy, mint a kincstári jövedelmek emelésével, minél elébb értékesittessék.

A hunyadmegyei vasipar és kőszénbányászat leeendő kezelése.

Mely czél nézetem szerint két uton érhető el, t. i. vagy maga teljesiti az állam a nevezetes összegeket igénylő befektetéseket a bányaüzlet kincstári kezelése mellett, mely esetbe nem kétlem, hogy a magyar állambányaigazgatás, mely mostoha viszonyok közt még ott is tudott hasznos eredményeket felmutatni, hol a magánbányászat bekövetkezett veszteségek folytán a bányával felhagyott, ezen bányaipart, az itteni kedvező és a legszebb reményekre jogositó viszonyok közt, az állam hasznára, gyümölcsöző eredménynyel fogja berendezni és kezelni.

Ezen ut választásánál azonban, mely kezdetben egy pár milliót haladó befektetést minden esetre igénybe veend, komolyan megfontolandó, vajjon az államnak nem inkább feladata-e oly vállalatoknál a magán vállalkozási szellemnek tért engedve ott, ahol ez képes a szükséges tőkét olcsóbban beszerezni s a kezelés szabadabb mozgása, valamint a kereskedési esetlegességek azonnali felhasználása mellett, az értékesitést kedvezőbben létesiteni.

Beruházások létesitése.

De másrészről arról lévén meggyőződve, hogy az államvagyon nevezetesebb részeit, kivévén azokat, melyek csekélységöknél vagy elszórtságuknál fogva kellő haszonnal házilag nem kezelhetők, anyagilag emelkedő országban, hol minden ingatlan értéke nevezetes emelkedésnek néz elébe, az állam szembetünő kára nélkül eladni czélszerü nem lenne; ugyanazért az ezen köszén- és vasbányáknál teendő beruházásokra nézve követendő másik ut az lenne, ha

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a kincstár fentartván ezen vas- és kőszéntelepekre vonatkozó tulajdonjogát, a megkivántató befektetések létesitése és az üzlet vezetése iránt elegendő pénzerővel rendelkező és szakértő vállalkozókkal hosszabb időre szerződnék akképen: hogy a szerződés tartama alatt a befektetett tőke törlesztetvén, a nyerendő haszonban az átengedett vagyon értékarányához képest az állam is részesülne s a szerződés lejártával, a vállalat a befektetésekkel együtt, minden megtérités nélkül, az államkincstár rendelkezése alá visszakerülne.

Ezen gazdag kincs mielébbi kellő értékesitése végett, a helyszini vizsgálatok folyamatban vannak s a meginditott tárgyalások mihelyt kellő eredményre vezetnek, az azok alapján történt megállapodásokat, legfelsőbb jóváhagyás végett cs. k. Felségedhez hódoló tisztelettel felterjeszteni el nem mulasztom.

A magyar koronaországok területén létező összes bányászat zárszámláit egybefoglalva a IX/. alatt mellékelt főkimutatás tünteti ki. IX/

A mennyiben az állami kohók és vasgyárak készitményei helyben el nem adhatok, ezeknek elárusitását a pesti terményáruda közvetiti. Pesti terméný-áruda.

Ezen intézet a legujabbi időben nevezetes változtatásokon ment keresztül. Ugyanis 1867-ig mint a bécsi terményárúdaigazgatóság fiókintézete, csak ennek nevében működött és önálló számlája nem lévén az üzletéből eredett nyereséget vagy veszteséget önmaga ki sem mutatta. A mr. kir. ministerium megalakultával azonban e viszony megszünvén 1867-ben önállólag állitotta össze üzlete eredményét. Az emlitett évben már az állami bányaművek terményeit bizonyos meghatározott áron vette át saját számlájára és az elárusitás folytán elért 107,933 frtnyi hasznot szinte saját javára irta.

E viszony 1868-ban annyiban megváltozott, hogy elhatároztatott, miszerint jövőre az elárusitásból eredő haszon vagy veszteség, mely

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

leginkább az árúérték ingadozásából származhatik, a terményárúda kezelési költségeinek aránylagos részével együtt az illető áruszolgáltató bányaművek javára illetőleg terhére irassék, ugy hogy ez intézet ezentul sem hasznot, sem kárt kimutatni nem fog.

Ezen intézet 1867-ben 107,933 frtnyi nyereséget mutatott ki 1868-ban ellenben 70,766 frtnyi veszteséget, átlagosan tehát e két évben 18,583 frtnyi nyereséget. Az 1868-ki veszteség onnan eredett, hogy egy nagyobb részlet még 1867-ben szállitott ólomnak az értéknek csak 1868-ban térittetett meg az illető hányaművek, továbbá, mert a rézárúk ára ez évben 4 frttal szállott alább.

Üzleteredménye. X/

Az összes forgalom a X/. alatti kimutatásból tünik ki, mely szerint az összes elárusitás értéke 1862-től 1866-ig átlagosan évenkint csak 397,328 frtot tett, 1867-ben pedig már 805,599 frtra és 1868-ban 1.419,897 frtra emelkedett.

Pénzverdék.

Az összes bányászat kiegészitő részét némileg a pénzverdék képezik.

A m. korona országaiban két pénzverde létezik, az egyik Körmöczbányán, a másik Gyulafehérvárott.

Ezen pénzverdékben gyül össze nemcsak az állami és magánkohókban nyert arany és ezüst, hanem azon ócska áruszerekben lévő ily fém is, melyek a beváltási hivataloknál kész arany- és ezüstpénzen beváltatnak. Az igy összegyült arany- és ezüstfém mennyiségétől függ a pénzverdék tevékenysége és miután ez főkép az utóbbi uton befolyóra nézve nagyon változó, e verdék is egyes években különböző arányban vannak elfoglalva. Mindamellett szükséges, hogy előállitási képességük oly mérvü legyen, hogy a rendkivül nagy beváltásokat is igen rövid idő alatt pénzzé alakithassák.

E pénzverdék munkaképessége kitünik e következőkből:

Körmöczi pénzverde.

A körmöczi pénzverde bir 7 ujabb Ulhornféle és 7 régibb csavar pénzverő géppel és az ezek képességéhez aránylag egyéb a pénzve-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

réshez szükséges segédgépekkel és készülékekkel; s miután egyegy gép, 10 órai munkaszak alatt, legalább 20,000 darab pénzt ver, képes ezen verde, csak a nappali munkaszak alatt évenkint 84 millio darab pénzt előállitani.

A gyulafehérvári ellenben bir 6 Ulhornféle géppel és az ezekhez szükséges egyéb segédgépekkel és készülékekkel, minélfogva képes szintén csak a nappali munkaszak alatt, évenkint 36 millio darab pénzt kiverni. Gyulafehérvári pénzverde.

Tapasztalás szerint az éjjeli munka folytán csak 75% készül abból, a mi nappal előállitható, e szerint képes éjjel nappal dolgozva előállitani:

a körmöczi pénzverde 147
a gyulafehérvári 63

és mind a kettő . 210 millio darab pénzt.

A XI/. alatt mellékelt kimutatás szerint azonban e pénzverdék, az emlitett összegtől az ujabb időben nagyon hátramaradtak s az 1862—1866-diki korszakban évenkint átlagosan XI/

a körmöczi verdében 11.292,457
a gyulafehérváriban . . . . . 5.042,821 darab veretett.

	1867-ben	és	1868-ban
Körmöczön	1.117,469	—	22.805,515
Gyulafehérvárott . . .	911,499	—	2.885,558

átlagosan tehát e két utolsó évben az

első helyen 11.961,492
a második helyen 1.898,528

darab veretett.

Az utóbbi időkben e két pénzverde legtöbbet állitott elő 1859-ben amikor:

Körmöczön 129.144,671
Gyulafehérvárott 38.343,705

összesen . 167.488,376

pénzdarab készült.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

XII/ A pénzverdék üzeme három főágra oszlik: a beváltásra, az aranyválatásra és a pénzverésre, melynek eredményét a XII. alatt mellékelt kimutatás foglalja magába.

Beváltás. A beváltást terhelő kiadások: az ömlesztési és kémlési költségek, fedezésükre szolgálnak a beváltatóktól bevett kémledijak és azon fémtöbbletek, melyek parányiságuk miatt az egyes beváltmányi tételekben kémlés által meg nem határozhatók, de az egész tömegben összegyülve az anyagkezelés eredményében előtünnek. Ezen üzemág rendesen nyereséget mutat, mely leginkább a beváltmányok számával áll egyenes arányban. Az 1862—1866. évek közötti időszakban tett ezen nyereség átlagosan évenkint

Körmöczön 1.049 frt 8 krt, Gyulafehérvárott 843 frt 71 krt.

	1867-ben	és	1863-ban
Körmöczön . .	3.905 frt 95½ krt	—	2,723 frt 67 krt,
Gyulafehérvárott	1,478 „ 91 „		1,053 „ 29½ „
és átlagosan e két évben az első helyen .			3,313 frt 31 krt,
a másodikon			1,266 „ 10 „
		összesen .	4,579 frt 41 krt.

Aranyválatás. Az aranyválatás czélja, azon aranynak tiszta állapotbani előállitása, mely a beváltott aranytelt ezüstben rejlik. Ezen műtét költségeinek fedezésére szolgálnak a beváltatók által fizetett válatási dijjak (az aranytelt ezüst minden pénzfontjától 1 frt), továbbá azon aranytöbblék, mely az egyes beváltmányi tételekben csekélységénél fogva, kémle utján meg nem határozható; végtére az előállitott mellék nyeredékek, különösen a rézgálicz értéke. Ezen üzemág is rendesen nyereséggel záródik, mely az 1862. és 1866. évek közötti időszakban átlagosan évenként

Körmöczön	9.862 frt 13 krt.
Gyulafejérvárott	9.041 „ 79½ „ tett

	1867-ben	és 1868-ban
Körmöczön . . .	16.778 frt 39 kr. .	16.330 frt 35 kr.
Gyulafejérvárott .	11.852 „ 79½ „ .	8.135 „ 86 „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

e két évben tehát átlagosan

az első helyen . . . . . 16.554 frt 37 kr,

a második helyen . . . . 9.994 „ 34 krra szaporodott.

Rézgálicz nyeretett ezen üzemág javára az 1862—1866. év közötti időszakban átlagosan évenként: Rézgálicznyeredék.

	mázsa	érték
Körmöczön	231	4.512 frt 15 kr.
Gyulafejérvárott . . .	181	3.288 „ 40 „

1867. és 1868-ban pedig évenként átlagosan

	mázsa	értékben
Körmöczön	$242._{50}$	4.240 frt 34 kr.
Gyulafehérvárott . .	$164._{61}$	2.642 „ 36 „

A harmadik üzemág a pénzverés, mely a készitett pénznemek szerint ismét három részre oszlik, a teljesértékü arany és ezüst pénz az ezüst váltópénz és a réz váltópénz készitésére. Pénzverés.

A teljesértékü arany és ezüst pénzkészités főfeladatuk a pénzverdéknek, váltópénzek veretése csak egyes kivételes években fordulván elő; ez viseli tehát nemcsak a tulajdonképeni pénzverési, hanem az egyéb költségeket is. Ezek fedezésére szolgálnak a beváltatók által fizetett pénzverési dijak (az aranynál a beváltmányok értékének ½ %, az ezüstnél pedig az értéknek 1 %) Aranypénz.

Ezüst váltópénz 1862-től 1867-ik évig egyik pénzverdében sem készült és csak 1868. julius havában indult meg az 1868. VII. t. cz. rendelkezése folytán a 20 és 10 krajczárosok veretése mind a két verdében. E törvényczikk által megállapitott 3,300.000 frtnyi ilynemü pénzösszegből veretett 1868. év végeig Ezüstváltópénz.

Körmöczön	969.808 frt 90 kr.
Gyulafehérvárott	309.020 „ 00 „
Összesen	1,278.828 frt 90 kr.

Miután ezen pénznemekben a tiszta ezüst pénzfontja 75 forinttal hozatik forgalomba, miglen annak belső értéke csak 45 frt; a fentebbi tettleg kivert összeg eredményezett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Körmöczön . . . . . 387.923 frt 56 kr.
Gyulafehérvárott . . . . . 123.608 „ 00 „
összesen . 511.531 frt 56 kr.

pénzverési nyereséget.

E nyereség azonban csökken az ezen pénznemek veretésével összekötött üzemveszteséggel, mely

Körmöczön . . . . . 29,262 frt 36 kr,
Gyulafehérvárott . . . . 8,493 „ 34 „

tett, ugy hogy az e pénzveretésből az államra háromló tiszta haszon:

Körmöczön . . . . . 358,661 frt 20 kr,
Gyulafehérvárott . . . . 115,114 „ 66 „
összesen . 473,775 frt 86 krt teszen.

Rézváltópénz. Réz váltópénzek az 1862—1866. év közötti időszakban mind a két verdében verettek, még pedig:

Körmöczön . . . . . 602,484 frt 57 kr,
Gyulafehérvárott . . . . 183,199 „ 90 „ névleges

értékben. Az ezek veretéséből származó hasznot vagy veszteséget a kéznél lévő számadások nyomán tökéletes biztossággal megállapitani nem lehet, mert az e pénzek veretéséhez forditott pénzlapoczok értéke nem számoltatott el ugyanazon évben, a melyben pénzzé verettek, hanem részint korábbi, részint sokkal későbbi években.

A mint emlittetett nem egészen helyes számadások eredménye szerint mutatkozott e pénzek veretésénél a mondott korszakban évenkint átlagosan Körmöczön . . . . . 57,962 frt 81 kr nyereség.

Gyulafehérvárott pedig . . . . . 22,826 frt 31 kr veszteség.

A mult 1867-ben nem veretett egyik verdében sem rézváltópénz, csak az 1868-ik évben kezdetett az ismét meg az uj magyar 4 és 1 krajczáros darabokkal, mégpedig csak Körmöczön; mert itt a rézlapoczok tetemesen jutányosabban voltak megszerezhetők, továbbá mivel ezen verde ilynemü pénzek veretésére átalában alkalmatosabb is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az 1868. VII. törvényczikk szerint kiveretendő volt ilynemü pénzekben . . . . . 300,000 frt — kr. Pénzverési nyereség.

Ebből kiveretett 1868. év végeig

4 kros darabokban	123,971 „	92	„
1 kros darabokban	125,310 „	—	„
Összesen .	249,281 frt	92	kr.

a folyó évben tehát még kiveretendő lészen . . 50,718 „ 08 „

A fentebbi . . . . . 249,281 „ 92 krnyi összeg előállitásának költségei 110,936 frt 22½ krt tévén, mutatkozik e kiveretésnél . . . 138,346 „ 39½ krnyi nyereség.

Ehez adva az ezüst váltópénzveretésből származó pénzverési nyereséget . . . . . 511,531 „ 56 „

tészen az összes pénzverési nyereség . . . . 649,877 frt 95½ krt.

Az előirányzatba fel volt véve (13. fejezet, 5. czim alatt) . . . . . 900,000 frt — kr,

Az eredmény tehát kedvezőtlenebb . . 250,122 frt 04½ krral.

Ennek oka az, hogy a váltópénzverés csak julius illetőleg augustushóban kezdethetett meg és az ezüst váltópénzekhez a szükséges szinezüst is hiányozott, mely különbözet azonban a folyó évben ki fog egyenlittetni.

A pénzverdék fiókintézetei gyanánt tekinthetők az arany és ezüst beváltó hivatalok. Jelenleg létezik ily hivatal Magyarországon 3, u. m. Pesten, Kassán és Temesvárott; Horvátországban 1, Zágrábban; valamennyi egybekötve az ugyanezen helyeken fenálló fémjelző hivatalokkal. 1867-ig csak Pesten volt ily hivatal, mely a bányaterméynáruda ügynökséggel volt kapcsolatban. Ezen hivatalok a magánosok által beváltásra hozott aranyat és ezüstöt, a pénzverési dijak levonásával, teljes értékben téritik meg s miután ezen dijak az illető pénzverde javára iratnak, ezenkivül az ömlesztés, kémlés, szállitás, hivatalnokok fizetése stb. bizonyos költségekkel vannak összekötve, ezen üzemág csak veszteséggel járhat. Arany- és ezüst beváltó hivatal.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ezen veszteség a pesti beváltó hivatalnál 1862-től 1866-ig évenkint átlagosan 3803 frtot tett, mig jelenleg 1867. és 1868-ban mind a négy ily hivatalnál évenkint 6509 frtra rúg. E veszteség főtényezője a tiszti és szolgai személyzet fizetése, évi 4532 frttal, mely az egyesitett fémjelző és beváltó hivatalok ilynemü összes kiadásainak felét képezi.

A beváltott fém mennyisége volt 1862—1866-ig évenkint átlagosan 97 p. font arany és 2921 p. font ezüst, az utolsó két évben pedig 166 p. font arany és 9295 p. font ezüst.

Sóbányászat.

A mr. koronaországok területén létező sótelep, a continensen ismert sóképletek közt mind kiterjedésére, mind sógazdagságára nézve elsőrangu helyet foglal el. A harmadképlethez (Tartiäre Gruppe) tartozó sóképlet az Iza és Tisza völgyvidék felső részén terül el, honnan két hegylánczáltal választva, átvonul Erdélyország területére, innen pedig Moldva és Oláhországba. Északon és nyugaton összeköttetésben áll a Beregh- és valószinüleg a sárosmegyei sóképlettel, valamint a gácsországi nagyszerü sólerakodással is.

A magyarországi sótelepek mivelése emberemlékezetet meghaladó ősidőkre vihető vissza, minek igazolására szolgál az is, hogy legközelebb Máramarosban egy elhagyatott ősrégi sóbányában oly sófejtő eszközöket találtak, melyek még azon korszakban készültek, mikor a vas használata ismeretes nem volt.

A magyar- és erdélyországi sóbányák minő fejlődésen mentek keresztül s mikor lettek az állam kizárólagos tulajdonává? hiteles történeti adatok alapján még ez ideig ki nem mutattatott, mivel e sóbányák történetének megirásával, alaposan eddigelé senkisem foglalkozott.

A magyarországi sóbányák sógazdagsága.

A mr. koronához tartozó országok sógazdagságát jelenben, megközelitőleg sem vagyunk képesek meghatározni; mert a sótömegek, melyek a harmadképlethez tartozó földalatti lerakodványokban be-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ágyalva fordulnak elő, szabályos rétegülés jellegével nem birnak s kimutathatólag szabályos összefüggésben a határos közetrétegekkel nem állanak. De kiindulási pontul szolgáló természeti átmérő hiányában, melyhez a sóbányaüzem által eszközlött felnyitások nyomán juthatnánk, a sótelepek nagymérvü kiterjedése különösen vastagsága miatt, biztosan még azt sem lehet megállapitani, vajjon a só maga a harmadképlet alárendelt tagjának tekintendő-e, vagy pedig jellemzésül elpárolgás által előállott képletnek nevezhetjük.

A sóanyagot néhol kavics, nagyobbrészt pedig különböző alkatu pálakőréteg fedi, melynek vastagsága 1. 2 lábtól egész 30 ölig változik. Kavicsrétegnél a leülepedő vizek gyakran el nem báritható akadályokat, sőt bányaelmerülést is okoznak; néha pedig váratlanul a mélységből fakadnak fel, vagy megbolygatott agyagüregekből, vagy földalatti erekből, melyek összefüggése a földszinti sósforrásokkal kétségbe alig vonható. Só feletti réteg.

A tiszta sókristály szintelen, de egyes fajoknál világosabb és setétebb csikok mutatkoznak, melyek földalatti fordulataikban, óriási achatszalagként tünnek fel. A sótestben néhol egyes agyag- vagy gypszcsikok is fordulnak elő, részint párhuzamosan a sócsikokkal, részint golyóalakban, vagy pedig alaktalan fekvényekben. De a sótömzsöt környező anyag némelykor a sóanyag alkatrésze gyanánt tünik fel, ezzel teljesen egybevegyülve s ugylátszik, hogy ezen anyag a sótömzsből később bekövetkezett jegeczesedés folytán vált ki és üllepedett le a sótest egyes jegeczcsoportozatai körül, alkatrészeik és viszonylagos mennyiségök által az egyes sócsikoknak setétebb szint kölcsönözvén. Jelentkeznek azonban oly szines csíkok is, melyekben agyagvegyületnek semmi nyoma nincsen s kétségtelen, hogy ezek a setétebb szinezetet a világsugarak sajátlagos visszaverődésétől nyerik, a mi ismét a sóparányok sajátszerü csoportulásától tétetik függővé. Sókristály és sócsíkok.

A jelenben ismert és termelés alatt álló sótestek átalában **észak felé tisztábbak és tömörebbek**, ugyanazért a Máramarosban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

termelt kősó keresettebb és kedveltebb, mint az, mely Erdélyben magyarországi fogyasztásra termeltetik.

A sótermelés módja.

A sótermelés, ahoz képest, amint a só élvezhető szilárd kősóalakban, vagy pedig vizben feloldva jön elő, kétféleképen eszközöltetik, vagy bányamivelés t. i. kiaknázás, vagy sófőzés által. A kősóbányászatra nézve a mr. korona alá tartozó országok területén jelenleg 8 sóbánya áll fen, t. i. Szlatinán, Sugatagon, Rónaszéken, Vizaknán, Maros Ujváron, Thordán, Déésaknán és Parajdon; sófőzde pedig 1, Sóvárott. A három első sóbánya Máramaros megyében fekszik, a többi öt pedig Erdély területén.

Sóbányamivelés.

Ezen sóbányák a legközelebb mult időkig sajátságos jelleggel birtak, a mi abból állott, hogy a bányamivelési tervezetek, a feltárási és sókőfejtési rendszer, tekintet nélkül a fekvények és viszonyok különbféleségére, mindenütt egy és ugyanaz volt; ugyanazért ezen életbe léptetett rendszer a legfontosabb követelményeknek mindenben nem felelhetett meg. De az ujabb időkben sikerült ezen elavult rendszeren korszerü változtatásokkal segiteni, elsőben is a sókamrák alakjának megváltoztatása által, a mennyiben azok a hajdan szokásos harangalak helyett, czélirányos mivelésnek inkább megfelelő, négyszögü hasábalakot nyertek, mi által a sókamrák üzemtere is jelentékenyen növekedett.

E rendszer utóbb nagyobb tökélyre fejlődött keresztkamrák alkalmazása által, melyek szintén négyszög hasábalakban miveltetvén, a termelési nyitpontok számát szaporitották és a bányák fenállását hosszabb időtartamra kiterjesztették.

Bányamivelési reformok.

Az ekkép elért előnyök nem valának ugyan megvetendők, mindamellett a régi rendszernek még igen sok hátránya maradt fen s évtizedeknek kellett elmulni, mig az ujabb időkben meggyőződtek arról: hogy e rendszeren a helyi viszonyokhoz képest, legalább kisérletképen változtatni lehet és szükséges is. A közelmult években eszközlött változtatások e következők:

Termelési tér előkészitése.

a) a termelési tér előkészitése hossz- és keresztvágások által, melyek a sótömzs egész hosszában vezetve, a sófejtésre mindenkor

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

elegendő nyitpontot szolgáltatnak, emellett lehetővé teszik, hogy a kivánt sómennyiség minden ponton egy és ugyanazon magasságban termeltessék anélkül, hogy néhol mélyebbre hatolni s a sóanyagot növekedő nehézségek és költségek mellett kellene fejteni és kiszállitani;

b) oszlopművelet eszközlése az a) pont alatt emlitett előkészitési munkálattal összefüggő fal mellett, mely részben réselés, részben pedig, leginkább kisérletképen, repesztés által létesittetik. Mind a két bányamivelettel Erdélyben Déésaknán tétetett kisérlet, még pedig az eddigi eredmények szerint, kedvező sikerrel. Ezen bányamivelet alkalmazása által ugyanott az elmerüléssel fenyegetett és már felhagyásra szánt Józsefakna további mivelése belátlhatlan időre biztosittatott s egyszersmind a czélbavett, sőt már megkezdett tartalékakna nyitása is feleslegessé vált; Oszlopművelet.

c) vizszintes bejárás a bányába s ahol szükségesnek mutatkozik alagutépités azon bányáknál, ahol a termelésre érdemes sótömzs a völgy szintjével egy szinvonalban áll. Ilynemü alagut épitése Thordán eszközöltetett, melynek szádája (Mundloch) a sóhegy aljában van. Az alagut a régi aknákba 300 ölnyire nyulik be, melyekben, mint fentebb emlitve volt, több keresztkamra vágatott s ezáltal a thordai sóaknák termelési képessége 8—10 akkora lett, mint azelőtt volt; Vizszintes bejárás.

d) végre az egyik czélszerü változtatás abban áll, hogy a hajtótorok nem áll többé, mint azelőtt, kémény gyanánt függőlegesen az alatta nyitott termelési tér felett, a mi a gyors sókiszállitást nagy mértékben nehezitette; hanem két erős pillér (Pfeiler) közt akként illesztetik be, hogy a gárgya (Schachtstoss) hossza a kamraoldal függőleges síkjába esik, ezáltal a torokhoz jutás mindenfelől lehetővé van téve és azon esetben, ha a hajtás gőzgép által eszközöltetik, annak semmi akadály sem álland utjában, hogy a hajtócsésze számára vezető czölöpök állittassanak be. Ezen változtatás is a thordai sóbányában létesittetett, mely bá- Hajtótorok elhelyezése.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nya ez idő szerint czélszerüen lévén berendezve, azon ponton áll, hogy az országos vasutak kiépitésével nagyobbmérvü termelésnek s ezáltal az ottani sóbányászat nevezetes emelkedésnek nézhet elébe.

Szlatinai sóbánya.

A szlatinai sóbánya, melynek mivelésre érdemes akna talaptere 8287 □ölet tesz, völgyszint van nyitva s folytonos küzdésben áll a gerinczközeten keresztül a bányába hatoló vizzel. A sótermelés jelenleg több elmerült akna közé esik, melyek határát biztosan tudni nem lehet; ugyanazért a mivelés alatt lévő aknák meddig állhatnak fen, bizonytalan; jóllehet a szlatinai sóbánya a jelenleg fenálló körülmények közt különösen fontos, a mennyiben a szigethi fősórakhelyhez közel fekszik s a szomszédságában folyó Tisza, melynek egyik hajókázható ága épen a bánya mellett halad el, az olcsó sószállitást nagy mértékben elömozditja. Ezen fontosságából azonban a debreczen-szigethi vaspálya kiépitése folytán sokat fog veszteni s jöhet idő, midőn az ottani sótermelés feleslegessé fog válni.

Berendezése.

Szlatinán van jelenleg 47 épület, melyek részben lakásul, részben pedig üzemhelyiségül szolgálnak s összes becsértékök 174,434 frtot tesz.

Az üzemvitelre 11 gép áll fen, 1 gőz, 7 lovas és 3 kézi gép, melyek összesen 59 lóerőt képviselnek.

Bányatorok van 5, melyek részben bányabejáratul, részben pedig a sókiszállitására szolgálnak.

A kezelési szolgálatot 8 hivatalnok, 11 felügyelő, 358 állandó és 107 ideiglenes munkás teljesiti.

Termelése.

A termelés 186$^{2}/_{6}$-ig bezárólag évi átlagban 391,758 mázsát tett, a kiállitási költség pedig 105,944 frtot: egy mázsa konyhasó kiállitására tehát 26.$_{28}$ kr, egy mázsa marhasóra pedig 38.$_{11}$ kr esett.

A legközelebb mult 1867-ben és 1868-ban tett a termelés szintén évi átlagban 533,108 mázsát, a kiállitási költség pedig 107,756 frtot, tehát konyhasónál 18.$_{65}$ krt, marhasónál 28.$_{01}$ krt mázsánként: minélfogva a termelés e két utóbbi évben átlag 141,350 mázsával

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

növekedett, a kiállitási költség ellenben a konyhasónál mázsánként 7.63 krral, a marhasónál 10.10 krral kevesbedett.

A sugatagi sóbánya helyrajzi fekvésénél fogva alagutépitésre igen alkalmas; de a multban elkövetett s következményeik miatt komoly aggodalmakra okot szolgáltató lényeges hibák, melyek folytán a viznek a bányába hatolása mindinkább lehetővé válik s a bányagerincz (First) biztosságából évről évre veszit, nem engedik egy czélszerübb s következésképp jelentékeny költséggel egybekötött bányaépitkezés eszközlését. Sugatagi sóbánya.

E bánya termelése is rövid idő mulva csak a legközelebb fekvő vidék szükségletére fog szoritkozni, mely esetben az ottani sótermeléssel és elárusitással járó hivatalos felügyeletet egy felállitandó fiók sóhivatal könnyen végezheti.

Sugatagon van jelenleg 53 épület, melyek közül 31 kezelési helyiségül, 18 pedig a bányászszemélyzetnek lakásul szolgál, becsértékök 94.962 frtot tesz. Berendezése.

Az üzemvitelre 10 gép áll fen, melyek 37 lóerőt képviselnek.

Bányatorok van 6, melyek részben bányabejáratul, részben pedig a só kiszállitására szolgálnak. A bánya termelési talaptere 6034 □ölet tesz s a kezelési szolgálatot 8 hivatalnok, 8 felügyelő, 302 állandó és 75 ideiglenes munkás végzi.

A sótermelés Sugatagon 1862—1866-ig bezárólag évi átlagban 369.900 mázsát tett, a kiállitási költség pedig 120.597 frtot: minélfogva 1 mázsa konyhasó 32.05 krba s 1 mázsa marhasó 37.86 krba került. Termelése.

A legközelebb mult 1867-ben és 1868-ban tett a sótermelés, szintén évi átlagban 413.782 mázsát, a kiállitási költség pedig 102.015 frtot; esett tehát 1 mázsa konyhasóra 24.07 kr., s 1 mázsa marhasóra 32.34 kr, minélfogva e két utóbbi évben, az ezeket megelőző öt év eredményéhez képest, a sótermelés évi átlagban 43.882 mázsával szaporodott, a kiállitási költség ellenben apadt, nevezetesen a konyhasónál mázsánként 7.99 krral s a marhasánál 5.52 krral.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ha pedig a sugatagi bánya kiállitási költségeit a szlatinai bányáéval hasonlitjuk össze, e költségek Sugatagon többnek mutatkoznak, még pedig mázsánként 186$^{2}/_{6}$-ban 5.$_{78}$ krral s 186$^{7}/_{8}$-ban 5.$_{42}$ krral, mely többlet onnan származik, mivel Sugatagon a vizveszélylyel fenyegetett bányák mentesitése évenkint 8—9000 frtnyi kiadást vesz igénybe.

Rónaszéki sóbánya.

A rónaszéki sóbánya, mely az eddigiek közt a legjelentékenyebb, 45 épülettel van ellátva, melyek részint kezelési helyiségül, részint pedig lakásul szolgálnak s becsértékök összesen 152,200 frtot tesz.

Az üzemnél 9 gép van alkalmazva, melyek 31 lóerőt képviselnek. A termelt só kiszállitásának könnyebbitésére egy 324 öl hosszu vaspálya szolgál. A kezelési és ügyvezetési szolgálatot 7 hivatalnok és 9 felügyelő teljesiti, a sófejtési munkálatot pedig 274 állandó és 58 változó munkás.

Termelése.

Rónaszéken 1862—1866-ig bezárólag, évi átlagban 106,383 frt kiállitási költség mellett 347,148 mázsa só termeltetett; minélfogva 1 m. konyhasó 29.$_{90}$ krba s 1 mázsa marhasó 38.$_{32}$ krba került.

Az 186$^{7}/_{8}$-dik évi szintén átlagos termés 393,255 mázsát tett 104,460 frt kiállitási költség mellett, melyből 1 mázsa konyhasóra 25.$_{44}$ kr s 1 mázsa marhasóra 37.$_{03}$ kr esik. Ez utóbbi két évben tehát, az 186$^{2}/_{6}$ év alatti korszakhoz képest, a termelés 46,107 mázsával emelkedett, a kiállitási költség ellenben mázsánkint a konyhasónál 4.$_{46}$ krral s a marhasónál 1.$_{29}$ krral apadt.

A rónaszéki és sugatagi sótermelés összehasonlitásánál ugyanazon kiállitási költségtöbblet mutatkozik, mely fentebb Szlatina és Sugatag összehasonlltásánál ez utóbbira nézve kitünt; csakhogy Rónaszéken a költségtöbblet nem a bánya fentartási nehézségeinek tulajdonitható, hanem azt e bánya helyrajzi fekvése teszi mellőzhetlenné, mivel Rónaszéken az anyagok s nélkülözhetlen üzletszerek és eszközök szállitása, a létező nehézségek miatt, kerül sok költségbe.

Bányamivelési rendszer.

Rónaszéken a bányamivelési rendszer épen az, ami Sugatagon és Szlatinán. Mind a három bányában a kezdetleges termelési terve-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

zetek alkalmazásával, a termelés négyszög hasábalaku hossz- és keresztkamrák általi kivitelével, a sóanyagnak a bányatorkon általi nehézkes, nem biztos és költséges kiszállitásával találkozunk, minden tekintet nélkül arra, vajjon e rendszer megfelel-e az egyes helyi viszonyoknak és a fekvények sajátságainak. Egyébiránt Rónaszéken az ujabb időkben történtek, habár költséges, de czélszerü bányaépitkezések és átalakitások, melyek gyümölcsöző hatása, a közel jövőben, az olcsóbb termelést, ugy hiszem elő fogja mozditani.

Rónaszék azonban mind kiterjedésére, mind a még fel nem tárt sómennyiségre, mind az ottani só minőségére nézve, a máramarosi sóbányák közt az első helyet foglalja el, mely előnyhöz még egy nagyfontosságu körülmény is járul, t. i. hogy a rónaszéki sóbánya, kedvező helyrajzi fekvésénél fogva, a szigethi vaspálya egyik mellékágával közvetlen érintkezésbe hozható, a mi ezen bányát a magyar koronához tartozó országok területén, kétségen kivül első rangra fogja emelni: minélfogva a magyar- és erdélyországi bányák közt, Rónaszék van hivatva mindenek előtt bányászati üzletrendszerének gyökeres átalakitására, hogy a tőle várt követelményeknek minden tekintetben megfelelhessen.

A máramarosi sóbányák üzemeredményét 1862—1868-ig a XIII/. alatt mellékelt kimutatás tünteti ki, melynek főbb tételei röviden egybefoglalva e következők: A máramarosi sóbányák üzemeredménye. XIII/

Az átlagos évi termelés tett:

$186\frac{2}{6}$-ban	1.108,805	mázsát,
$186\frac{7}{8}$-ban	1.340,140	„
A termelés tehát emelkedett	231,335	„

Az évi termelési költség tett átlag az első korszakban . . . . . 332,924 frtot,

melyből 1 mázsa konyhasóra esett . . . . . 29.32 kr,

s 1 mázsa marhasóra . . . . . 35.09 „

Az utóbbi korszakban pedig tett a termelési költség szintén átlagban . . . . . 314,232 frtot,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

melyből esett 1 mázsa konyhasóra . . . . . 22.41 kr,
s 1 mázsa marhasóra . . . . . 32.47 „

Ez utóbbi korszakban tehát a kiállitási költség
1 mázsa konyhasónál . . . . . 6.91 krral,
s 1 mázsa marhasónál . . . . . 2.62 „
kevesbedett.

Erdélyországi sóbányák.

Mint fentebb emlitve volt Erdélyország területén 5 sóbánya van, t. i. Vizaknán, Maros Ujvárott, Thordán, Déésaknán és Parajdon.

A kolosi sóbányát nem emlitjük, mivel ott a termelés be van szüntetve; a bánya azonban mindaddig fentartatik, mig a m. ujvári bánya a vizveszélytől végleg biztositva nem lesz s az erdélyországi vaspályák el nem készülnek, mely esetben ezekkel Thorda összeköttetésbe fog hozatni.

A vizaknai, thordai, déésaknai és parajdi sótermelés kizárólag Erdélyország szükségletére szoritkozik, de M. Ujvár a helyi szükségleten kivül részben a magyarországi sófogyasztást is fedezi.

Vizaknai sóbánya.

Vizakna, melynek termelés alatt álló talaptere 1151 □ölet tesz, 186$^{2}/_{6}$-ban évi átlag szerint 19.146 frt kiállitási költség mellett 50.047 mázsa sót termelt; 1867-ben 43.426 mázsát, 13.509 frt kiállitási költség mellett; 1868-ban pedig 44.362 mázsát 16.406 frt kiállitási költséggel: minél fogva 1 mázsa só került

186$^{2}/_{6}$-ban . . . . . 38.26 krba
1867-ben . . . . . 30.50 „
1868-ban . . . . . 36.98 „

Kiállitási költsége.

A kiállitási költség a két utóbbi évben apadt ugyan, de azért nagynak mondható s tekintetbe véve a helyi viszonyokat, a legczélszerübb intézkedések életbe léptetése mellett sincs kilátás arra, hogy a kiállitási költségeket, nagyobb termelés előidézésével, a kellő fokra mérsékelni lehetne.

Vizakna, mint Erdély minden kisebb bányája még most azon meg nem szüntethető hátrányban szenved, hogy a nélkülözhetlen kiállitási költségek mellett, termelése nagyobb kiterjedést nem vehet. A szál-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

litás költséges, nehézkes s az ebből eredő nyomasztó viszonyok nem engedik, hogy a sótermelés valamelyik kedvező fekvésü és czélszerüen berendezett bányába központositassék; mivel a kisebbszerü és aránylag nagy költséggel járó sóbányák fentartását épen a létező hiányos szállitás teszi szükségessé s nem engedi, hogy a jelenleg fenálló sóellátási rendszerben valamely lényeges változtatás eszközöltessék.

De a legközelebb multban engedélyezett vaspályák kiépitése után a sószállitási viszonyok is kedvezőbbre fognak fordulni s ugy hiszem elhárithatók lesznek azon nehézségek, melyek jelenben az olcsóbb sótermelés akadályait képezik.

A vizaknai sóbányánál 25 épület áll fen, mely közül 12 kezelési helyiségül, 13 pedig lakásul használtatik, becsértékök 36.900 frtot tesz. Használatban 5 gép van, melyek 15 lóerőt képviselnek; hajtótorok pedig van 3 s ezek közül egy bejáratul szolgál. A bányászatot 7 hivatalnok és 15 felügyelő kezeli, rendes sóvágó van 55, ideiglenes 12. Berendezése.

A sóban gazdag marosujvári bánya, szerencsés fekvésénél fogva bir különös fontossággal, mivel a Maros folyamon kivül a közel jövőben, vaspályán is szállithatja kifogyhatlan szintugy, mint kitünő minőségü termékeit. Marosujvári sóbánya.

Az erdélyországi sóbányák közt, korára nézve a marosujvári a legfiatalabb, jóllehet még a római uralom idejéből fordulnak itt elő az ezredéves kezdeményezésre mutató hajdani napszintmivelésnek (Tag-Bau) nyomai; mert rendes mivelés alá csak 1790 körül vétetett.

De ezen bánya, fenállása óta, a majdnem elhárithatlan vizvesélylyel áll folytonos küzdelemben. A viz nem földalatti erekből fakad, hanem a Maros folyamból származik s veszedelmessé azon körülménynél fogva lesz, hogy az alluvialis képleten keresztül az ez alatt fekvő sótestre hatva a sótermelési müveletet teszi lehetetlenné s eddig meghiusitott minden intézkedést, melyek elháritására voltak irányozva.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Vizháritó müveletek.

Több rendbeli eredménytelen kisérlet után 1866-ban egy kör viztárna (Dreinage) épittetett, melyben a Marosból átszivárgó viz, mielőtt a sótestet elérné felfogatik és gőzgéppel kiszivattyuztatik. Ezen művelet által a Marosból folyton szivárgó és a sótömzsöt megtámadó viz ártalmatlanná van ugyan téve, de a bányát e kör viztárna, magas vizálláskor a Maros kiáradása esetében, a könnyen bekövetkezhető elmerülés veszélyétől meg nem védheti. Ugyanazért a marosujvári sóbányánál két rendbeli vizsgálati munkálatot eszközöltettem, melyek közül az egyiknek feladata volt, a vizveszélynek kitett sótömzs határát kikutatni és az azt környező közet tulajdonságát megvizsgálni; a másiké pedig, kémle utján megállapitani, hogy a sótömzs és a hozzátapadó agyagmárgaréteg közti határlap a vizet átereszti-e vagy sem?

E vizsgálatok kedvező eredményre vezettek és semmi kétség sem forgott fen az iránt, hogy a sótömzsbe a mellékközetből inditott torokkal, keresztvágások segitségével, be lehet hatolni és ott uj aknát nyitni, a nélkül, hogy azon esetre, ha a sótömzs az eddig veszélyes vizzel érintkezésbe jöne, ennek benyomulását meggátolni ne lehetne.

Ezen uj bányaművelet a mult évben kezdetett meg s ha valamely váratlan akadály közbe nem jő, ez év folytán be lesz végezve.

Mellékesen legyen szabad megjegyeznem, hogy itt, ez ujabbi kutatások folytán kitünő tisztaságu só fedeztetett fel, mely tetszetős szinével, a különben nagyon kedvelt máramarosi sót is, felülmulja.

Berendezés.

Maros Ujvárott 72 épület áll fen, melyek üzemhelyiségül és lakásul szolgálnak s értékök 224.300 frtban van felvéve. Működik 15 gép, melyek 103 lóerőt képviselnek s a szállitás előmozditása végett 2322 öl hosszu vaspálya van lerakva. A műszaki és kezelési szolgálatot 20 hivatalnok, 40 felügyelő, 418 rendes és 210 ideiglenes munkás végzi.

Sótermelés.

A sótermelés Marosujvárott 186$^{2}/_{6}$-ig évi átlagban 623,270 mázsát tett, 369,373 frt kiállitási költség mellett, melyből 1 m. konyhasóra 59.53 kr. 1 m. marhasóra pedig 37.53 kr esett. E magas kiállitási költség

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

azon körülménynek tulajdonitandó, mivel az emlitett korszakban a vizháritó munkálatok évenkint 42,137 frtot vettek igénybe, mely kiadás azonban 1867-ben már 27,545 frtra, 1868-ban pedig 7736 frtra szállott le s miután a kör viztárna kétharmad még pedig költségesebb része már elkészült, remélni lehet, hogy nem sok idő mulva, a fenebb emlitett vizháritó munkálatok bevégzése folytán, a só mérsékelt kiállitási költség mellett lesz termelhető s mikorra az északi vaspálya elkészülend, mely a jelenleg felnyitás alatt álló akna kijárása előtt fog elhaladni, a marosujvári sóbányászat viszonyai oly kedvezővé válnak, hogy üzemeredményével egyik sóbányáé sem mérközhetik.

A thordai bányamivelés, mint fentebb már emlitettük, az ujabb időben, alagutépitési és egyéb a sóbányászat követelményeinek megfelelő változtatásokon ment keresztül, melyek életbeléptetésére okot az elmerüléssel fenyegetett marosujvári bánya fenállásának bizonytalan volta szolgáltatott; mert azon esetre, ha a marosujvári sóbányát valamely nemvárt és el nem háritható veszedelem érné, ennek közelében oly tartalékbánya berendezéséről kellett gondoskodni, mely rendes szükségletén kivül a marosujvári bánya által viselt sószükséglet fedezésére is képesitve legyen. Thordai sóbánya.

Ez idő szerint ennek szüksége nem forog fen, ugyanazért Thordán a sótermelés mindaddig csak a helyi szükséglet fedezésére fog szoritkozni, mig vagy a belfogyasztás nem növekedik, vagy külföldre a sókivitel lendületet nem vesz. Termelése.

Thordán csak 15 épület van, melyek értéke 36,600 frtra van becsülve, gép van 3, melyek 18 lóerőt képviselnek és egy 545 öl hosszu vasut. A termelés alatt álló talaptér 3533 □ ölet tesz.

Termelése 1862—1866-ig, évi átlagban 55.250 mázsát tett, 52,086 frt kiállitási költség mellett; 1 mázsa só tehát 94.29 krba került.

E szerfelett magas kiállitási költséget a fentebb is érintett üzemváltoztatások okozták t. i. az alagutépités és a hajtótoroknak a fenálló sóoszlopok közé áthelyezése, mely munkálat 7 év alatt mintegy 55.082 Sótermelési költségek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

frtot vett igénybe s ezen szembetünő kiadás törlesztése a különben is mérsékelt mennyiségü sótermelésre nehezedvén, a sótermelési költség apadása Thordán mostanában bekövetkezni még nem fog. Mindamellett ezen bánya megszüntetését, még azon esetben is, ha a sótermelés öszpontositása bekövetkeznék, nemzetgazdászati szempontból helyeselni nem lehetne; mivel az épülő magyar keleti vaspályával közvetlen érintkezésbe jövén, a valószinüleg emelkedő sófogyasztás következtében, a sótermelésnek Maros Ujváron kivül, Thordán is lehet nagyobb mérvü kiterjedést adni.

Déésaknai sóbánya.

Déésaknán a termelés alatt alló aknák talaptere csak 3604 □ ölet tesz. Ezen bányánál, mint fentebb már emlitve volt, a bányamivelési régi rendszeren lényeges változtatások tétettek, melyek az elmerüléssel fenyegető vizek ellen teljes biztonságot nyujtanak; de a sótömzs völgyszint feletti fekvésének kikutatása végett eszközlött turzások (Erdbohrung) eredménye, még csak ezután fogja kimutatni, hogy alagut segitségével a sótesthez el lehet-e jutni.

Berendezése és termelése.

Déésaknán 23 épület van, 42,000 frt becsértékkel, gép 6, melyek csak 20 lóerőt képviselnek. A műszaki és kezelési szolgálatot 6 hivatalnok, 8 felügyelő, 90 állandó és 79 ideiglenes munkás végzi.

Az évi átlagos sótermelés tett:

$186\frac{2}{6}$-ban	111,876 mázsát,
$186\frac{7}{8}$-ban	100,379 „

Az előbbi korszak alatt t. i. $186\frac{2}{6}$-ban került

1 mázsa konyhasó	27.15 krba
1 „ marhasó	23.17 „

Az utóbbi korszak alatt pedig, t. i. $186\frac{7}{8}$-ban szintén

1 mázsa konyhasó	28.53 krba
1 „ marhasó	24.65 „

Parajdi sóbánya.

A parajdi bánya napszintig érő sótömzsbe van nyitva, mely néhol 60 ölnyire sőt magasabban is emelkedik a völgyszint felett. Ezen sóbányának tárnamivelésre alkalmas volta okot szolgáltatott az ujabb időben, a sóhegynek hossz- és kereszttárnákkali átmetszésére, azon

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

czélból, hogy ha termelésre érdemes, tiszta sóanyagra akadnának, a völgytalap vizszintjében megállapodva, uj termelési tér készittessék elő.

Termelése.

Ezen előmunkálatok nevezetes pénzkiadást és munkaerőt vettek igénybe s az utóbbi időszakban nemcsak a kiállitási költségek látszólagos emelkedésére voltak befolyással, hanem a sótermelést is csökkentették. Az átlagos évi termelés ugyanis tett

$186\frac{2}{6}$-ban	94.391	mázsát
1867-ben	45.928	„
1868-ban	82.277	„

Az első korszak alatt került

1 mázsa konyhasó	27.98	krba
1 „ marhasó	41.25	„

A második korszakban került:

1 mázsa konyhasó	45.38	krba
1 „ marhasó	56.53	„

A harmadik korszakban pedig

1 mázsa konyhasó	35.08	krba
1 „ marhasó	44.23	„

Bereudezése.

Parajdon épület van 31, melyek értéke 116.100 frtra van becsülve; de maga a bánya az eddigiek közt a legkisebbszerü; mert termelési alaptere csak 169 □öl s 3 gép működik benne, 8 lóerővel. A műszaki és kezelési szolgálatot 9 hivatalnok, 11 felügyelő, 82 állandó és 25 ideiglenes munkás végzi.

Az erdélyországi sóbányák üzemeredménye. XIV/

Az erdélyországi összes sóbányászat üzemeredményét 1862—1868-ig a XIV/. alatt mellékelt kimutatás tünteti ki, mely főbb tételeiben e következő:

Az átlagos évi sótermelés tett 1862—1866-ig összesen 940.827 mázsát, melyből

a konyhasó	834.255	mázsa
az iparsó	203	„
a marhasó	105.949	„

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az 186⁷/₈-diki korszakban tett szintén az átlagos évi sótermelés 962.363 mázsát, melyből

a konyhasó . . . . . 790.503 mázsa
az iparsó . . . . . 2.283 „
a marhasó . . . . . 172.576 „

A kiállitási költség az első korszak alatt tett összesen, évi átlagban 477.522 frtot; került tehát

1 mázsa konyhasó . . . . . 52.72 krba
1 „ marhasó . . . . . 34.76 „

A második korszak alatt tett a kiállitási költség, szintén évi átlagban 415,252 frtot, melyből esik:

1 mázsa konyhasóra . . . . . 43.72 kr,
1 „ marhasóra . . . . . 39.76 „

E két korszak üzemeredménye közt jelentéktelen ugyan a számokkal kifejezhető különbség; de azon körülmény, hogy az utóbbi korszakban az összes termelés valamivel nagyobb, a kiállitási költség ellenben mindemellett kisebb, mint volt az első korszak alatt, az erdélyországi sóbányászat életrevalósága mellett tanuskodik s ugy hiszem, hogy ha a czélba vett üzemváltoztatások, uj aknaműveletek ezen bányáknál is életbe lesznek léptetve, jövedelmezés tekintetében a máramarosi sóbányákkal ezek is ki fogják állani a versenyt, mit nagy mértékben előmozditand a sótermelés tervezett öszpontositása is, mely intézkedés a kisebbszerü és aránytalanul nagy kezelési költséggel működő sóbányák megszüntetését maga után vonná.

Sóvár. Sóvár, melynek környékén a sós források sóelőállitásra már a keresztyén korszakot megelőző időkben használtattak, a kincstár tulajdonába 1583-ban jutott, de kincstári kezelés alá csak 1672-ben került azelőtt haszonbérileg kezeltetett s utolsó bérlője Eperjes városa volt.

Sóvárott a mult század közepét megelőző korszakban bányamivelés utján is termeltetett só; mert ugyanott Eperjes városa, Zsigmond király parancsa folytán 1423-ban eszközöltetett kősóra turzásokat, melyek eredményéről a közelebbi adatok hiányoznak ugyan, de az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

aknák mélységéből, midőn a vizömlés történt, következtetni lehet, hogy Sóvárott a kősótermelés sem lehetett alárendelt állapotban. A bányamivelésnek azonban az 1752. évi febr. 20. és 21-dike közti éjjel bekövetkezett vizömlés, mely 70 ölnyi mélységben, egy a déli oldalon fekvő bánya főtéjéből tört elő, hirtelen véget vetett. A vizáramlat tódulását minden erőmegfeszités mellett sem sikerült meggátolni, valamennyi aknaűr megtelt vizzel s a vizoszlop az akkori legmélyebb Lipótaknában az aknagárd alatt 30 ölnyire emelkedett. Vizáramlat.

Ezen idő óta Sóvárott a sótermelés kizárólag a fözdeüzemre szoritkozott és e czélra a Lipóttorokba felnyomódott vizoszlop használtatott, miután tisztaságánál és sótartalmi gazdagságánál fogva sófőzésre alkalmasnak bizonyult. De a sófőzés itt már a 17-dik században gyakorlatban volt, mivel 1691-ről már műszakilag üzött sófőzésről tétetik emlités, amennyiben a sós vizet nem a zár alatt álló régi kutakból nyerték, hanem e czélra az aknaműveletnél származó s tisztátalan apró sóvali előleges dusitás után a Máriaaknában nyert kevésbé sós viz fordittatott. Fözdeüzem.

Az ezen korban használt fözde 1799-ig állott fen, mivel azonban sem a termelt sómennyiség, sem a műszaki üzem a kor és fogyasztás követelményeinek többé meg nem felelt, az emlitett évben épült a Ferencz nevü fözde, mely a gmundeni sófözde mintájára rendeztetett be. De a Sóvárra esett sómennyiséget ezen fözde sem volt képes fedezni, ugyanazért 1805-ben egy másik, az előbbihez hasonló s csak félakkora fözde is épittetett, mely az akkori koronaörökösről Ferdinánd fözdének neveztetett el. A jelenleg használatban lévő vizszürő kazánok 20,000 akó sósvizre, 1815-ben készültek. Fözdeépités.

Mint fentebb már emlittetett, jelenleg fözésre a Lipótaknába tódult sósviz használtatik, mely eredetileg 81 öl mély volt ugyan, de 1752-ben, mikor a kősóbánya elmerült, a talapzat megerősitése tekintetéből, sótartalom nélküli agyaggal 7 ölnyire feltöltetvén, mostani mélysége 74 ölet tesz. Sósviz.

A vizet lovas hajtógép emeli fel a 60 ölnyi mélységből s 3 órai

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

munkaszak alatt 36 tömlő vizet mernek ki, egy tömlő tartalma 16.57 köbláb.

Sótermelés. A termelt só 1753-tól bezárólag 1868-ig 11.450,368 mázsát tesz, a mi 65.267,097 köbláb sósviznek felel meg; egy évre tehát átlag, 567,539 kl. viz kifőzése esik. Ez időszak alatt a vizoszlop a bányatorokban 13 ölet 3 lábot és 3 hüvelyket apadt.

A sótermelés 1811-ig évenkint 100,000 mázsánál többet nem tett; de azóta évről évre folytonosan emelkedett s 1830-ban már 130,000 mázsa termeltetett. Ez időre esik a vizoszlop apadása is a bányatorokban, mely a jelen évtized alatt, különösen 1867-ben oly nagy fokra hágott, hogy a sósvizforrás elapadásától lehetett tartani. Egyébiránt, ha a kimert vizmennyiséget a vizoszlop észlelt emelkedésével és apadásával összehasonlitjuk, azon eredményre jutunk: hogy évenkint mintegy 630,000 köbláb sósviz fordítható kifőzésre, a vizoszlop észrevehető apadása nélkül. Mely arány megtartása tekintetéből, a főzdeüzemnek, több évekkel ezelőtt tervezett nagyobbitása mellőzve lett s a sótermelés a természeti körülmények által engedett mennyiségre, t. i. évi átlagos 100,000 mázsára szállittatott.

A sótermelés 1862—1866-ig évenkint 126,268 mázsát tett, melynek előállitására felhasználtatott, szintén évenkint 718,250 köbláb sósviz és 3726 öl tüzifa, melynek értéke 34,055 frtba számittatott: minélfogva 1 mázsa só előállitására kellett 69.64 kr, 3.01 kl. tüzifa és 5.7 kl. sósviz.

Polczos tüzelés. Az 186⁷/₈. évi átlag szerint szintén 1 mázsa só előállitására 1.60 krral és 0.08 kl. tüzifával kellett kevesebb s ezen kedvező üzemeredményt az 1867-ben behozott polczos tüzelésnek (Treppen-Rost) lehet tulajdonitani, mely a tűzgázok lehető tökéletes elégését eszközli, másrészt pedig az üzemeszközök akképeni átidomitásának, mely szerint a felesleges meleg sószáritásra fordítható.

Az 1868. évi üzemjelentés szerint 24 óra elforgása alatt 451 mázsa só termelhető s egészben 111,176 mázsa só termelése 15,926 tizenkét órai munkaszak alatt végeztetett be s felhasználtatott 220

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mázsa rudvas és vaslemez s 304½ öl tüzifa. Mely adatok alapján 1000 mázsa só előállitására szükséges:

34.32 öl tüzifa, melynek sulya 720 mázsa,

5785 köbláb sósviz,

144 tizenkét órai munkaszak,

1.93 mázsa vas.

Sóvárott összesen 26 épület van, melyek részint üzemhelyiségül, részint lakásul szolgálnak s értékök 334,300 frtra van becsülve. Ezekhez járul még a kazánok értéke 21,900 frt és egyéb üzemeszközöké 250 frt, összesen 356,450 frt. A sófőzde berendezése.

A szolgálatot 14 hivatalnok, 6 felügyelő, 82 nyugbérre jogosult és 47 magán munkás végzi.

A XV/. alatt mellékelt kimutatás szerint, a magyar és erdélyországi összes sóbányákban termeltetett: Összes sótermelési eredmény. **XV./**

az 186⁶/₆-diki korszak alatt összesen 9.669,140 mázsa konyhasó, tehát évi átlagban 1.933,828 mázsa, mely került mázsánként . . . . . 42.1 krba;

továbbá termeltetett 1.210,367 mázsa marhasó, tehát évi átlagban 242,073 mázsa, mely került mázsánként 34.9 „

Az 186⁷/₈-diki korszakban termeltetett 4.164,867 mázsa konyhasó, vagyis évi átlagban 2.082,433 mázsa, mely került mázsánkint . . . . . 33.1 „

továbbá termeltetett 686,439 mázsa marhasó, vagyis évi átlagban 343,219 mázsa, mely került mázsánkint . 34.4 „

Az utóbbi korszak alatt tehál a konyhasó 9 krral kevesebbe, a marhasó ellenben 0.5 krral többe került mázsánkint, mint az előbbi korszak alatt, minek folytán az átlagos évi kiállitási költség 189,135 frttal apadt.

A XVI/. alatt mellékelt kimutatás pedig a sóbányai összes épületeket, gépeket, bányászati személyzetet stb. foglalja magába, mely szerint a magyar és erdélyországi sóbányák termelés alatt álló területe 40,158 □ölet tesz; hajtótorok van 54, melyek részben bejáratul is Sóbányászati üzemtőke. **XVI./**

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szolgálnak; épület részint üzemhelyiségül, részint lakhelyül szolgáló van összesen 285, melyek összes becsértéke 1.157,696 frtot tesz; gép van 66, melyek közül 22 kézi, 43 lovas, 4 pedig gőzgép s összesen 321 lóerőt képviselnek; a műszaki és kezelési szolgálatot teljesiti 87 hivatalnok, 110 segédtisztviselő, 1736 állandó és 621 ideiglenes munkás.

Összes évi sótermelés.

A XV/. alatt mellékelt kimutatás szerint évi sótermelésünk mintegy két millió mázsára tehető, a mi közel sincs arányban azon kifogyhatatlan sógazdagsággal, melylyel Magyarország a fentebb elősorolt bányákban rendelkezik. Sófogyasztásunk nagyon mérsékelt s tekintve az ország népességét és a sót épen nem nélkülözhető házi állataink számát, csak felényinek mondható, mint a mekkorának lennie kellene; sókivitelünk pedig annyira korlátolt, hogy figyelmet inkább csak azon mostoha viszonyoknál és körülményeknél fogva érdemel, melyek nemcsak fejlődésére vannak káros hatással, hanem fenállását is bizonytalanná és kétségessé teszik.

Sókivitel.

A magyarországi só, minden kitünő tulajdonsága mellett is Szerb, Bosnyák és Bolgárországokon kivül egyéb külföldi piaczczal nem bir; de az eladás ezeken is nagyon kismérvü és a legközelebb mult két év alatt a poroszországi sóban keletkezett verseny által kétessé és bizonytalanná van téve.

A mr. kir. ministerium megalakulása előtti korszakban, magyarországi só szállitása végett Szerb és Bosnyákországba, évenkint 200 400,000 mázsáig, Mischa Anasztazievich szerb őrnagygyal, utóbb Flesch Alajos bécsi nagykereskedővel volt kötve áruszerződés, mázsánként 2 frt 40 krjával, átadva a szegedi sóraktárban. Ezen vételár azonban 1865-ben a megnehezült szállitási és árulási viszonyok folytán 1 frt 50 krra mérsékeltetett, mely áron a sószállitás a nevezett tartományokba 1867. végéig eszközöltetett.

Az 1868. évi december 21-dikén sószállitás iránt, szintén a szegedi sóraktárból a Száván és Dunántuli törökországi tartományokba, illetőleg Bolgárországba, Flesch Alajossal, mint a Flesch testvé

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

rek czég képviselőjével köttetett ujabb, 1872. évi aprilhó 30-ig érvényben álló áruszerződés, évenkint 140,000 mázsára, 2 frt 20 krjával, 200,000 mázsára pedig 1 frt 60 krjával.

Sókiviteli haszon.

Tekintve hazánkban a fentebb kimutatott magas sótermelési, ugyszintén Szegedig a szállitási és raktározási költségeket, az ezen szerződésből eredő anyagi haszon csekély s inkább azon közvetett haszon vétethetik tekintetbe, mely szerint a külföldi fogyasztók fizetik meg a termelési és szállitási költségeket s ezáltal a sóbányamüveléssel és a sószállitással foglalkozók keresetét neveli; továbbá a legközelebbi szomszédokkal a kereskedési érintkezést teszi élénkebbé. De szükségessé tette ezen áruszerződés megkötését, keleten számunkra befolyást biztositó azon joggyakorlat fentartása, mely Törökországgal az 1862. évi májushó 12-dikén kötött kereskedelmi szerződés értelmében Magyarországot megilleti.

Az 1866. évi decemberhó 11-dikén kötött osztrák-franczia kereskedelmi és hajózási, különösen pedig az 1868. évi martiushó 9-én létrejött osztrák-porosz kereskedelmi és vámszerződés miatt azonban ezen közvetett haszon háboritlan élvezete is veszélyeztetve van, mivel ezen szerződések értelmében a német vámszövetségi, illetőleg poroszországi só kivitele Ausztrián és Magyarországon keresztül a Dunán, Zimony felé megindult s a mult évi ősztől kezdve, ez ideig, tehát még egy év óta sem, Magyarországon keresztül, mintegy 50—60,000 mázsa poroszországi só szállittatott Szerbországba.

Kiviteli verseny Poroszországgal.

A poroszországi só, minőségre nézve közel sem mérkőzhetik ugyan a magyarországi sóval, de nagyon olcsó; mert vámmázsája helyben csak $3\frac{1}{2}$ ezüst garasba kerül, a mi o. értékben, még az agio beszámitásával sem tesz többet $21\frac{1}{2}$ krnál; minélfogva ezen verseny, hogy ránk nézve ártalmassá ne legyen s kivitelünket megtarthassuk, legalább kezdetben áldozatokat fog igénybe venni. Nemzetgazdászati szintugy, mint nemzetközi érdekeink nem engedik, hogy ezen verseny elől kitérjünk; mert a fentebb emlitett 1862. évi majushó 12-ről kelt kereskedelmi szerződés által biztositott befolyásunkat keleten fel nem adhatjuk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Különösen pénzügyi tekintetben válhatik ránk nézve károssá a poroszországi sónak Magyarországon keresztül Szerbországba eszközlendő szállitása; mivel ezen sószállitásból, könnyen származhatnak Magyarországon sócsempészetet előmozditó visszaélések, melyek nem csak magokban véve okozhatnak százezerekre terjedő rést sójövedelmi bevételünkben, hanem a visszaélések korlátozása tekintetéből, e sószállitás mellőzhetlen ellenőrzése is jelentékeny kiadást tesz részünkről szükségessé; — hódoló tisztelettel bátorkodom megjegyezni, hogy ezen körülmények eléggé indokolják, ha a fenérintett 1866. és 1868-dik évekről kelt szerződések tiszteletben tartása mellett, nem mulasztunk el, habár kezdetben némi áldozatokkal járna is, oly intézkedéseket léptetni életbe, melyek sókivitelünket keletre, az emlitett országokba biztositani fogják.

Sótermelési költségapadás.

A XV. alatti kimutatás, a legközelebb mult két év alatt, a kiállitási költségekben némi apadást tüntet ki; de ezt még nem tekinthetjük virágzó s ennélfogva oly mérvben jövedelmező sóbányászat előjelének, mely a magyar és erdélyországi bányák ságazdagságával arányban állana. Az egyes bányáknál eszközlött czélszerü bár, de költséges változtatások, csak több évek mulva gyakorolhatnak észrevehető hatást jutányosabb sótermelésre; de még akkor sem biztathatjuk magunkat azon reménynyel: hogy sóbányászatunk, más államok sokkal olcsóbban dolgozó bányáival aránylag egyenlő üzemeredményeket legyen képes felmutatni. Sófogyasztási szintugy, mint sótermelési viszonyaink mostohaságában kell keresnünk annak okát, hogy sóbányászatunk nem hozza meg azon jövedelmet, melyet a magyar és erdélyországi só mennyiségéhez és minőségéhez képest méltán megvárhatnánk; de ugy hiszem mérsékeltebb sóár mellett is meg fogja azt hozni biztosan, mihelyt eddig elhagyatott állapotban volt közlekedési viszonyaink azon vaspályák kiépitésével kedvezőbbre fordulnak, melyek a legközelebb mult országgyülés alatt, cs. k. Felséged legmagasabb helybenhagyása folytán engedélyezve lettek.

Jövedelmező sóbányászat.

De ha meghozza is az idő, hogy olcsó, gyors és tömeges szálli-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tás mellett a sófogyasztás hazánkban jelentékeny fokra emelkedjék, biztos és sógazdaságunknak megfelelő jövedelmet csak az esetben remélhetünk, ha bányamivelési rendszerünkben, a kifejlődött viszonyokhoz mérve, czélszerü és gyökeres reformokat léptetünk életbe. Mert ahol, mint jelenleg nálunk fenforog, nem egészen két millió mázsa sótermelés végett annyi épületre van szükség, hogy azok fentartása évenkint 16,000 frtba kerül; ahol a bányászatot kezelő hivatalnokok évi fizetése átlag 77,000 frtot vesz igénybe s ezenkivül a nyugdijállomány 25,473 frtot tesz; ahol a vizveszélyháritó munkálatokra évenkint 17,600 frtot kell szánni; ahol a bányaüzem fokozatos fejlesztésére irányzott épitkezések létesitése és czélszerü gépezetek beszerzése 36,000 frtnyi kiadásokat tesznek szükségessé: ott kedvező szállitási és fogyasztási viszonyok mellett sem lehet szó jutányos sótermelésről, ennélfogva virágzó és jövedelmező sóbányászatról.

Sóbányászatunknál nem csupán czélszerü műszaki reformok életbeléptetése szükséges, hanem mostani bányamivelési rendszerünk akképeni átalakitása, hogy sófogyasztási és szállitási viszonyaink évről évre amint jobbra fordulnak, a mulhatlanul bekövetkező sószükségletet fenakadás nélkül fedezni és lehetőleg olcsón kiállitani képesek lehessünk.

Sóbányászat összpontositása.

A gyökeres rendszerváltoztatásra nézve legnevezetesebb lépés az lenne, ha a sóbányászati üzem öszpontosittatnék, mely intézkedés okvetlenül maga után vonná azon kisebbszerü sóbányák megszüntetését, melyek fentartása és művelése jelenleg is áldozattal van egybekötve. Kétséget nem szenved, hogy ily gyökeres reform rögtön keresztül nem vihető és keresztülvitele jelentékeny áldozattal jár; mert némely érdeklettek mindenesetre orvoslást igénylő sérelmét fogja maga után vonni. A bányászati üzem öszpontositásának kérdése egyébiránt komoly tárgyalás alá fog vétetni; mert az emlitett sérelmek pénzáldozatot kivánó orvoslása, a kisebbszerü sóbányák költséges tehát veszteséggel járó fentartása, vagy pedig megszüntetése, továbbá a sóbányászat virágzóbbá tételével karöltve járó pénzügyi és nemzet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gazdászati fontos követelmények előtérbe léptetése, vagy háttérbe szoritása, mind oly kérdések, melyek igazságos és czélszerü megoldása csak higgadt megfontolás eredménye lehet.

Ezen szempontból lényegesebb és költséges beruházásokkal egybekötött változtatások leginkább azon sóbányáknál eszközöltettek, melyek hivatva vannak egykor az ország fő sóbányái gyanánt szerepelni és a melyek mind fekvésöknél, mind termelvényök minőségénél és mennyiségénél, mind egyéb helyi viszonyaiknál fogva ezen szerepre méltók is s ezek közé számitandó első sorban Rónaszék Máramarosban és Maros Ujvár Erdélyben, mely utóbbihoz annak idejében Thorda fiókbánya gyanánt lenne kapcsolandó.

Egyébiránt az öszpontositás fontos kérdése még elvileg sincs eldöntve s a tárgyalások eredményét, mihelyt ezek megállapodásra vezetnek, legmagasabb jóváhagyás végett cs. k. Felségedhez felterjeszteni hódolatteljes kötelességemnek ismerendem.

Államépületek.

A koronai és kincstári uradalmakon, államerdőségeken, továbbá a kincstári bányákon kivül, az államjavak állományához tartoznak az államépületek is, melyekről a részletes és kimeritő összeirások még befejezve nem lévén, addig is, mig ezek teljesen elkészülnének, az államvagyon ezen részéről e következőket bátorkodom hódoló tisztelettel megjegyezni.

Fentebb a mezőgazdasági államuradalmakra, különösen pedig az állambányászatra vonatkozó kimutatásokban is fordulnak elő államépületek, de azok, mint gazdászati és bányászati czélokra szolgálók az állami mezőgazdaság és bányászat kiegészitő részét képezik s a tulajdonképeni államépületek sorába, melyekről itt emlitést tenni bátorkodom, nem tartozhatnak. Ezen államépületek önálló államvagyont képeznek, melyek irányában az állam maga az épülettulajdonos s az ország területén a szabad kir. és mezővárosokban feküsznek. A XVII/. alatt mellékelt kimutatás szerint 404 ily államépület áll fen, melyek

XVII./

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

becsértéke 5,709.197 frtot 59 krt tesz, azon épületek után, melyek állami czélokra nem használtatván, bérbe adattak, a törvény értelme szerint 5685 frtot 62 kr évi adó fizettetett, a fentartási és tatarozási költség pedig szintén évenkint 42.893 frtot 43 krt tesz.

Államépületek rendeltetése.

Ezen államépületek rendeltetése, hogy az államkormányzatnál szükséges hivataloknak hivatalhelyiségül, részben pedig az államtisztviselőknek lakásul szolgáljanak. Az államkormányzat koronkint lényeges változásokon ment keresztül, melyek közigazgatási szempontból, az ország területének ujabb felosztását vonták magok után; minek folytán gyakran előállott azon eset, hogy a meglévő államépületek az államszolgálat czéljainak mindig és mindenütt nem felelhettek meg, mert az ujabb beosztás szerint keletkezett közigazgatási kerületek hivatala nem tehette át székhelyét a megváltozott államkormányzati viszonyok folytán azon községbe vagy városba, a hol különben az államépület fenállott, mely körülmény némely helyeken uj államépületek épitését, másutt pedig a meglévők bérbeadását tette szükségessé.

A legközelebb mult évek alatt bekövetkezett államkormányzati változások folytán a fentebb emlitett államépületekből 122 egészben, 64 pedig részben van bérbe adva, melyektől az előirányzott évi bérjövedelem 43,501 frtot 94 krt tesz.

Eladása.

A jelenleg bérbe adott államépületek száma azonban csökkenni fog, mihelyt a sóárulást, a mi közel kilátásba van helyezve, az állam maga eszközlendi; mindamellett a jelenleg életbe léptetett államkormányzat czéljának és elveinek megfelelő államszolgálat, a jelenleg meglévő államépületeket mind igénybe venni nem fogja: ugyanazért alázatos meggyőződésem szerint a felesleges államépületek, melyek államszolgálati czélokra nem használhatók, a bérbeadás helyett inkább örökáron eladandók volnának, részint mivel azok nélkül az állam ellehet, részint mivel az állam oly ingatlanokat, melyek czéljaira nem szükségesek, ezen kivül felügyeletök és fentartásuk nevezetes költséggel jár s értékök emelkedése nem várható, kezelni s birtokul megtartani hivatva nem lehet.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Befejezés.

Befejezésül kötelességemnek ismerem elmondani nézetemet azon kérdés felett, mely hazánkban is nem egyrészről megpendíttetett, vajjon nem lenne-e az államra nézve kedvezőbb és czélszerübb az államjavakat eladni s a vételárban befolyandó pénzösszeget az államterhek részbeni törlesztésére forditani.

Államjavak eladása.

Tagadhatlan, hogy elméletileg véve a kérdést, több rendbeli ok szól az államvagyon eladása mellett, melyek közt a legfontosabbak a következők: Oly államnál, mely nagy összegre menő adóssággal van terhelve és ezen teher után magasabb kamatokat fizet, mint amennyit az államjószágokban fekvő tőke jövedelmez, tagadhatatlanul előnyösebb értékesiteni az államvagyonban fekvő tőkét és azzal terheket törlesztvén, megnyerni a kamatkülönbözetet. Igy például, oly államnál, mely meglevő terhei után 7 száztóli kamatot fizet s az államvagyon, mint rendesen szokott, tőkeértéke után csak 3 száztolit hozna, bizonyára alaposan számitana az, aki eladván az államvagyont s régi terheket törlesztvén, a törlesztett terhek után 4 száztoli kamatnyereséget szerezne az államnak; és ha az államvagyonban fekvő tőkeérték nagy, az ezáltal eszközölt nyeremény is nagy összeget teend. Azonban az, ami elméletileg helyes, bizonyos adott esetre alkalmazva, gyakran hibás számitásnak mutatkozik.

Az eladás ezen szempontból csak ott javasolható, hol az államvagyon hiányos kezelés mellett távolról sem ad annyi jövedelmet, mint, ha az magánosok kezén volna; mert csak ez esetben adhat a magános az államjószágokért nagyobb tőkeösszeget. Tekintve a magyar államjószágok mezőgazdasági területének jövedelmét, mely átlagban holdankint 7—8 forint közt áll: alig képzelhető, hogy azok eladása után bejönne annyi pénzérték, mely az állam terheinek törlesztése folytán nevezetes különbözetet mutatna az állam javára.

De a mi viszonyainkat tekintve, ha egyszerre oly nagy kiterjedésü birtokok tüzetnének ki eladásra, mint a magyarországi államjavak, a birtokokat szerezni képes tőkepénzesek száma mérsékelt lévén és szaporodván a kinálat, az eladás oly árak mellett, mint most

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egyes kisebb birtokoknál, létesithető alig lenne: a feltett számitás tehát a kivitelnél elveszti alapját. Vagy hosszu évek sorára kellene felosztani az eladás létesitését; de ezen mód alkalmazása mellett, méltán lehetne attól tartani, hogy a részletekben és több évek során befolyandó összegek alig fognának következetesen a létező terhek törlesztésére fordittatni.

De ha az eladás, tekintve a birtokok mostani értékét, azonnal és kedvezően lenne is keresztülvihető s a bejött érték egészen az állam terheinek törlesztésére fordittatnék is: hazánk létező viszonyai közt ezen eljárás létesitése, előre kiszámitható nagy vesztességgel járna.

Eladás elleni indokok.

Oly államban, hol a mult tapasztalása szerint a földbirtokoknak mind jövedelme, mind értéke folyton lépcsőzetesen és nagy mértékben emelkedik; hol minden tényező meg van arra, hogy ezen érték és jövedelem, a népesség szaporodása, az átalános anyagi emelkedés, az ipar és földmivelés fejlődése a hitelintézmények jótékony hatása és a közlekedési eszközök tökéletesitése folytán még nagyobb mérvben és gyorsabban fejlődjék: valóságos könnyelműség s csak a pillanatnyi haszonnak kivételes esetekben igazolható tekintete kellene ahoz, hogy a magyar államvagyon eladása javasoltassék most, midőn tény az, hogy ezelőtt 20 évvel majdnem mindenütt fél annyi volt az értéke a földbirtoknak, mint most; sőt sok vidéket lehetne kijelölni, hol a birtokok eladási ára az utolsó pár év alatt 30—40%-kal is emelkedett: és igy biztos remény, sőt előre számitható kilátás van arra, hogy ha a külés belbéke meg nem zavartatik; ha az alkotmányos viszonyok közt átalában nagy mérvben mutatkozó felvirágzás meg nem akad; ha a tőke és vagyonszaporodás a megkezdett mérvekben emelkedik s annak folytán a kamatláb is átalában leszállván, az ingatlanok értéke a jövedelem arányához képest is természetszerüleg emelkedni fog, a magyar államvagyon értéke számos millioval fog növekedni. Ily viszonyok közt tehát, ha sok, talán száz milliot is haladó, veszteséget nem akarunk az államnak okozni, most az államvagyont eladás tárgyává kitenni nem lehet.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az eladás melletti többi indokok.

A másik főbb indok, mely az államvagyon eladása mellett felhozatik, a következő: „az állam roszabb gazda, mint a magánosok s nem képes az államjószágokból annyi jövedelmet előállitani, mint a magánosok.“ Ezen nézet ellen alapos kifogást tenni nem könnyü: az állami kezelés sok tekintetben nehézkes, gyorsan és a helyi viszonyok szerint nem intézkedhetik, tisztviselőitől oly eleven érdekeltséget és tevékenységet nem lehet várni, mint az értelmes magánbirtokostól, ki egyenesen van érdekelve minden intézkedés által. Elismervén ezen indok helyességét, miután most és még jó ideig károsnak vélném az államjószágok eladását, igyekeznünk kell az állami kezelés természetszerü hiányait a lehetőségig kerülni: ezért állitám fel elvül, hogy az állam maga, kivévén az egy gödöllői uradalmat, sehol ne folytasson magángazdaságot, de alkalmazza a bérrendszert; azért szüntetém meg a collegialis igazgatási szerkezetet s hoztam be az önálló és személyesen felelős kincstári uradalmi igazgatókat.

Végre még egy igen fontos ok hozatik fel az államjószágok eladása mellett, s ez az, hogy ha mind azon birtokok magánosok kezében lennének, szaporodnék az értelmes igyekező birtokosok és gazdák száma, kik ugyan azon területeken, — miután sajátjukat szabadon művelnék, s nagyobb érdekkel viseltetvén a föld javitása iránt, szabadon tehetnének hasznos beruházásokat —, sokkal nagyobb jövedelmet állitanának elő; s igy a nemzeti vagyon jobban gyarapodnék.

Ezen indok helyességét is elismerem; de miután az eladást most és még sok ideig az államra nézve czélszerünek nem vélem, hogy ezen hátrány lehetőleg eltávolittassék, hoztam javaslatba, s kivánom általánossá tenni a hosszu 20 évi bérrendszert oly módon, hogy a bérlő csak a józan gazdálkodás elveinek megtartásához legyen kötve. Az, a ki előtt 20 évi bérleti idő — egy munkás ember egész életideje — áll, egészen másképp fog gazdálkodni, mint azt a 3 vagy 6 évi szokásos bérleteknél tapasztaljuk; és miután ezentul minden évben az államuradalmak gazdászati összes területének $\frac{1}{20}$-ad része adatik 20 évre bérbe, az állam az emelkedő bérleti árak előnyében

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

is részesül anélkül, hogy ez az okszerü gazdálkodásnak a kincstári uradalmak területén leendő meghonositását gátolná. Sőt azt hiszem, hogy a nemzetgazdászati erők fejlesztésére ezen rendszer keresztülvitele nevezetes tényezővé váland az által, hogy elő fogja segiteni egy értelmes és vagyonos bérlőosztály keletkezését, melynek most annyira hijával vagynak; mely bérlőosztály keletkezését elő fogja segiteni azon körülmény is, hogy az államuradalmak nem nagy, de közép, 200—1000 holdig terjedő bérletekre osztatnak fel.

Határozottan ellene kell tehát nyilatkoznom azon szándéknak, hogy az államuradalmak mezőgazdasági területe most és még jó ideig örök áron eladassék, feladatomnak tekintvén oly rendszert állitani fel, mely lehetőleg kissebbitse azon hátrányokat, melyek minden nagyobb állambirtoknál természetszerüleg elő szoktak fordulni.

Idővel az eladás javasolható.

Jöhet oly idő, midőn a birtokok értéke nem fog oly nagy mérvben mint most, emelkedni, azok ára inkább állandóvá válik és lesz elég tőke, mely földbirtokban aránylag csekély kamat mellett elhelyezést keres: akkor s csakis az esetben lehet czélszerü az államjószágok eladása, ha a rövid idő alatt befolyandó vételár hasznos beruházásokra, nagy teher törlesztésére lesz fordithető, vagy rendkivüli vész esetén, midőn az állam létele forog kérdésben, a védelem és fentartás sulyos terheit könnyitheti.

Államerdőségek eladása ellen szóló indokok.

Ha nem javasolhatom az állambirtok mezőgazdasági területének eladását, még kevésbé javasolhatnám az államerdőségek eladását, mert fontos közgazdászati érdekek szólanak amellett, hogy mind azon területek, melyek csak fatermelésre alkalmasak, a lehetőleg legnagyobb famennyiséget szolgáltassák és folyton jó karban tartassanak; már pedig, miután az államerdők legnagyobb része feltétlenül erdőtalajon, azaz oly helyen áll, melynek erdőképessége a rajtalevő erdő kevésbé ovatos kezelése, pusztitása vagy kiirtása folytán nagyrészt megsemmisül, sőt sok esetben az ily erdővel határos más területek termőképességét is veszélyeztethetné; hibás eljárás lenne már ezen egy okból is az államerdőket eladni és az által a létező erdőségeket a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

magánerdőknél gyakran előforduló czélszerütlen gazdálkodás esélyeinek kitenni. Az természetes, hogy mind az, aki különösen üzleti érdekből nagy területü államerdőket vásárolt, az ezen vásárlásra forditott tőkét mielébb haszonnal visszaszerezni kivánja, és azért fel lehet tenni, hogy ha bármi szigoru erdészeti törvények hozatnának is később — jelenben ugyszólván erdészeti törvényeink gyakorlatilag nem is léteznek — az államerdők területének nagyobb részén, ha azok eladatnának, az okszerü gazdálkodás megszünnék és igy egy nagy közgazdászati érték semmisülne meg.

Hivatalos jelentések alapján az összes államerdőségi területnek alig 5%-ja az, ami czélszerübben lenne használható földmivelési czélokra, mégpedig a tokaji uradalomban . . . 2,000 hold,

a pécskai „	. . .	19,000 „
a dentai „	. . .	3,000 „
a rékási „	. . .	26,000 „
a mindszenti „	. . .	800 „
a dorozslói „	. . .	46,900 „
másutt előforduló kisebb részletekben	. . . .	2,200 „
tehát összesen	. . . .	100,000 hold

azon terület, mely minden tekintetben inkább alkalmatos földmivelésre, mint erdőmivelésre. Tehát, még azon esetben is, ha a földmivelésre alkalmas erdőterületek eladása megállapittatnék, az összes erdőterületből 100.000 holdnál nagyobb tér okszerüen eladható nem lenne.

Továbbá az államerdők eladása ellen szól azon körülmény is, hogy a magyar államerdőségeknek igen nagy része a kincstári érczbányák és kohók faszükségletét van hivatva fedezni; és nagy részben az érczbányák fenállásának életfeltételét képezi azon körülmény, hogy a bányák az üzlet folytatására szükséges famennyiséget az államerdőségből a folyó árak szerint nyerhessék. Az államerdőségeknek eladása tehát maga után vonná ezen bányáknak is vagy eládását, vagy,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a mennyiben eladhatók nem lennének, beszüntetését és igy maga után vonná gyakran egy egész vidék élelmi forrásának kiapadását.

De végre az államerdőségekben levő értéknek növekedése és jövedelmének szaporodása sokkal nagyobb mérvben várható, mint az államuradalmak mezőgazdasági területeire nézve feltételeztetik. Tanusitja ezt a mult 2 évi aránylagos jövedelememelkedés; mert, midőn az államuradalmak gazdászati területeinek jövedelme a mult évek jövedelméhez aránylag több évek után fog csak nagyban emelkedni: addig az államerdőségek, melyeknek holdankinti tisztajövedelme a magyar ministerium megalakulása előtti 5 év alatt, mint a fentebb előadottakból is látszik (41-ik lapon) nem volt több holdankint 14½ krnál, az 1867-ik évben ugyanazon területen már 555,649 frtot és 1868-ban 1.210,392 frt tisztajövedelmet szolgáltattak (52-ik lap); tehát a tiszta jövedelem 1867-ben kétszer, 1868-ban pedig több mint négyszer annyira emelkedett. És nem kételkedem azon, hogy az általam javaslatba hozott és kivinni szándékolt intézkedések folytán, lehetséges lesz az évenkinti fatermelés egész összegét értékesiteni, melynek (54-ik lapon) 1868-ban csak felénél valamivel több volt értékesithető; és miután a szaporodott eladási mennyiséget az adó és felügyeleti költségek többé nem terhelik: előreláthatóhogy az erdőgazdálkodás czélszerü berendezése után és annak alapján eszközlött okszerü belterjes kezelés mellett az államerdőségek tizszer annyit fognak jövedelmezni, mint mennyi jövedelmet adtak átlagban a magyar ministerium megalakulása előtti években; minő nagy veszteség érte volna tehát az államot, ha ezen erdőségeket ezen évek jövedelmeinek átlaga szerint adta volna el, habár aránylag kedvezőnek látszó áron is.

Ha a mezőgazdasági uradalmak jövedelmének és értékének emelkedése az átalános felvirágzás folytán bizton várható: az iparfejlődés és a közlekedési eszközök tökéletesitése a magyar államerdőségekben levő értéknek emelésére még nagyobb mérvben fog hatni.

Mindezeknélfogva azon nézetben vagyok, hogy az államerdőségek eladása még kevésbé lenne indokolva, söt azok kezelésének foly-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vást az államkormányzat egyenes igazgatása alatt kell maradni. De hogy az évenkinti termelési képesség szerinti famennyiség biztosan legyen értékesithető, még számos hasznos beruházás és a kereskedési verseny szabad hozzájárulása fog igényeltetni.

Ez irányban már eddig is megtörténtek a szükséges előleges intézkedések.

Állambányák eladása tanácsos-e?

A magyar kincstári bányák eladása, melyek aránylag csekély jövedelem felesleget hoznak, tisztán pénzügyi szempontból inkább volna javasolható; azonban amint hódolatteljes előterjesztésemnek a bányászatra vonatkozó részében részletesen előadám, az állami fémbányászat leginkább azon bányákat miveli, melyekkel a magánbányászat felhagyott: ennélfogva az ily bányákra biztos vevők alig akadnának, s ha kedvezőbb viszonyok közt levő egyes bányák el is adathatnának, mi történjék a többiekkel, melyekre vevő nem akad? azokkal felhagyni nem lehet, ha csak egy nagy iparos vidéket nem kivánunk kitenni annak, hogy keresete megsemmisüljön s más keresetmód előttük nem nyilván, kikerülhetlen hanyatlásnak induljon azon vidék, mely már a középkorban a magyar állam iparos vidéke volt s melynek az ország ipar és müvelődés tekintetében annyit köszönhet. De az államfémbányászat beszüntetése nagyrészt maga után vonná a magán fémbányászat hanyatlását, sőt néhol végképeni megsemmisülését is, mivel a magán bányák nyeredékeiket csak az állami fémkohóknál értékesithetik.

Az állam vas és ásatagszén bányászata nevezetes értéket képvisel s nagy kifejlődésre képes és az tagadhatatlan, hogy ha az nagy tőkékkel rendelkezhető magán vállalkozók birtokába jutna, kivált a közlekedési eszközök terjedése, különösen a vasutak kiépitése folytán nagy kifejlődésre, nagyobbra tán mint állami kezelés mellett lenne képes, minélfogva ezen bányák eladása szembetünő nyereséggel lenne létesithető; mindamellett nem hozhatom ezen bányák eladását sem javaslatba, miután azok értékének emelkedése is rövid időn bizton várható s ezen értékemelkedésből származó haszonban és nyereség-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ben nem az eladó fél részesülne az állam, aki azt előidézte, hanem a vevő, a ki annak árát jelenleg meg sem fizetné, mivel az mint reménybeli vagyon, csak jövőben válhatik vétel tárgyává.

Azon közgazdászati előnyök azonban, melyek ezen bányák miveléséhez köttetvék, magoknak a bányáknak eladása nélkül is elérhetők, ha ovatosan és czélszerüen alkalmaztatik azon rendszer, melyet (122—123. lapon) a vajdahunyadi gazdag vasbányákra nézve javaslatba hozni bátorkodtam; mely szerint az állam az ily bányáit a kellő beruházási tőkével rendelkező vállalkozóknak bizonyos hosszabb évsorra terjedő időtartamra átengedné és az alatt a bányatőke értékéhez aránylag részesülne a tiszta haszonban, mely a beruházások, nagyobb vállalkozási szellem és szabadabb mozgás mellett valószinüleg nevezetesen nagyobb hasznot hajtana s a jövedelem feleslegből törlesztetvén a szerződési idő alatt a beruházott tőke, annak letelte után a már felszerelt bányák az állam használatába visszakerülnének, s azok üzletét vagy ismét maga vehetné át, vagy irántok ujabb szerződést köthetne, tehát az érték eladása és nagyobb befektetések nélkül mozdithatná elő a bányaipart s jövedelmeit aránylag emelhetné.

Zárszó.

A fenebbiekben igyekeztem a kezelésemre bizott államvagyon állományáról, a multban és jelenben jövedelmezéséről, azok kezelésénél mutatkozott hiányokról és az általam behozott valamint a jövendőben teendő intézkedésekről, a mennyire lehetett, teljes és hü képet adni. Az ezen hódolatteljes előterjesztésemhez mellékelt számos kimutatások az egyes részletek felvilágositására és ismertetésére szolgálnak.

Kötelességemnek ismerém ezt tenni, miután Felségednek és az országgyülésnek az államvagyon kezeléséről felelettel s számadással tartozom. Midőn tehát tisztába jöttem magammal az iránt, hogy minő czélt kell elérnünk s annak elérésére nézetem szerint minő eszközök fognak vezetni, kötelességemnek ismertem azokat részletesen előadni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A rendezésnek, mint sok másban, ugy az államvagyonnál is csak kezdetén vagyunk; számosak még a teendők, s még számosabbak a nehézségek, melyeket legyőzni kell, a törvényhozás fog bölcsességében itélni a költségvetés megállapitásánál s az egyes törvényjavaslatok tárgyalásánál a követni kivánt irány helyessége felett; — a jelen, talán nagyon is részletes előterjesztéssel azon czélt kivántam elérni, hogy miután Felséged annak kinyomatását megengedni méltóztatott ezen fontos ügy állása még legkisebb részleteiben is mindenki előtt tudva legyen, a ki annak eldöntésére egyenes vagy közvetett befolyást gyakorolni hivatva van.

Végezetül engedje meg kegyelmesen Felséged megemlitenem azt, hogy, ha ezen előterjesztés némely részleteiből bizonyos siker s némi előmenetel mutatkozandik, annak eszközlésének érdeme nagyrészt illeti Felséged hódolatteljes magyar pénzügyministeriumának azon tisztviselőit, kik fáradhatatlan szorgalommal igyekeztek az általam elébük tüzött fontos feladatnak legjobb tehetségük szerint megfelelni.

Kelt Budán juniushó 30-án 1869.

Lónyay Menyhért,

mr. kir. pénzügyminister.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

1/. melléklet

(a 40-dik laphoz.)

Törvényjavaslat

az államjavak területén levő telepitményközségek állandósitásáról, beltelkeik megváltásáról és uj telepitmények létesitéséről.

---

1. §.

A magyar kir. államuradalmakban dohánytermelési czélból megtelepitett községek állandósitása végett, felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy ezen községek lakóival belsőségeik iránt, ugyszintén a minden egy egy belsőség után kihasitandó, de holdanként 1200 □ölivel számitva 2 holdnál többre nem terjedhető külsőségre nézve örökeladási szerződvényeket köthessen.

2. §.

A vételár, illetőleg váltságdij az illető község vidékén, holdanként legközelebb mult 10 évi haszonbér átlaga szerint állapittatik meg az államadó levonása mellett.

3. §.

A telepitményesek a hátralékban maradandó váltságdijösszeget 5% amatozás mellett, egyezség szerinti részletekben fizetik le; de a részletfizetések 20 éven tul nem terjedhetnek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

4. §.

A házhely, külsőségével együtt, a telepitményes nevére telekkönyveztetik, mihelyt ez lefizette a váltságdij egy harmadát.

5. §.

A megváltott telektől járó mindennemü közterhet a szerződvény megkötése után a telepitményes fizeti.

6. §.

A szerződésileg kikötött részletfizetéseket előre is lefizetheti a vevő félleg.

7. §.

A kitüzött időre rendesen be nem fizetett váltságdijrészlet az 1868 évi XXI. t. czikknek a közadók behajtására vonatkozó rendeletei szerint szedetik be.

8. §.

Magánosok által a váltságdij fizetésben késedelmes telepitményes családfő ellen támasztott követelések irányában, a kincstár követelését illeti az elsőbbség.

9. §.

A telepitménytelkekre magánosok által intézett birói végrehajtás csak a már valósággal befizetett váltságdijrészlet erejéig érintheti a telepitménytelket; a be nem fizetett váltságdijrészlet erejéig pedig a kincstárnak szolgál az, elsőbbségi jogon, biztositéki zálogul.

10. §.

A telekutód a volt telektulajdonos jogaiba lép, de egyszersmind a még tartozásban levő váltságdij szerződésszerü fizetésének kötelezettsége is ő rá hárámlik.

11. §.

A telepitményközségben a lelkész számára 40, az iskolatanitó számára pedig 20 hold föld adományoztatik, holdját 1200 □ölével számitva.

12. §.

A pénzügyminister gondoskodni fog arról, hogy a telepitményközség

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

közelében belsőségre alkalmas térek tartassanak fenn, melyeket idővel, ha a népesség szaporodnék, uj telepitménycsaládoknak az 1—5. §§. értelmében házhelyeknek lehessen kiosztani.

13. §.

A pénzügyminister felhatalmaztatik hogy azon államuradalmakban, hol a népesség csekély, vagy hol a rendes erdőmiveléshez kellő munkáskezek hiányzanak, uj telepitményközségeket alapithasson.

14. §.

Ezen községek lakói a számukra kijelelendő belsőséget a hozzátartozandó külsőséggel együtt, a fentebbi §§. értelmében megváltani kötelesek, a lelkészekre és iskolatanitókra kiterjedvén a 11. §-ban foglalt jótétemény.

15. §.

A telepitménytelkek váltságdijainak törlesztéséből befolyó összegek az 1867 : XV. t. cz. 6. §-ában kijelölt czélra forditandók.

16. §.

Jelen törvény végrehajtásával a magyar kir. pénzügyminister bizatik meg.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

2%. melléklet

(a 40-dik laphoz.)

Törvényjavaslat

az államuradalmak területén birtokrendezések folytán nem tagositható földbirtokrészek eladásáról.

---

1. §.

Mind azon kisebb kiterjedésü földrészek, minők az ugynevezett kivágásföldek, parlagszölők, maradványföldek stb., melyek a magyar kir. államjavak területén már foganatba vett vagy foganatba veendő birtokrendezések folytán a volt urbéri illetőségek közt kisebb nagyobb kiterjedésben elszórva kincstári tulajdonokul maradtak és maradnak fenn, de az államuradalmi fő birtoktesttel nem tagosithatók, és se az 1853. évi mártiushó 2-áról kelt s az 1861. évi Országbirói Értekezlet által érvényben hagyott urbéri és földtehermentesitési rendeletek, se az 1868 : XXXIII. t. cz. határozatai és rendelkezései alá nem tartoznak: adásvevés utján örökáron eladandók és az államjavak állományából kitörlendők.

2. §.

A nagyobb állambirtokoktól távolabb fekvő állami kisebb birtokrészek, melyeknek kellő felügyelete és czélszerü kezelése nehézséggel és aránytalan költséggel van összekötve, valamint azon államépületek is, me-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

lyek az állam czéljaira nem használhatók, örökáron szintén eladandók és az államjavak állományából kitörlendők.

3. §.

Az ezen törvény értelmében eszközlendő eladásokból befolyó összegek, a mennyiben azokat az állam számára ingatlanok szerzése, vagy az államuradalmakban czélszerü befektetések igénybe nem vennék, az 1867: XV. t. cz. 6. §-ában megállapitott czélra forditandók.

4. §.

Jelen törvény végrehajtásával a magyar kir. pénzügyminister bizatik meg.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

3/. melléklet

(az 58-dik laphoz.)

Törvényjavaslat

a Mácsa-ecskendi és Valkó-sz.-lászlói birtokrészek megvételéről és a koronai javak állományába sorozásáról.

1. §.

A magyar koronai javak után a megszüntetett urbériségi váltságdij, valamint a szőlődézsmaváltság és más államjavak értékesitése fejében befolyt pénzösszegekből örökáron megvett Mácsa-Ecskend és Valkó sz. László birtokrészek, a fenálló hazai törvények, nevezetesen az 1439: XVI. t. cz. 1. §-a, nemkülönben az 1514: I. és II. t. cz. értelmében, ő császári s apostoli királyi Felsége megegyezésével az elidegenithetetlen magyar királyi koronajavak állományába felvétetnek, a gödöllői koronauradalomba bekebeleztetnek, és ezen minőségben törvénybe czikkelyeztetnek.

2. §.

Jelen törvény végrehajtásával a magyar kir. pénzügyminister bizatik meg.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Tárgymutató az előterjesztéshez.

Bevezetés. 1. l. . . . . 1. lap.
Az államvagyon állománya . . . . . 2. „
Koronai uradalmak kiterjedése . . . . . 2. „
Kincstári uradalmak kiterjedése . . . . . 2. „
Bányászati uradalmak . . . . . 3. „
Ménes uradalmak . . . . . 3. „
Erdélyországi uradalmak . . . . . 3. „
Az államjavak területi nagysága . . . . . 3. „
A mezőgazdasági államuradalmak kiterjedése és jövedelmezése 1867. előtt . . . . . 4. 11. „
Gazdálkodási rendszer 1867. előtt s ennek hiányai . . . . . 5. „
Peterdy Gábor és Divald Adolf osztálytanácsosok kiküldetése . . . . . 7. „
Praefecturák felállítása . . . . . 7. „
Ungvári uradalmi bérlők . . . . . 8. „
Bányászati uradalmak hatósági illetősége . . . . . 9. „
Uradalmi ügyészségek felállítása . . . . . 9. „
Birtokkönyvek . . . . . 10. „
Megszemlélt uradalmak . . . . . 10. „
Álladalmi jószágigazgatóságok . . . . . 11. „
Mezőgazdasági uradalmak jövedelme 1867-ről . . . . . 13. „
„ „ „ 1868-ról . . . . . 14. „
Holdankénti tiszta jövedelem . . . . . 15. „
Jövedelemcsökkenés . . . . . 16. „
Jövedelememelkedés . . . . . 16. „
Területkiigazitás . . . . . 17. „
Censualisföldek . . . . . 17. „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ménesuradalmak jövedelme . . . . . 18. lap.
Erdőirtás . . . . . 19. „
Birtokrendezések . . . . . 20. „
A mezőgazdasági államuradalmaknak nagyobbodása . . . . . 21. „
Házi kezelés . . . . . 22. „
Bérrendszer . . . . . 22—27. „
A pécskai uradalom berendezése és térképe . . . . . 28. „
Nagy- és kisbérletek . . . . . 28. „
Telepitményi kérdés . . . . . 29—33. „
Bérhátralékok . . . . . 34. 35. „
Telepitményi rendszer hiányai . . . . . 36. 37. „
Télepitvényi telkek megváltása, s ez iránti törvényjavaslat . . . . 39. „ 1/. m.
Kisebb birtokrészek elidegenitése iránti törvényjavaslat . . . . 39. „ 2/. m.
Erdőgazdasági államuradalmak . . . . . 40. „
s ezek jövedelme 1867. előtt . . . . . 41. „
Az erdőgazdászat feladata . . . . . 41. „
Az 1867. előtti erdőgazdálkodás hiányai . . . . . 42. 43. „
Intézkedések életbeléptetése . . . . . 44. 45. „
Erdőhivatalokra és pagonyokra való beosztás . . . . . 46. „
Selmeczi erdészakademia . . . . . 47. „
Erdészjelöltek . . . . . 47. „
Fatermés értékesitése . . . . . 48 „
Bányaerdők és kincstári erdők szerinti felosztás . . . . . 49 „
Erdei szolgálmányok . . . . . 50 „
Erdőkárositások . . . . . 50. „
Az uradalmak jövedelmezése . . . . . 52. „
A csekély jövedelmezés okai . . . . . 53. „
Remélhető jövedelememelkedés . . . . . 54. „
Erdészhivatalok rendezése . . . . . 55. „
Telepitmények felállitása . . . . . 55. „
A Maros- és Bégamelléki erdőségek térképe . . . . . 55. „ U. m.
A Diósgyőri erdőségek térképe . . . . . 55. „ V. m.
Erdővédelem . . . . . 55. „
Gödöllői koronauradalom . . . . . 56. „
Mácsa-Ecskend, Valkó sz. László megvétele . . . . . 57. „
beczikkelyezése . . . . . 58. „ 3/. m.
A gödöllői uradalom kiterjedése vételára és térképe . . . . . 58. „ Y. m.
Gazdálkodási rendszer . . . . . 59. „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Állambányászat . . . . . 60. lap.
Bányászati érték s ennek felbecslése . . . . . 60. „
Forgalmi tőke, pénztári többlet, tiszta jövedelem, nyereség, veszteség . . . . . 61. 62. „
Bányászati számvitel, beruházások nyilvántartása, pénzforgalmi rovat, kettős könyvelés . . . . . 62—64. „
Magánbányászat . . . . . 66. „
Arany, ezüst és ólomtermelés . . . . . 66. „
Államerdőségek értékesitése, magánbányászat támogatása . . . 67. „
Vasbányamivelés . . . . . 69. „
Fémbányászat . . . . . 69. „
Állami fémkohók . . . . . 70. 71. „
A selmeczi fő bányagrófság . . . . . 72. „
A selmeczi bányadalom, vájnavizei, vájnatelkei, aknái, tárnái, bányanyeredékei, zuzdaművei jövedelmezése . . . 72—77. „
A körmöczi bányadalom, multja, tárnái, berendezése, vizvezetéke, jövedelmezése . . . . . 77—80. „
Urvölgyi és óhegyi bányadalom, Beszterczebánya, vájnatelek, bányanyeredék, jövedelmezés . . . . . 80. 81. „
Magurkai arany- és dárdánybánya, vájnatelek, jövedelmezés 82. 83. „
Kohók, érczolvasztás, jövedelmi számla . . . . . 83. 84. „
Rhóniczi vasgyár, jövedelmezése . . . . . 85. „
Tiszolczi, libetbányai és pojniki vasgyár, berendezésök, jövedelmezésök . . . . . 86. „
Szomolnoki bányaigazgatóság . . . . . 87. „
Szomolnoki rézbánya, régiségc, kiterjedése, berendezése, rézgáliczos vizei, jövedelmezése . . . . . 87—89. „
Aranyidkai bányadalom, kiterjedése, tárnái, aknái, jövedelmezése 89—91. „
Szomolnoki rézkohó . . . . . 91. „
Aranyidkai foncsormű . . . . . 92. „
Diósgyőrí vasgyár, berendezése, jövedelmezése . . . . 92—94. „
Diósgyőri kőszénbánya . . . . . 94. 95. „
Turia remetei vasgyár . . . . . 95. „
Fehérpataki és kobolapojánai vasgyár . . . . . 96. „
Nagybányai kerület . . . . . 96. „
Veresvízi bányadalom, tárnái, jövedelmezése . . . . . 97 „
Kereszthegyi bányadalom, kiterjedése, vájnavizei, érczny eredékei, jövedelmezése . . . . . 98. 99. „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Felsőbányi bányadalom, vájnavizei, jövedelmezése . . 100—101. lap.
Kapniki bányadalom, tárnái, nyeredékei, jövedelmezései . 102. 103. „
Oláhláposi bányadalom, tárnái, jövedelmezése . . . . 104. 105. „
Rodnai bányadalom, érczek tulajdonsága, vájnanyeredék, jövedelmezés . . . . . 106. 107. „
Államkohók . . . . . 108. „
Ravaszpataki foncsormű . . . . . 109. „
Rójahidi vasmű . . . . . 110 „
Vashámorok, s ezek eredménye . . . . . 110 „
Kolosvári bányaigazgatóság . . . . . 111 „
Nagyági bányadalom, tárnái, vájnanyeredékei, jövedelmezése . . . . . 111—113. „
Füzes sz. háromsági bányászat, vájnatelkei, jövedelmezése 113. 114. „
Verespataki bánya, müveletei, jövedelmezése . . . . . 115—117. „
Zalathnai ezüstkohó, csertesdi kohó, offenbányai kohó és eredményök . . . . . 118. 119. „
Vajdahunyadi vasgyár . . . . . 119. 120. „
Zsillvölgyi kőszéntelep, kiterjedése és gazdagsága . . . 120—123. „
Pesti terményáruda, üzleteredménye . . . . . 123. 124. „
Pénzverdék, Körmöczön, Gyula Fehérvárott . . . . . 124. 125. „
Beváltás, aranyválatás, rézgálicz, pénzverés, aranypénz, ezüst és rézváltópénz, üzemeredmény . . . . . 125—129. „
Arany és ezüst beváltóhivatal . . . . . 129. „
Sóbányászat . . . . . 130. „
A magyarországi sóbányák sógazdagsága, sóréteg, sókristály, só-csik, sóbányamivelés . . . . . 130—133. „
Szlatinai sóbánya, berendezése, termelése . . . . . 134. „
Sugatagi sóbánya, berendezése, termelése . . . . . 135. „
Rónaszéki sóbánya, mivelési rendszer, termelés . . . 136. 137. „
A máramarosi sóbányák üzemeredménye . . . . . 137. „
Erdélyországi sóbányák . . . . . 138. „
Vizaknai sóbánya, termelése, berendezése . . . . . 138. 139. „
Marosujvári sóbánya, vizháritó müveletei, termelése, berendezése . . . . . 139. 140. „
Thordai sóbánya, termelése, termelési költségek . . . . . 141. „
Déésaknai sóbánya, berendezése és termelése . . . . . 142. „
Parajdi sóbánya, berendezése és termelése . . . . . 142. 143. „
Az erdélyországi sóbányák üzemeredménye . . . . . 143. 144. „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Sóvári sófőzde, termelése, üzemeredménye . . . . . 144—147 lap.
Sófogyasztás, sókivitel, poroszországi sószállitás, sóbányászati üzem összpontositása . . . . . 147—152. „
Államépületek . . . . . 152. „
Államépületek értéke, rendeltetése, bérbeadása és elidegenitése . . . . . 152. 153. „
Befejezés . . . . . 154. „
Államuradalmak eladása . . . . . 154—157. „
Államerdőségek eladása . . . . . „
Állambányászat eladása s ezen eladások ellen szóló indokok . . . „
Zárszó . . . . . 161. „

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Betüsoros tárgymutató.

A.

Aknamélység. 73. l.
Alberti telepitményközség. 30. l.
Államjavak állománya és kiterjedése 2. 3. 4. l.
Államépületek, 2. l. ezek értéke, rendeltetése, bérbeadása és elidegenitése. 152. 153. l.
Államuradalmak felvizsgálása. 7. l.
Álladalmi jószágigazgatóságok. 5. 7. 11. l. B. m.
Államuradalmi ügyészségek. 9. l.
Államuradalmak (mezőgazdasági) kiterjedése, jövedelmezése. 3. 4. 11—14. l. A. E. F. m.
Állambányászat l. Bányászat.
Állami fémkohók l. Fémkohók.
Államerdők. 40. 67. l.
Államuradalmak elidegenitése. 154—157. l.
Államerdőségek elidegenitése. 157—159. l.
Állambányák elidegenitése. 159—161. l.
Almás telepitményközség. 30. l.
Altárnák. 74. 78. 79. 89. 111. l.
Alsó nádoraltárna. 78. l.
Alsó István altárna. 78. l.
Ambrózifalva telepitményközség. 30. l.
Amaliaakna. 74. l.
Andrásakna. 74. l.
Apatini uradalom. 15. 21. 31. 32. l.
Apácza telepitményközség. 30. l.
Arany, ezüst, ólomtermelés. 66. l. VI. és VII. m.
Aranyidkai bányadalom. 89—92. l.
Aranyválatás. 126. l.
Aranypénz. 127. l.
Arany és ezüst beváltó hivatal. 129. l.
Aurélháza, telepitményközség. 33. l.

B.

Bábolna ménesuradalom. 19. l.
Bányászat. 2. 60. l.
Bányászati erdőuradalmak. 3. 9. 49. l.
Bányaérték. 60. l. I. m.
Bányászati számvitel. 61. 62. 63. l.
Bányászati jövedelem. 61. 62. l. II. m.
Bányászati nyereség és veszteség. 62. l. III. és IV. m.
Bányászati kettős könyvelés. 64. l.
Bányászati tisztviselők és munkások. 65. l.
Bányászati üzemeszközök. 65. l. V. m.
Bányászati zárszámla. 123. l. IX. m.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Bégaparti erdőségek. 46. l.
Beka telepitményközség. 30. l.
Beruházások nyilvántartása a bányászatnál. 63. l.
Bernhardtárna. 105. l.
Bérforgás. 23. l.
Bérletnagyság. 24. l.
Bérlők megválasztása. 26. l.
Bérlőosztály. 27. l.
Bérletfelügyelet. 27. l. O. m.
Bérhátralék. 34. 35. l.
Bérrendszer. 5. 22. 26. l. M. m.
Beszterczebánya. 80. l.
Beszterczebányai kohó. 83. l.
Befejezés. 154. l.
Beváltás. 126. l.
Bevezetés. 1. l.
Biberaltárna. 80. l.
Birtokkönyvek szerkezete. 10. l. D. m.
Birtokrendezés. 20. l. L. m.
Bodzás telepitményközség. 30. l.
Bolgártelep telepitményközség. 33. l.
Brenner altárna. 78. l.
Brestye telepitményközség. 32. l.

C.

Csatádi jószágigazgatóság. 11. l.
Csatádi uradalom. 15. l.
Cservenka telepitményközség. 33. l.
Csertesdi kohó. 118. l.
Censualis földek. 17. l. I. m.

D.

Dentai uradalom. 15. 32. l.
Déésaknai sóbánya. 133. 142. l.
Diósgyőri jószágigazgatóság. 8. 10. 11. l.
Diósgyőri vasgyár. 92—94. l. kőszéntelep. 94. 95. l.
Divald Adolf osztálytanácsos kiküldetése. 7. 41. l. Q. m.
Dumiratos telepitményközség. 30. l.

E.

Éhlak telepitményközség. 30. l.
Erdélyországi államuradalmak. 3. 40. 41. l.
Erdélyországi sóbányák. 138—144. l. XIV. m.
Erdőuradalmak. 3. 4. 40. 51. 52. 53. l. S. T. m.
Erdőuradalmak térképe. 55. l. U. V. m.
Erdőgazdászat feladata. 41—45. l.
Erdőgazdaság Gödöllőn. 60. l.
Erdőhivatalok. 46. 55. l.
Erdőgyakornok, erdőtisztek, erdészjelöltek. 47. l.
Erdőirtás. 19. l. 158. l.
Erdei szolgálmányok. 50. l.
Erdőkárositások. 50. l. R. m.
Erdőtan. 47. l.
Erdővédelem. 55. l.
Ezüst váltópénz. 127. l.

F.

Faáremelkedés. 52—54. l.
Faszállitás. 48. l.
Fatermelés. 48. l.
Facset uradalom. 10. l.
Fehérpataki vasgyár. 96. l.
Felsőbányai bányadalom. 100. 101. l.
Felső nádoraltárna. 78. l.
Felső Istvántárna. 78. l.
Fémbányászat. 69. l.
Fémkohók. 70. 83. 108. 108. 118. 119. l.
Ferdinándaltárna. 78. 103. l.
Ferenczaltárna. 80. l.
Ferencz császártárna, 112. 113. l.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Földvár telepitményközség. 30. l.
Földtehermentesitési kötvények. 56. l. X. m.
Forgalmi tőke a bányászatnál. 61. 62. l.
Foncsormű. 92. 109. l.
Fülöp Jakab tárna. 103. l.
Füzes sz. háromsági bányászat. 113. 114. l.

G.

Gazdálkodási rendszer. 5. 6. 22. 59. 60. l.
Gazdasági épületek. 24. 25. l.
Gépek, géperő. 75. l.
Govasdiai vasolvasztó. 119. l.
Gödöllői kor. uradalom. 56—68. l. Y. m.
Gödöllői erdőhivatal. 63. l.
Gyulafehérvári pénzverde. 125—127. l. XI. XII. m.
Gyümölcsös kertek. 17. l.

H.

Hajtótorok. 133. l.
Haszonbéri szerződésminta. 27. l. N. m.
Határőrvidéki erdőségek. 3. 40. l.
Házas zsellérek. 28. l.
Házi kezelés. 22. 58. l.
Helltárna. 105. l.
Helyszini vizsgálatok. 10. l. C. m. Q. m.
Holdankinti jövedelem. 15. l.
Hradeki jószágigazgatóság. 11. 53. l.

I. J.

Istvántárna. 78. 89. 118. l.
Józsefakna. 133. l.
Józseftárna. 74. 103. l.
Jószágigazgatóság l. Álladalmi jószágigazgatóság.
Jövedelem l. Államuradalmak jövedelme.
Jövedelememelkedés és csökkenés. 16. 17. l. H. m.
Jövedelem összehasonlitás. 15. l. G. m.
Jövedelembiztosság. 23. l.
Jövedelmet nem hozó földek. 18. l. K. m.
Juhászat a gödöllői uradalomban. 59. l.

K.

Kapniki banyadalom. 102. 103. l.
Kegyuri földek. 18. l.
Kémledij. 126. l.
Kereszthegyi bányadalom. 98. l.
Kettős könyvelés. 62—64. l.
Kincstári uradalmak. 2. l.
Királyhegyes, telepitményközség. 30. l.
Kisbéri uradalom. 2. 19. 89. l.
Kisbérletek. 27. 28. l.
Kis uj Pereg, telepitményközség. 30. l.
Kisiratos, telepitményközség. 30. l.
Kisebb birtokrészek elidegenitése. 39. l. 2·/. m.
Kis Sztapár uradalom. 10. 21. l.
Kivágás földek. 17. l. I. m.
Kobolapojáni vasgyár. 96. l.
Kohók. 70. 71. 83. 84. 91. 108. 118. 119. l.
Kolosvári bányaigazgatóság. 111. l.
Koronai uradalmak. 2. l.
Kovácsháza, telepitményközség, 30. l.
Körmöczi bányadalom. 8. 77. 78. 79. l.
Körmöczi pénzverde. 124—127. l. XI. XII. m.
Kőszénbánya. 68. 120. 123. l.
Kudsiri vasfinomitó. 120. l.
Kulai jószágigazgatóság. 11. l.
Kulai uradalom. 15. 21. l.
Kunágota, telepitményközség. 30. l.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

L.

Lippai uradalom. 12. l.
Libethbányai vasgyár. 86. l.
Ludovica altárna. 78. l.
Lugos uradalom. 10. l.

M.

Mácsa-Ecskend. 57. l.
Magánbányászat. 66. 67. 70. l.
Magurkai arany és dárdanybánya. 82. 83. l.
Magyar Fakert telepitményközség. 31. l.
Magyar Bánhegyes, telepitményi község. 30. l.
Máramarosi sóbányák. 137. 139. l.
Máriatárna. 105. l.
Maradványföldek. 17. l.
Ménes uradalmak. 3. 19. 21. 31. 32. l.
Mednyánszky háza, telepitményközség. 30. l.
Mezőgazdasági államuradalmak. 4. 11. 12. 13. 14. l. A. E. F. m.
Mezőhegyes. 89. l.
Mező Kovácska, telepitményközség. 30. l.

N.

Nagyági bányadalom. 111. 112. l.
Nagybányai bányahatóság. 96. l.
Nagybecskereki uradalom. 15. l.
Nagybérletek. 28. l.
Nagy Kamarás, telepitményi község. 30. l.
Nagy Majláth, telepitményi község. 30. l.
Német Fakert, telepitményi község. 31. l.
Német Pereg, telepitményi község. 30. l.
Népesség. 31. l.

O.

Óbudai álladalmi jószágigazgatóság. 11. 15. l. B. m.
Offenbányai kohó. 118. 119. l.
Óhegyi bányadalom. 80. 81. l.
Oláhláposi bányászat. 104 l.
Oszlopművelet. 133. l.

P.

Palánkai uradalom. 21. 31. 32. l.
Parajdi sóbánya. 142. l.
Párdányi uradalom. 16. l.
Pécskai uradalom. 11. 15. 21. 28. l. P. m.
Pénzforgalmi rovat. 63. l.
Pénzverdék. 124. l.
Pénzverés. 127. 129. l.
Peterdy Gábor osztálytanácsos kiküldetése. 7. l.
Pitvaros telepitményközség. 30. l.
Praefecturak felállitása. 7. l.
Pojniki vasgyár. 86. l.
Poroszországi sószállitás. 149. l.

R.

Ravaszpataki foncsormű. 109. l.
Reinertárna. 98. 102. l.
Rézbánya. 80. 87. l.
Rézgáliczos vizek. 88. 89. 127. l.
Rézkohó. 89. 91. l.
Rézpörölyde Beszterczén. 84. 108. l.
Rézváltópénz. 125—129. l.
Rhóniczi vasgyár. 85. l.
Rodnai bányadalom. 106. l.
Rójahidi vasmű. 110. l.
Rónaszéki sóbánya. 136. l.

S.

Sarlós boldogasszonytárna. 97. l.
Sebeshelyi vasfinomitó. 119. l.
Selmeczi főbányagrófság. 72. l.
Selmeczi bányadalom. 72. 76. l.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Selmeczi erdészakademia. 47. l.
Sóbányászat. 130. l.
Sóréteg, sócsik, sókristály. 131. l.
Sóvári sófőzde. 144. 147. l.
Sófogyasztás, sókivitel. 147. 148. l.
Sóbányászati üzem összpontositása. 151. l.
Sóvári uradalom. 53. l.
Sugatagi sóbánya. 135. l.
Schweizertárna. 97. l.
Szántovai uradalom. 21. 31. 32. l.
Szent Andrási uradalom. 15. l.
Szent Leányfalva telepitményi község. 31. l.
Szent háromság altárna. 80. l.
Szlatinai sóbánya. 134. l.
Szomolnoki uradalom. 53. l.
„ bányaigazgatóság. 87. l.
„ rézbánya. 88. 89. l.
„ rézkohó. 91. l.
Szorgalmi földek. 17. l.
Szőreghi uradalom. 15. l.

T.

Tehenészet Gödöllőn. 59. l.
Telepitmények, lélekszám, bérlet, bérjövedelem, bérhátralék. 29. 30—35. l.
Telepitményi rendszer. 36. 37. lap.
Telepitménytelkek kihasitása, megváltása, törvényjavaslat. 38—40. 55. l. 1/. m.
Temesvári uradalom. 12. 53. l.
Terület kiigazitás. 17. 18. 21. l.
Terményáruda Pesten. 109. 123. 124. l. X. m.
Tiszolczi vasgyár. 68. l.
Thordai sóbánya. 133. 141. l.
Többletföldek. 18. l.
Törvényjavaslatok 163—169. l.
Turiaremetei vasgyár. 95. l.

U.

Ungvári uradalom. 8. 11. 16. l.
Uradalmi ügyészségek. 9. l.
Urvölgyi bányadalom. 80. l.

V.

Vajdahunyadi vasgyár. 119. 124. l.
Valkó sz. László. 57. 59. l.
Vájnatelek. 73. 81. l.
Vájnavizek. 73. l.
Vasbányamivelés. 68. 69. l. VIII. m.
Veresvizi bányadalom. 97. l.
Verespataki bánya. 115. 116. 117. l.
Wernerakna. 98. l.
Vizaknai sóbánya. 138. 139. l.
Vizgyüjtő tavak. 75. l.
Vizvezeték. 79. l.
Vizháritó müveletek. 140. l.

Z.

Zalathnai ezüstkohó. 118. l.
Zárszó. 161. l.
Zimándfalu, telepitményközség. 31. l.
Zimándköz, telepitményközség. 31. l.
Zombori uradalom. 12. l.
Zuzdaművek. 76. l.
Zsilvölgyi kőszéntelep. 120—122. l.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1866 Dec. 9.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851 / 1866 /

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

P melléklet

(a 28-dik laphoz.)

A
pécskai kincstári uradalom
térképe.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
/1866/

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

U. melléklet

(az 55-dik laphoz.)

A maros és bégamelléki kincstári erdőségek térképe.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

V. melléklet

(az 55-dik laphoz)

A

hradeki, soóvári, szomolnoki, diósgyőri és ungvári államerdőségek

térképe.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851 / 1866 /

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

V. melléklet

(az 58-dik laphoz.)

A
gödöllői mr. kir. koronauradalom
térképe.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.